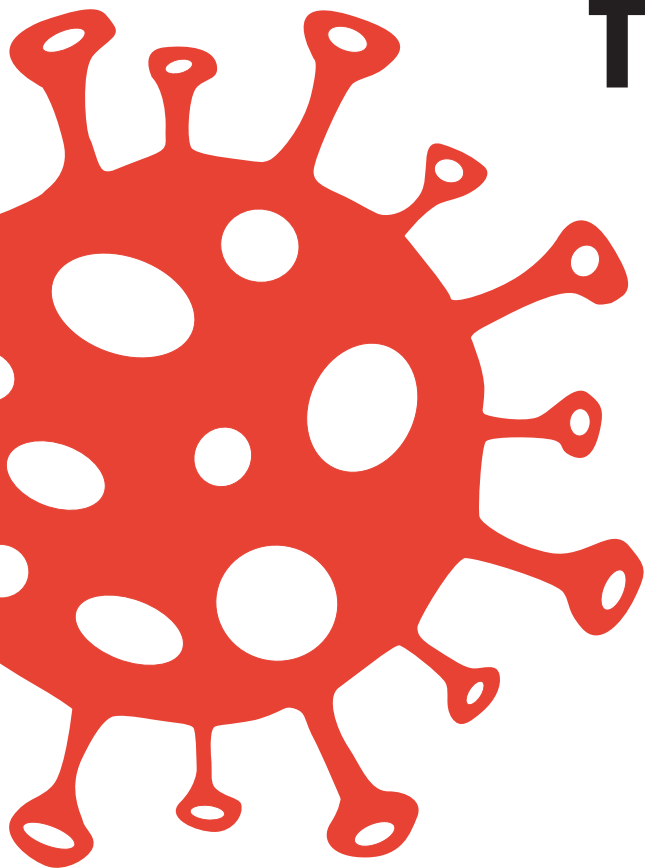

JOURNALISTIK I CORONANS TID

Journalistik i coronans tid

Institutet för
mediestudier

**Institutet för
mediestudier**

Institutet för mediestudier
Åsögatan 149, 116 32 Stockholm
info@mediestudier.se www.mediestudier.se
Journalistik i coronans tid

Ulrika Andersson, Martin Bergman, Gustav Bohlin, Fredrik Brounéus,
Peter Dahlgren, Ellinor Ekdahl, Marina Ghersetti, Bengt Johansson,
Dennis Morton, Embla Starke Sundén, Andreas Widholm,
Emil Östlund, Lars Truedson (red)

© Författarna och Institutet för mediestudier
Utgivare: Institutet för mediestudier
Produktion: Kapish produktion, Stockholm 2021
ISBN 978-91-984 982-8-8

Om Institutet för Mediestudier

Institutet för Mediestudier ska – med forskningen som verktyg – verka för en välgrundad diskussion i samhället om hur medierna sköter sin grundläggande uppgift: att på medborgarnas uppdrag granska makten och skildra verkligheten. Det sker genom att initiera egen forskning eller sprida kunskap om andras forskning samt genom att vara mötesplats för diskussioner om mediers roll i samhället.

Institutet stöds av en bred krets av samhällsintressen: fack, näringsliv och civilsamhälle som kyrkan och idrottsrörelsen. Institutets forskning finansieras dessutom genom bidrag från bland andra Marianne och Marcus Wallenbergs stiftelse.

Innehåll

Klarade journalistiken att bevaka coronapandemin? <i>Lars Truedson och Bengt Johansson</i>	8
Den största nyheten <i>Marina Ghersetti</i>	23
Ställde journalisterna kritiska frågor under Folkhälsomyndighetens presskonferenser? <i>Peter M. Dahlgren</i>	45
Dramatiska och utmattande: Nio månader av corona-nyheter i sociala medier <i>Andreas Widholm och Fredrik Mårtenson</i>	73
Stärkt position för nyhetsmedier under pandemin <i>Ulrika Andersson</i>	95
Med beröm godkänt: journalisternas syn på kriskommunikation och journalistik <i>Bengt Johansson</i>	106
Redaktioners lärdomar under coronapandemin <i>Emil Östlund</i>	119

Allmänhetens syn på medierapporteringen om corona <i>Gustav Bohlin, Martin Bergman och Fredrik Brounéus</i>	144
Intensivvårdspersonalen: ofrivilliga hjältar i medierna? <i>Ellinor Ekdahl, Dennis Morton och Embla Starke Sundén</i>	156
All makt åt Tegnell – vår statsepidemiolog En studie av hur Anders Tegnell beskrivits och vilka roller han tilldelats i Aftonbladet och Dagens Nyheters coronarapportering <i>Jesper Ahlcrona och Wilma Granström</i>	164
Tegnell tar över bilden av Sveriges coronastrategi i utländska medier <i>Klara Alster och Julia Wide</i>	168
Offentlighet mot personlig integritet under pandemin <i>Jakob Amnéer och Nora Fazel</i>	171
Svensk rapportering framställer USA och Ryssland negativt <i>Alva Bergland och Moa Haltorp</i>	175
Ungas nya nyhetsvanor och oro för framtiden <i>Tove Christensen, Oskar Sundström och Hanna Thorn</i>	179

En inställd match är också en match
Daniel Dewerud, Adam Fröberg
och Heino Ollin182

Liveflödet i fokus för framtidens krisjournalistik
Linnea Olsson Magnholt
och Vilma Stockvall Carlsson186

Klarade journalistiken att bevaka coronapandemin?

Lars Truedson och Bengt Johansson*

Aldrig har det i svenska medier rapporterats så mycket om ett ämne som om den utdragna kris som coronapandemin utlöste i början av 2020.

- Journalistiken har ändrat såväl omfattning som karaktär över tid genom pandemin, på många sätt i takt med hur dödssiffrorna varierat. Andelen kritisk journalistik ökade med tiden.
- Utländska journalister ställde i snitt mer kritiska frågor vid de dagliga presskonferenserna än svenska journalister.
- Vissa redaktioner ångrar att man inte i högre grad utnyttjat presskonferenserna till att visa upp sin journalistik genom kritiska frågor.

Men har journalistiken klarat sin informerande och granskande uppgift, dess unika roll i samspelet mellan olika samhällsfunktioner, i denna coronans tid?

* Lars Truedson är föreståndare för Institutet för Mediestudier. Bengt Johansson är professor i journalistik och masskommunikation vid JMG, Göteborgs universitet. De är tillsammans redaktörer för denna rapport.

Äntligen stod han åter på podiet. Lite slängigt klädd, särskilt för att vara hög tjänsteman i staten, men ändå med en enorm trovärdighet hos medborgarna de här första månaderna av epidemin. För många var de dagliga presskonferenserna hos Folkhälsomyndigheten den mediala lägerelden som berättade att krisen var sig lik, dag efter dag. Statsepidemiologen **Anders Tegnells** välformulerade, effektiva, kanske lite slängiga föredragningar gav information. För några också lugn. För andra snarare bränsle för en ilsken oro över de stigande dödstalen. Det var ett unikt inslag i en intensiv medierapportering som både uppvisade traditionella drag och nya inslag.

I denna rapport har *Institutet för Mediestudier* samlat en rad empiriska studier av journalistiken under coronapandemins första skeden, främst första vågen under våren och försommaren 2020, men i vissa fall också av starten på andra vågen av smitta, under senhösten 2020. Studierna är gjorda av ledande medie- och kriskommunikationsforskare vid universitetet i Stockholm och Göteborg och av utredare vid föreningen Vetenskap & Allmänhet. Dessutom finns ett kapitel och sex kortare artiklar skrivna av journaliststudenter vid JMG och Södertörns högskola. Dessa baseras på studenternas kandidatuppsatser, som studerat coronajournalistiken ur olika aspekter.

På många sätt var journalistiken om corona under de första månaderna av pandemin alarmerande snarare än lugnande. Det visar **Marina Ghersetti** i sin innehållsanalys av journalistiken om pandemin i *Dagens Nyheter*, *Aftonbladet* och *Rapport* i SVT. Hon konstaterar dock att rapporteringen inte varit

mer alarmerande än den om svininfluensan 2009 eller ens om Ebolautbrottet 2014, som aldrig nådde Sverige.

Ett annat slående resultat är att den grupp i samhället som oftast kommit till tals är företagare och andra företrädare för näringslivet. Först om man slår ihop Folkhälsomyndigheten, företrädare för hälso- och sjukvården och övrig medicinsk expertis når de tillsammans något över andelen näringslivsföreträdare i materialet. I medierna tycks pandemin inte bara varit en hälsokris, utan en samhällskris.

Regeringen värderades neutralt under vårens första våg men i mer kritiskt ljus under hösten 2020. Då hade också den politiska oppositionen brutit den så kallade borgfred som inleddes när pandemin bröt ut. Detta mönster gäller även mer generellt – rapporteringen om andra grupper blev också mer kritisk över tid. Ghersettis slutsats är att granskningen under våren framförallt handlade om att släppa fram röster som var kritiska mot konsekvenserna av de åtgärder som vidtagits, eller mot krishantering som inte fungerat som tänkt. Granskningen av den svenska strategin, dess grunder och varför den skilde sig från andra länder kom senare, när de svenska dödstalen ökade och visade sig vara högre än i många andra länder.

Presskonferenser är inte sällan rätt slutna begivenheter där journalister ställer frågor till experter. Men under våren 2020 fick myndigheternas tidvis dagliga presskonferenser plötsligt miljonpublik. Många har debatterat hur journalisterna klarat denna insyn. Hur kritiska var de frågor som ställdes? **Peter M. Dahlgren** har undersökt saken genom analys av ett urval av frågorna, både under själva presskonferensen och

i de enskilda intervjuer som *SVT* och *Aftonbladet* gjort direkt efter presskonferensen. Det visar sig att de enskilda intervjuerna har mer kritiska frågor, särskilt i *Aftonbladet*.

Högst andel kritiska frågor vid presskonferenserna ställde svenska lokalmedier, *Vetenskapsradion* och utländska medier. I snitt ställde utländska medier oftare kritiska frågor än svenska medier. Andelen kritiska frågor var också relativt konstant över tid och uppvisade alltså inte den ökning av kritiska perspektiv som Ghersetti ser i hela nyhetsrapporteringen.

Det vanligaste ordet i alla analyserade frågor var, bortsett från småord, för övrigt ”munskydd”.

Avtagande engagemang i sociala medier

Engagemanget på sociala medier (Facebook och Twitter) kring coronanyheter på webbutgåvorna av *Aftonbladet*, *Dagens Nyheter* och *SVT:s* webbtexter har studerats av **Andreas Widholm** och **Fredrik Mårtensson**. Det följer en tydlig linje av högt engagemang (gillamarkeringar, kommentarer, delningar) under pandemins första våg och avtagande engagemang när andravågen drog igång. Mest engagemang väcker artiklar av typen ”human interest”, bland annat berättelser om drabbade av covid-19 och deras anhöriga. Stort engagemang skapade också artiklar med moraliska gestaltningar, som berör hyckleri eller regelbrott, samt artiklar där experter diskuterar den svenska strategin. Lågt engagemang väckte mer sakinriktade frågor om vaccnutveckling, konsekvenser för ekonomi och samhällen och om krisåtgärder. Forskarnas

innehållsanalys visar dessutom att opinionsjournalistiken haft högre andel konfliktgestaltning än nyhetsjournalistiken. Det visar på opinionsjournalistikens betydelse för att höja graden av konflikt i en kris.

Widholm och Mårtensson konstaterar sammanfattningsvis att inget i studien tyder på att ”nyhetsmedierna aktivt skulle ha undvikit att ge utrymme för konfliktperspektiv med hänsyn till förtroendet för myndigheterna och deras rekommendationer”.

Svenskarnas nyhetskonsumtion var enorm under pandemin. Det visar **Ulrika Andersson** med data från SOM-undersökningarna. Bland annat nästan fördubblades andelen som använde *TV4:s*, *SVT:s* och *SR:s* nyhetssajter minst tre dagar per vecka. Ökningen av morgontidningarnas nyhetssajter var stor, men ändå mer blygsam, från 30 procent till 43 procent. Men samtidigt har läsningen av morgontidningar på papper och tittande på tablå-TV slutat minska under pandemin. Ulrika Andersson konstaterar att en effekt av pandemins nyhetsintresse som kan få följder framåt är att äldre börjat använda digitala nyhetskällor mer än tidigare. En lite oväntad effekt av pandemin var med andra ord att den digitala klyftan mellan generationer till viss del verkar ha stängts.

Kritiken mot journalistiken under pandemin har varit hård från vissa debattörer. Men när ett tvärsnitt av journalister fått frågor om saken är de i stort sett nöjda med branschens arbete, det visar **Bengt Johansson** i sitt kapitel. Vad gäller den exceptionellt stora omfattningen av bevakningen konstaterar han att chefer verkar vara lite mer nöjda än andra och att äldre journalister är lite mer kritiska, men att skillna-

der mellan grupper är små. Journalistkollektivet anser att branschen som helhet gjort en vettig bedömning av pandemins nyhetsvärde.

Journalisterna är i hög grad eniga om att bevakningen varit informativ och att den utförts etiskt. Mer kluven är kollektivet inför mer kritiska påståenden, som att den litar för mycket på myndigheter eller är för inriktad på sensation och dramatik. Här väger det nästan jämnt mellan instämmanden och avståndstaganden. Enigheten är relativt stor om att myndigheterna har ställt upp och varit snabba med information. Sammanfattningsvis: journalisterna ger sig själva med beröm godkänt och myndigheternas kriskommunikation får åtminstone godkänt, konstaterar Bengt Johansson.

Ångrar att inte tagit mer plats på presskonferenserna

Emil Östlund har intervjuat redaktionschefer och motsvarande på några av de ledande svenska nyhetsredaktionerna. Inte heller här dominerar självkritiken, men en rad intressanta iakttagelser görs. **Martin Schori** på *Aftonbladet* berättar exempelvis att tidningen under inledningen av pandemin medvetet höll en försiktig linje för att ge information och service till läsarna, utan att skrämma upp folk. Granskningen kom igång i april. *Dagens Nyheter*s **Caspar Opitz** konstaterar liksom **Charlotta Friborg**, SVT, att under första perioden reagerade publiken kritiskt mot hårda utfrågningar av till exempel Anders Tegnell. Hyllningarna av Tegnell var med andra ord inte bara mediernas fel eller för-

tjänst utan delvis också en konsekvens av mediepubli-
kens reaktioner som fick genomslag i bevakningen.

Resonemangen kring de dagliga presskonferenserna är intressanta. Flera redaktioner, t ex *SVT* och *Sydsvenskan*, har resonerat om hur de frågor som ställs uppfattas av publiken. Caspar Opitz, *DN*, konstaterar att om han fått vrida klockan tillbaka skulle tidningen ha utnyttjat den scen presskonferensen erbjuder till mer aktivitet och mer kritiska frågor. Nu ser han en risk att journalisterna framstått som ”mesiga”.

Emil Östlund konstaterar att de mycket välbesökta liveflödena hos inte minst kvällstidningarna med sin publikinteraktion och de direktsända presskonferenserna är ett steg mot samma typ av medielogik – en där ”det är en större transparens i hur nyhetsmedierna arbetar och där publiken bjuds in i det som tidigare skedde bakom kulisserna”.

Föreningen Vetenskap & Allmänhet har undersökt allmänhetens förtroende för nyhetsmedier med upprepade mätningar under pandemin. Förtroendet för olika medier varierar på ett sätt känt från tidigare mätningar med högt förtroende för etermedier, lite lägre för morgontidningar och lågt för kvällspressen, trots, som **Gustav Bohlin, Martin Bergman och Fredrik Bronéus** från V&A konstaterar i sitt kapitel, att många tar del av rapporteringen i kvällspressen. Mer oroande anser de det vara att förtroendet för journalister som grupp är lägre än för andra yrkesgrupper och att det minskat ytterligare under pandemins förlopp.

Journaliststudenterna **Ellinor Ekdahl, Dennis Morton** och **Embla Starke Sundén** från JMG, Göteborgs universitet har undersökt hur det är att hamna i centrum för

medieuppmärksamheten genom kvalitativa intervjuer med tio personer som jobbat i intensivvården under covidpandemin. Flera intervjuade resonerade kring den hjältebild de uppfattade att intensivvårdspersonalen fått i rapporteringen. Det rädde delade meningar om hur rimligt detta var. En synpunkt var att det blev klyschigt snarare än relevant. Flera ansåg också att rapporteringen visat på journalisternas kunskapsbrist om hur intensivvård fungerar.

I rapporten *Journalistik i coronans tid* publiceras också sju kortare artiklar som var och en sammanfattar en kandidatuppsats vid JMG, Göteborgs universitet eller vid Södertörns högskola. De berör sådant som offentlighetsprincipens tillämpning under pandemin, bilden av Anders Tegnell, hur den svenska strategin skildrats i fyra länders medier samt hur liveflöden fått en ny roll under pandemin.

Klarade journalistiken testet?

Hur ska man då värdera journalistiken om coronapandemin? Det beror givetvis på vilka normer krisjournalistiken ska jämföras med. Som alltid måste man ha en tydlig måttstock för att avgöra vad som är bra eller vad som brister. Inom journalistikforskningen finns det olika kvalitetsmått (McQuail, 1992). Ibland pratar man om *professionell kvalitet*, i vilken grad journalistiken uppfyller de normer som yrkesrollen och yrkesidentitet lyfter fram. Det kan handla om att vara etiskt korrekt, källkritisk, granskande eller oberoende i relation till dem som granskas (Hanitzsch, 2007; Ward, 2009; Wiik, 2010). *Innehållskvalitet* rör

själva innehållet och hur det står sig i relation till olika kvalitetsmått. Mycket forskning om mediers demokratiska uppdrag har använt innehållskvalitet som en utgångspunkt för att utvärdera journalistikens kvalitet. Begrepp som informationsvärde och opartiskhet är exempel på mått som använts för att utvärdera journalistikens innehåll (Asp, 2007; Johansson & Strömbäck, 2019; Strömbäck, 2005). Men man kan också prata om *publikkvalitet*, att utvärdera journalistiken utifrån publikens behov och förväntningar (Odén m fl., 2016; Strömbäck, m fl., 2020). I boken finns alla dessa kvalitetsmått representerade och bedöms av journalisterna själva, mätningar av journalistikens innehåll och publikens åsikter.

Vad är det då vi ser? Vad kan vi sammantaget säga om journalistiken i coronans tid? Vi menar att det går att komma fram till (minst) tre olika tolkningar.

1. Coronajournalistiken var "business as usual"

Den här tolkningen bygger på att det som presenteras i de olika kapitlen ligger inom det förväntade utfallet, givet de strukturer som omger nyhetsrapportering. Medielogik och krisjournalistikens faser ger i stort sett alltid ett liknande utfall, oavsett kris. Att journalistiken i ett inledande skede av en kris alltid kommer prioritera förmedling av information för att senare granska har vi sett otaliga gånger. Ur ett redaktionellt perspektiv är det inte så konstigt då journalistik i början av en kris handlar om att förstå vad som pågår och uppfylla informationsuppdraget. Sedan, när lite tid gått och vi sett utfallet av krishanteringen kommer granskningen igång. Skälet till att det kanske dröjde denna gång var

att krisen är så utdragen. På samma sätt kan resultaten om bristen på kritiska frågor på de berömda presskonferenserna tolkas. Resultaten indikerar att de stora medierna, som alltid får chans att ställa kritiska frågor i individuella intervjuer efteråt också gjorde så. De som inte har samma tillgång till intervjupersonerna – lokala medier och utländska medier – ställde istället sina kritiska frågor direkt på presskonferensen. Så ser det alltid ut – business as usual. Vad som stödjer denna tolkning är att andra röster verkar instämma i bilden av att det vi sett under 2020 inte sticker ut. Både journalisterna själva och deras publik verkar ganska nöjda. I alla andra sammanhang hade vi sett det som giltiga kvalitetsmått. Så varför skulle det inte gälla för coronarapporteringen?

2. Coronajournalistiken var ett uttryck för folkhälsopatrotism

Att vi samlas kring flaggan (rally-around-the-flag) är ett välkänt opinionsfenomen. Till en början har uttrycket använts för att förstå det kraftigt ökade opinionsstödet som amerikanska presidenter fått i början av utrikeskonflikter och krig. Befolkningen samlas mot en yttre fiende och stödjer sin ledare. Samma fenomen har vi sett under pandemin, i Sverige, men också i andra länder (Esaïasson, m fl.. 2020). Den brist på kritik och granskning som vi såg under våren är, i denna tolkning, ett uttryck för denna folkhälso-patriotism. Bilden av Tegnell som den store kommunikatören och journalistikens oförmåga att granska så länge som politikerna inte bråkade är tydliga tecken. Relativt låg andel kritiska frågor, att mediebilden inte

var mer kritisk i april–maj när dödstalen sköt i höjden samt journalisternas nöjdhet med myndigheternas sätt att hantera krisen, trots att de påpekar vissa brister är uttryck för en märklig stämning av att man inte är för kritisk mot ”det egna laget”. Känslan av att det handlar om en landskamp i pandemihantering skulle också förklara varför medborgarna fortfarande är så tillfreds med sakernas tillstånd. Handlar det om en kollektiv skyggslapp? Vi har inte förmågan att lyfta blicken utan ser allt som ofrånkomligt. Kanske är det den svenska konsensuskulturen som gör sig påmind, precis som en av de intervjuade internationella journalisterna antyder?

3. Coronajournalistiken var bättre än förväntat

Ja, det var mindre kritisk bevakning i början, vilket kan kopplas till hur krisjournalistik alltid fungerar. Då ligger fokus på att förstå och förklara, inte granska. Men tittar man på hur journalistiken faktiskt såg ut var det knappast någon överdriven regerings- eller myndighetstrohet i journalistiken under våren 2020, det fanns kritiska röster, stor bredd i olika sakfrågor/perspektiv i rapporteringen och dessutom var det i stort sett helt balans i perspektiv om hur den svenska coronahanteringen sköttes i bevakningen. Sedan ökade kritik och granskning, helt i linje med vad vi kan förvänta oss.

Man kan givetvis ifrågasätta krisjournalistiken, men, tänker vi oss i denna tolkning, jämför vi med tidigare pandemier (läs svininfluensan) skötte sig journalisterna bättre den här gången. De var knappast myndigheternas megafon på samma sätt som under svininfluensan 2009 utan gav en mer nyanserad bild

av både läget i Sverige och omfattande utblickar mot andra länder. Ska man kritisera något handlar det i så fall om att den svenska strategin inte granskades omedelbart, utan att det dröjde. Visst fick kritiska röster höras, men granskningarna handlade mest om hur väl den svenska strategin genomfördes. Inte att den var fel i sig. Men på det stora hela får den svenska coronajournalistiken, enligt detta tolkningsmönster, ändå ett gott betyg, vilket som sagt intygas av både journalisternas själva och medborgarna.

Svaret på vilken av dessa tolkningar som är den sannaste ligger kanske dolt i det som verkligen får mediebevakningen av coronapandemin att skilja sig från alla andra kriser: den enorma mängden nyhetsrapportering och mediekonsumtion och det utdragna förloppet. Kanske är det så enkelt som att alla tre tolkningar varit sanna under vissa perioder. Under den första akuta tiden med osäkerhet och rädsla och politisk borgfred var även stora delar av journalistiken inne i bubblan och koncentrerade sig på att förmedla information. Om vi jämför med svininfluensan var epidemins förlopp ett helt annat – den tog slut innan ens en första våg hann komma. Innan någon politisk borgfred kring vaccinationen hann brytas.

Men under 2020 bara fortsatte spridningen av smittan. Då förändrades också journalistiken (lik som politiken då borgfreden bröts). Mot sommaren och särskilt hösten fick vi mer av granskning. Nu hade de tunga granskningsredaktionerna kommit igång och det fanns mer av ammunition i form av felslagna prognoser att ställa frågor om. Dessutom fanns det

också under våren början till ett parallellt spår inom opinionsjournalistiken. Här diskuterades den svenska strategin kritiskt och sannolikt betydde **Peter Woldarskis** personliga engagemang i frågan mycket för att betydelsefulla *Dagens Nyheter* skulle ha en tydligt kritisk linje på ledarplats.

Dessutom finns det ytterligare en sak som gör det svårt att hitta fram till svaret på frågan om nyhetsjournalistiken varit kritisk nog: vi har alla vår egen bild av mediebild. Så har det förstås alltid varit, men numera är det också rent konkret så att vi mer eller mindre slumpmässigt, mer eller mindre medvetet, riktar ögonen mot något som passerar i det mediala överflödet och fastnar där. Om vi då lutar åt att den svenska coronastrategin varit felaktig, kan det påverka vår tolkning både till att inte se det kritiska (och döma ut mediebevakningen) eller till att blott se det kritiska och få vår bild befäst.

Så vad är vår slutsats? Att det funnits ganska mycket kritisk rapportering, om vi följer rapporteringen genom hela 2020. Men att medierna inledningsvis var stark påverkade av en ”rally-round-the-flag”-effekt, som alltid i allvarliga kriser. Till slut landar vi i frågan om rätt saker granskades och om det granskades tillräckligt mycket. Ser man på de debattörer som fört fram saker som inte granskats under pandemin, visar det sig nästan alltid att de funnits med i medierapporteringen. Problemet från kritikernas synvinkel är kanske snarare att de inte skildrats tillräckligt kritiskt eller tillräckligt mycket.

Men vad är egentligen tillräckligt mycket? Och tillräckligt kritiskt? Det finns tyvärr inget enkelt svar på den frågan. Men den måste ställas, igen och igen.

Referenser

- Asp, Kent (2007). Fairness, informativeness, and scrutiny. The role of news media in democracy. *Nordicom Review* 28: 31–50.
- Esaiasson, Peter; Sohlberg, Jacob; Ghersetti, Marina, & Johansson, Bengt (2020). How the coronavirus crisis affects citizen trust in institutions and in unknown others: Evidence from ‘the Swedish experiment’. *European Journal of Political Research*. Early view. doi.org/10.1111/1475-6765.12419
- Hanitzsch, Thomas (2007). Deconstructing Journalism Culture: Toward a Universal Theory. *Communication Theory* 17: 367–385
- Johansson, Bengt & Strömbäck, Jesper (2019). *Kampen om mediebilden. Nyhetsjournalistik i valrörelsen 2018*. Stockholm: Institutet för mediestudier.
- McQuail, Denis (1992). *Media performance: Mass communication and the public interest*. London: Sage.
- Odén, Thomas; Djerf-Pierre, Monika; Ghersetti, Marina & Johansson, Bengt (2016). *Kriskommunikation 2.0. Allmänhet, myndigheter och medier i det digitala medielandskapet*. Stockholm: MSB.
- Strömbäck, Jesper; Tsfati, Yasiv; Boomgaarden, Haio, Damstra, Alyt, Lindgren, Elina; Vliegthart, Rens, & Lindholm, Torun (2020). News media trust and its impact on media use: Toward a framework for future research. *Annals of the International Communication Association*, 44(2): 139–156.

- Strömbäck, Jesper (2005). In Search of a Standard: four models of democracy and their normative implications for journalism. *Journalism Studies*, 6(3): 331–345.
- Ward, Stephen J.A. (2009). Journalism ethics. In Karin Wahl-Jorgensen & Thomas Hanitzsch (red), *The Handbook of Journalism Studies*, (s. 307–324). New York & London: Routledge.
- Wiik, Jenny (2010). *Journalism in Transition. The Professional Identity of Swedish Journalists*. JMG: Göteborgs universitet.

Den största nyheten¹

Marina Ghersetti*

Coronapandemin har drabbat Sverige hårt och de flesta av oss har känt oro för det som hänt och för hur länge pandemin skulle vara. Känslor av oro utlöser behov av information och det är till nyhetsmedierna som vi första hand har vänt oss för information (Ghersetti & Odén, 2021). En anledning är att de digitala nyhetsmedierna är snabba, ständigt uppdaterade och lätt åtkomliga i smarta telefoner och läsplattor (Westlund, 2013), en annan att vi generellt sett litar på det de rapporterar (Andersson, 2019).

Vad medierna rapporterat har därför stor betydelse för hur vi uppfattat smittrisen och hur vi agerat under pandemin. Men samtidigt som nyhetsmedierna spelat en mycket viktig roll har de också stått inför stora utmaningar. Dels för att rapporteringen under pandemins mer dramatiska faser skett under stor tidspress, dels för att den krävt medicinska kunskaper som allmänreportrar oftast saknar. Det har inte underlättat

* Marina Ghersetti är docent vid Institutionen för journalistik, medier och kommunikation (JMG) vid Göteborgs universitet.

¹ Studien ingår i forskningsprojektet Kriskommunikation och förtroende i det multipublika samhället (KRSAMS) vid Institutionen för journalistik, medier och kommunikation, Göteborgs universitet, och har finansierats av MSB. Kodningen av medieinnehållet har gjorts av forskningsassistent Johannes Malmgren.

att den medicinska expertisen varit oense om risker och nödvändiga åtgärder. Inte heller att pandemin varit så utsträckt i tid. När detta skrivs har redan två vågor av hög smittspridning inträffat med många dödsfall, en möjlig tredje våg väntar, och händelseutvecklingen börjar upprepa sig. Att efter ett år av oavbruten bevakning hitta nya vinklar och nya källor är också en journalistisk utmaning.

Så har heller inte mediernas rapportering gått obemärkt förbi. Under våren berömdes de för sin snabba coronaanpassning, för att de tog bort sina betalväggar, direktsände Folkhälsomyndighetens presskonferenser, höll social distans till intervjupersoner och spelade in radio- och tv-program utan publik. Under hösten vände däremot tongångarna och kritik riktades mot att de i för hög grad slutit upp bakom myndigheter och politiker, för att rapporteringen varit för Stockholmsfixerad och för bristande granskning av den svenska strategin (Andén, 2020a, 2020b; Croneman, 2020; Teodorescu Måwe 2020; Öhman & Rosén 2020).

En angelägen fråga är därför hur medierapporteringen egentligen sett ut. Hur mycket uppmärksamhet har coronapandemin fått, och när? Hur har den gestaltats i nyheterna, vilka frågor har dominerat och vilka aktörer har fått framträda? I vilken utsträckning har journalistiken varit informativ och granskande?

Att informera, gestalta och granska kriser

I Sverige brukar nyhetsmedierna sägas ha tre centrala uppgifter: att informera, att kommentera och att granska (Asp, 2006). När journalister själva tillfrågas är det

framför allt informationsuppgiften och granskningsuppgiften som sammanfaller med de yrkesideal som rankas högst (Wiik 2011). I samband med kriser är båda uppgifterna viktiga. Under coronakrisen har den information medierna gett på kort sikt haft betydelse för hur vi bedömt situationens allvar, vilka åtgärder vi vidtagit och hur vi respekterat de restriktioner som myndigheterna ålagt oss. Mediernas granskning har på lång sikt betydelse för vilka vi ställer till svars för pandemins humanitära och ekonomiska konsekvenser, och för vårt förtroende för politiker och myndigheter när pandemin är över (Esaiasson m.fl., 2020).

Kriser har i allmänhet stort nyhetsvärde och får mycket medieutrymme. De är oväntade och kommer plötsligt, innehåller dramatik, negativa och skrämmande inslag, berör såväl samhällseliter som enskilda medborgare, och har en oviss utgång (Vasterman & Ruigrok, 2013). I början på en kris, då läget oftast är akut och dramatiskt, ligger fokus på att snabbt informera och orientera allmänheten om vad som händer (Andersson Odén m.fl., 2005, Ghersetti & Odén, 2010). Journalistiken riktar in sig på konkreta beskrivningar och uppgifter om drabbade, förluster och vidtagna åtgärder (Friedman & Wenger 1986; Scanlon, Luukko & Morton, 1978). Ansvariga politiker, myndigheter och experter som kan lämna aktuell information får mycket utrymme (Olsson, Nord & Falkheimer, 2015). Men samtidigt präglas journalistiken av oklarheter, spekulationer och osäkra uppgifter (Scanlon, 2011). Ju större nyhetsvärde desto mer sannolikt att snabbhet prioriteras före faktagranskning och korrekt rapportering (Nord & Strömbäck, 2006),

särskilt i det digitala nyhetsflödet där uppdateringar och korrigeringar sker fortlöpande (Östlund, 2018).

All journalistik bygger på gestaltning, också krisjournalistik. En gestaltning kan jämföras med en övergripande inramning eller perspektiv på en händelse (Tuchman, 1978) och handlar om hur nyheter väljs ut och berättas. Utgångspunkten är uppfattningen att journalistik aldrig kan vara en objektiv spegling av verkligheten och heller inte återge alla aspekter av en händelse. Istället väljer den vissa utsnitt (Tuchman, 1978) och återger dem på ett sätt som främjar vissa tolkningar, perspektiv och problemställningar, antingen genom att betona några sakfrågor framför andra eller genom det urval av aktörer som får framträda (Entman, 1993).

Journalistiska gestaltningar kan för enkelhetens skull delas in i två huvudkategorier: sakfrågespecifika gestaltningar och generella gestaltningar. Generella gestaltningar kan tillämpas på alla typer av journalistiskt innehåll oberoende av ämnesområde. Några sådana är ansvarsutkrävande, ekonomiska konsekvenser, konfliktcentrering, tävlingsfokus, moraliska bedömningar om rätt och fel, och det enskilda fallet (human interest). Sakspecifika gestaltningar, däremot, är kopplade till enstaka frågor eller ämnen som hamnat på mediernas dagordning (de Vreese 2005; Semetko & Valkenburg, 2000), som till exempel coronapandemin.

Ett särskilt kännetecken för krisjournalistik, som ofta samspelar med gestaltningen, är ett alarmistiskt tonläge. Det vill säga att man använder metaforer och bilder som framkallar känslor av oro och rädsla (Cornia m.fl., 2016) samt att uppgifter om dödstal,

skador och förödelse är överrepresenterade i rapporteringen (Moeller 2006; Stock, 2007).

En förklaring till journalistikens gestaltningar är att de anknyter till kulturellt och allmänt förankrade stereotyper och därigenom gör en nyhetsberättelse mer avskalad och begriplig (Seeger & Sellnow, 2016). En annan förklaring är att de erbjuder färdiga mallar för urval och bearbetning av ett händelseförlopp, vilket inte minst underlättar den journalistiska processen när den sker under tidspress.

Journalistikens granskande uppgift, att ställa samhället makthavare till svars och vara en kritiker av samhällets orättvisor, tillskrivs mycket högt värde i det demokratiska samhället och i journalisters bedömning av den egna yrkesrollen. Fokus flyttas från vad som hänt till varför det hänt, och med vilka konsekvenser. Granskning kan i huvudsak ske på två sätt. Dels genom grävande journalistik, där tid och redaktionella resurser avsätts för att gå till botten med frågor om vad som utlöst en kris och hur ansvariga politiker och myndigheter hanterat den. Ett annat sätt är att låta kritiska och avvikande röster komma fram i nyhetsmaterialet, och att låta mediernas egna medarbetare i ledare, analyser och krönikor själva inta en kritisk hållning och ifrågasätta krisens handhavande (Ekström, Johansson & Larsson, 2006).

Undersökningen

Undersökningen av de svenska nyhetsmediernas rapportering om coronapandemin bygger på två typer av material. Det ena består av sökningar på termen corona* i *Dagens Nyheter*, *Svenska Dagbladets*,

Aftonbladets och *Expressens* pappersupplagor i mediearkivet Retriever mellan 1 januari–30 december 2020.

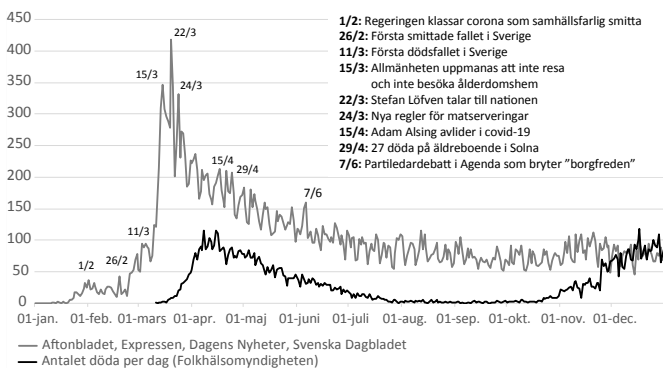
Det andra materialet består av innehållsanalys av nyheter och åsiktsmaterial om coronapandemin publicerade under 2020. Av resursskäl har ett urval gjorts i flera steg. I det första begränsades antalet medier till *Dagens Nyheter* och *Aftonbladets* pappersupplagor och till *Rapport 19:30*. I nästa steg valdes följande fyra tidsperioder: *24 februari–10 mars* då Sverige fick sina första smittade fall samtidigt som smittspridningen tagit fart i flera andra länder, *31 mars–14 april* då antalet smittade steg brant, intensivsjukvården var mycket hårt belastad och dödstalen ökade till synes okontrollerat, *2–18 juni* då talen över antal smittade och döda var på väg ner, och en del restriktioner drogs tillbaka och *16–30 september*, efter det att pandemin under sommarmånaderna legat på en lägstanivå med inga eller endast få dödsfall per dag. Slutligen valdes att analysera varannan dag under varje period. Alla artiklar och inslag som på något sätt berört coronapandemin har kodats. Sammanlagt har 1 473 nyhetstexter analyserats, 697 artiklar i *Dagens Nyheter*, 571 artiklar i *Aftonbladet* och 205 inslag i *Rapport*. Puffar på tidningarnas första sida och löpsedlar i *Rapport* har utelämnats.

Exceptionellt nyhetsvärde

Den 12 januari 2020 rapporterade svenska medier att en person dött av coronaviruset i Kina. Under de följande veckorna ökade bevakningen i takt med att viruset spreds till fler europeiska länder och svenska sportlovsresenärer kom hem från skidorter i Alperna där smitta

förekommit. Efter det första svenska dödsfallet den 26 februari stegrades rapporteringen dagligen för att nå en topp i mitten av mars i samband med att regeringen införde restriktioner och statsminister Stefan Löfven höll ett tal till nationen om det allvarliga pandemiläget (Figur 1).

Figur 1. Antal träffar per dag på sökordet corona* i Aftonbladets, Expressens, Dagens Nyheters och Svenska Dagbladets pappersupplagor, samt avlidna per dag, 1/1–31/12 2020.

Kommentar: Sökningarna har gjorts i mediearkivet Retriever. Statistik över avlidna har hämtats från Folkhälsomyndigheten.

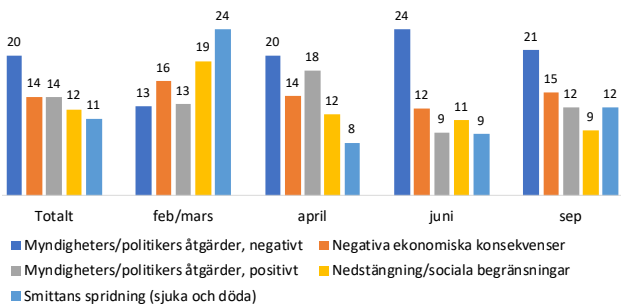
Mest omfattande var tidningarnas rapportering en månad innan antalet dödsfall nådde sin topp i mitten av april, med som mest 418 träffar i de fyra tidningarna under samma dag. De kommande tre månaderna minskade rapporteringen parallellt med att också kurvan över antalet avlidna sjönk, för att under sommarmånaderna och i september stabilisera sig på mellan 50 och 100 träffar per dag för de fyra tidningarna tillsammans.

Anmärkningsvärt nog ökade rapporteringen endast marginellt när antalet avlidna återigen började stiga under november och december (se också Widholm och Mårtenssons kapitel). Strax innan årsskiftet gick antalet döda per dag om antalet träffar i Retriever, vilket kan tolkas som att pandemin vid det laget hade övergått till ett slags normaltillstånd och dess nyhetsvärde därmed hade sjunkit.

Mest negativ rapportering

För varje analyserad artikel och inslag har den dominerande gestaltningen kodats. Sammanlagt identifierades 14 olika sätt att gestalta coronapandemin. De fem vanligaste utgör tillsammans 71 procent av alla gestaltningar och dominerar mediebilderna av coronapandemin. Av dessa är fyra negativa och en positiv. Varje gestaltning rymmer i sin tur ett antal mer specifika sakfrågor. Sammantaget har drygt 90 olika sakfrågor kodats, varav några återkommer oftare än andra.

Figur 2. Mediernas vanligaste gestaltningar av coronapandemin under fyra perioder 2020, procent.

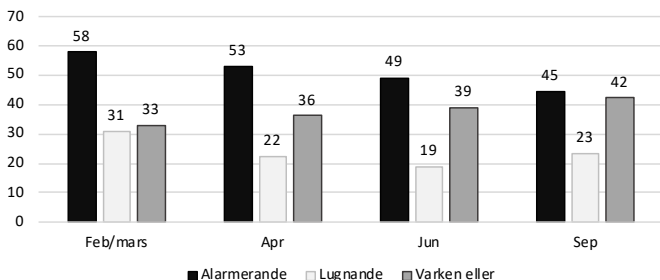

Den sammanlagt vanligaste gestaltningen är *Myndigheters/politikers åtgärder, negativt* (20 %). De enskilda sakfrågor som främst ryms här handlar om bristande politiskt ledarskap och under våren om brister inom vården med särskilt fokus på riskgruppen äldre. Under sommaren och hösten riktas uppmärksamheten även mot den svenska strategin och hur den skiljer sig från andra länders. Näst vanligaste gestaltning är *Myndigheters/politikers åtgärder, positivt* (14 %). Här riktar rapporteringen främst in sig på vidtagna åtgärder som visat sig vara effektiva och på positiva effekter av den svenska strategin, som att den drabbar ekonomin mindre hårt än den strategi som tillämpats i andra länder. Lika vanlig är gestaltningen *Negativa ekonomiska konsekvenser* (14 %). Under denna ryms sakfrågor om pandemins negativa effekter på företagsamhet och på enskildas privatekonomi, inklusive uppsägningar och permitteringar. Fjärde vanligaste gestaltning är *Nedstängning, sociala begränsningar* (13 %). Mest uppmärksamhet här får uppgifter om inställda evenemang och hur företag, verksamheter och allmänhet anpassat sig till de införda restriktionerna som besöksförbud på äldreboenden, stängda skolor och universitet, inställda idrottstävlingar, begränsade öppettider på restauranger och gym. Den femte vanligaste gestaltningen, *Smittans spridning (sjuka och döda)*, (11 %) kännetecknas av nyheter som handlar om pandemins geografiska spridning nationellt och internationellt, och av statistiska rapporter om antal smittade, avlidna och intensivvårdade personer, i Sverige och utomlands. Denna gestaltning var mest vanlig i början på året.

Alarmerande rapporter

Journalistik om kriser kan vara mer eller mindre alarmerande eller lugnande. Den kan till exempel välja att lyfta fram hur många som drabbats, risker och hot som krisen medför och människor som betar sig irrationellt och farligt. Eller den kan betona att samhället har krisen under kontroll, att effektiv hjälp når fram och att människor vet hur de ska skydda sig.

Figur 3. Tonläge i rapporteringen om coronapandemin under fyra perioder, procent av antal artiklar/inslag.

Kommentar: En artikel/inslag kan innehålla både alarmerande och lugnande inslag varför staplarna kan summera till över 100 % inom respektive period.

Journalistiken om coronapandemin var övervägande alarmerande under hela den analyserade perioden. Sammanlagt 51 procent av alla artiklar och inslag innehöll alarmistiska inslag, 23 procent lugnande inslag och 37 procent var varken alarmerande eller lugnande. Både mest alarmerande (58 %) och mest lugnande (31 %) var rapporteringen i början på året då ovissheten om pandemins spridning, dödlighet och samhällseliga konsekvenser både för Sverige och andra

länder var mycket stor. Nyhetsinslagen med alarmrande tonläge minskade under sommaren och hösten men förblev under hela den analyserade perioden fler än de med lugnande och neutralt tonläge.

Liknande mätningar av tonläge har gjorts i samband med svininfluensan 2009 och ebolapandemin 2014–2015. Svininfluensan var knappt jämförbar med covid-19 räknat i antal insjuknade och döda, och ebolapandemin nådde inte ens Sverige. Ändå var rapporteringen under coronapandemin inte mer alarmistisk än i samband med de två övriga pandemierna (53 % alarmistiska artiklar/inslag i båda fallen) (Ghersetti & Odén, 2021).

De mest synliga

I artiklarna och inslagen om coronapandemin förekommer aktörer – personer, myndigheter och organisationer – som uttalar sig eller på annat sätt kommer till tals, och aktörer som blir omtalade. I analysen har de två i varje artikel/inslag som mest kommer till tals och de två som mest blir omtalade kodats.

Svenska aktörer dominerar stort i coronanyheterna, de utgör 76 procent av alla som kommer till tals och 71 procent av alla som omtalas. Av övriga länder är USA, Norge och Storbritannien mest representerade.

Aktörer kan framträda fördelaktigt eller ofördelaktigt i medierna. Att själv få komma till tals räknas i allmänhet som en fördel, en aktör kan då påverka vad som rapporteras (Asp, 1986). Omtalade aktörer saknar däremot den möjligheten, de kan bli positivt eller negativt värderade. När det förekommer har det också

kodats. I nyhetsmaterialet kan värderingarna bestå i att en aktör kritiserats eller beröms av en annan aktör. I åsiktmaterialet handlar det om skribentens eller tidningens ställningstaganden. Tabell 1 visar de aktörer som framträtt mest i coronanyheterna samt indexvärden för hur de värderats. Negativa värden innebär att en aktör fått mer kritik än beröm, positiva värden det omvända. Vid ± 0 har en aktör fått lika mycket kritik som beröm.

Tabell 1. De största grupperna av svenska aktörer som kommer till tals och omnämns, procent av totalt antal artiklar/inslag och värderingsindex.

Grupp	Totalt antal framträdanden, procent av artiklar/inslag	Värderingsindex baserat på omnämningen		
		Totalt	Nyheter	Åsiktsmaterial
Företagare, företrädare för näringslivet	14	+ 5	+ 5	± 0
Företrädare för allmänheten	11	+ 1	+ 2	- 2
Regeringen	10	-19	-7	-36
Medier, ledarskribenter, krönikörer	10	+ 8	+ 19	± 0
Artister, idrottsutövare	9	+ 15	+ 15	+ 13
Folkhälsomyndigheten	8	-6	-4	-15
Företrädare för vård och omsorg	6	+ 32	+ 29	+ 45
Övriga svenska politiker	6	-16	-4	-29
Medicinska experter	4	+ 27	+ 23	+ 60
Regional förvaltning	3	-11	-8	-33

Kommentar: Index beräknat som $100 \times (\text{antal artiklar/inslag med beröm} - \text{antal artiklar/inslag med kritik}) / \text{alla artiklar/inslag}$. Till åsiktsmaterial räknas ledare, debattartiklar, insändare, krönikor och analyser. Övriga artikel- och inslagstyper räknas som nyhetsmaterial.

De aktörer som kom till tals och som omtalades mest var representanter för företag och näringsliv, följt av företrädare för allmänheten, regeringen och medier, ledarskribenter och krönikörer. Dessa fyra grupper tillsammans utgjorde nästan hälften av alla aktörer som förekom i det analyserade materialet. Deras bild av pandemin fick således ett tydligt genomslag i rapporteringen. Betydligt mindre uppmärksamhet fick politiker från oppositionspartierna (6 %) som kunde tänkas ha avvikande uppfattningar om hur pandemin hanterades. Folkhälsomyndigheten (8 %) var den enskilda myndighet som föga förvånande fick mest uppmärksamhet, mer än medicinska experter (4 %) dit både de som förespråkade den svenska strategin och de som kritiserade den räknas.

De grupper som fått mest beröm och stöd i rapporteringen är företrädare för vård och omsorg, medicinska experter, och artister/idrottsutövare. De som fått mest kritik är regeringen, övriga svenska politiker samt representanter för regional förvaltning. Sammantaget har medierna alltså gett en positiv bild av dem som vårdat covidsmittade patienter, den expertis som försökt förklara virusets egenskaper och smittans spridning samt av några yrkesgrupper som drabbats hårdast av restriktionerna. Mest kritisk har bilden varit av politiker och myndigheter som ansvarat för att hantera pandemin och utforma den svenska strategin och av dem som ansvarat för sjukvårdens organisering och administration. Sammantaget värderades regeringen neutralt i nyhetsmaterialet under våren men negativt i åsiktsmaterialet. Kritik riktades bland annat mot bristande beredskapslager och mot för hårda restriktioner.

tioner, framför allt från företagare och kulturarbetare, men det uttrycktes också stöd för andra åtgärder som infördes. Under den period i juni som ingår i undersökningen bröts den så kallade "borgfreden" och den politiska oppositionen kritiserade svenska regeringens hantering av pandemin i hårda ordalag, vilket tydligt återspeglas i rapporteringen. Också kritiken mot Folkhälsomyndigheten och den regionala förvaltningen var mer uttalad under sommaren och hösten än under de två första mätperioderna.

Ett något överraskande resultat är den höga förekomsten av företagare och representanter för näringslivet, men det speglar den stora uppmärksamhet som ekonomiska frågor kring pandemin fått i rapporteringen. Ett annat oväntat resultat är den höga andelen medier, ledarskribenter och krönikörer bland aktörerna. Detta understryks av att de har kodats endast när de framträtt som aktörer, omtalats eller i egenskap av skribenter i åsiktsmaterialet, men alltså inte när de endast angetts som författare till en nyhetsartikel. Under våren omtalades denna kategori i huvudsak positivt i samband med att medierna anpassade sig till det exceptionella läget. Under sommaren och hösten kritiserades däremot rapporteringen på en rad punkter. Med några få undantag har mediernas åsiktsmaterial varit mer värderande än nyhetsmaterialet.

De enskilda svenska aktörer som syns mest i coronanyheterna (antingen genom egna uttalanden eller som omtalade) är statsepidemiolog **Anders Tegnell** (102 artiklar/inslag), statsminister Stefan Löfven (61 artiklar/inslag) och socialminister **Lena Hallengren** (55 artiklar/inslag). Anders Tegnell och Stefan

Löfven har båda fått mer kritik än stöd/beröm medan förhållandet är det omvända för Lena Hallengren. Mest kritiserade blev Tegnell och framför allt Löfven i juni, i samband med att den politiska oppositionen bröt borgfreden.

Mycket information och viss kritik

Coronapandemin är sannolikt den enskilda händelse som fått mest uppmärksamhet i svenska nyhetsmedier i modern tid. Störst var nyhetsvärdet månaden innan dödstalen i april nådde sin topp, det vill säga då ovissheten kring smittspridningen var stor, tillgången till säkerställda fakta var låg och efterfrågan på information fortfarande var intensiv. Under den andra vågen, då antal sjuka och döda översteg vårens siffror, hade däremot nyhetsvärdet dalat till betydligt lägre nivåer.

Sammantaget finns en stor bredd i den information som medierna gett, både i antalet sakfrågor och personer som förekommit. Rapporteringen har varit både omfångs- och innehållsrik. Ändå kännetecknas den av att några dominerade gestaltningar, liksom några aktörer, framträdde betydligt mer än andra. Av de fem vanligast gestaltningarna var fyra negativa och en positiv. Den stora merparten av nyheterna fokuserade på växande smittspridning, ökande dödstal, begränsningar, brister och felaktigheter som man menade hade begåtts i samband med pandemin. I vilken grad den i huvudsak dystra bilden speglade de verkliga förhållandena eller om journalistiken, som den ofta gör, överbetonade dramatiska och negativa inslag har däremot inte analyserats i denna undersökning.

Dramatiken i händelserna framhövdes också av en genomgående alarmerande rapportering. Dock inte mer alarmerande än vid svininfluensan 2009 och ebolapandemin 2014–2015 som i antal insjuknade och döda knappast går att jämföra med coronapandemin. Graden av reell fara i samband med pandemier förefaller alltså inte avspeglas i rapporteringens alarmerande ton, snarare verkar det finnas ett tak för hur alarmistiskt innehållet tillåts bli. Däremot kan coronarapporteringens exceptionellt stora volym ha bidragit till att förstärka bilden av dramatik och fara. Det finns forskning som tyder på att alarmism kan försvåra krishantering och underminera förtroendet för medierna. Alarmism underblåser känslor av oro och rädsla som i sin tur kan leda till undvikande och förnekande av fara (Berger et al. 2019), liksom till undvikande av nyheter som upplevs vara för dystra, stressande och deprimerande (Fletcher 2020). I samband med kriser kan viss alarmerande journalistik ändå vara berättigad för att fånga allmänhetens uppmärksamhet och varna om hotets allvar.

Återstår till sist frågan om hur kritiskt granskande journalistiken om coronapandemin var fram till september 2020. I en undersökning som denna är det inte möjligt att uttala sig om de fall av grävande journalistik som medierna gjort. I den utsträckning de förekommit i urvalet ingår de endast som en artikel/inslag bland alla andra och har inte tillmätts särskild tyngd i analysen. Analysen tar heller inte hänsyn till de artiklar och inslag med undersökande journalistik som publicerats utanför undersökningsmaterialet, eller i andra programformat i *Sveriges Television*. Däremot har

analysen fångat upp i vilken grad coronarapportering låtit kritiska röster komma till tals genom att sammanställa hur centrala aktörer värderats i rapporteringen (jf Ekström, Johansson & Larsson, 2006). Negativa omdömen och kritiskt ifrågasättande har förekommit, särskilt av de politiker och myndigheter som ansvarat för att hantera pandemin och organisera sjukvården. Rapporteringen under våren gav en i huvudsak neutral bild av både regeringen och Folkhälsomyndigheten, det vill säga att de negativa röster som hördes balanserades upp av lika många positiva. Det var först under sommaren och hösten som kritiken blev hårdare och mer uttalad, och de tidigare enstaka negativa rösterna samlades till en kör. Brytpunkten kom i samband med att oppositionspartierna bröt sin tystnad och i skarpa ordalag kritiserade både regeringen och myndigheterna för att inte ha gjort tillräckligt och för att ha gjort fel. Samtidigt fick också medierna utstå kritik för att de inte förmått att själva inta en kritisk hållning till den svenska strategin när ingen annan gjorde det.

Mot denna bakgrund kan man konstatera att medierapporteringen under pandemins första dramatiska månader till stor del följde regeringens och myndigheternas linje, såtillvida att budskap om smittläget, hur vi skulle skydda oss och vilka åtgärder som vidtagits fick mycket uppmärksamhet, och att de röster som ifrågasatte myndigheternas krishantering inte fick tillnärmelsevis lika stor uppmärksamhet. Detta bekräftar indirekt av Folkhälsomyndighetens presschef **Christer Janson**, i hans hyllning av mediernas insatser i Dagens Media (21-02-15). Ur samhällssynpunkt kan det dessutom förefalla rimligt att medierna bistår

myndigheterna med att föra ut viktig information under dramatiska kriser. Resultatet överensstämmer också med tidigare forskning som visat att den journalistiska granskningen kommer i ett senare skede, då krisen och dess konsekvenser kommit under kontroll, och då kritiska röster och avvikande ställningstaganden börjar höras i den allmänna debatten (Andersson Odén m.fl. 2005; Bainbridge & Galloway 2010; Littlefield & Quenette 2007). Detta stärker också teorin om att journalistiken i huvudsak är en återgivning av de åsikter och opinioner som dominerar i samhället, framför allt bland inflytelserika eliter (Bennett 2015). När avvikande röster är svaga eller saknas helt, vilket ofta är fallet när samhället drabbas av dramatiska och allvarliga händelser, och som borgfreden var ett tydligt exempel på, finns heller ingen kritik för medierna att rapportera och den bild som ges av händelserna sluter upp bakom den rådande opinionen.

I den mån jämförelser kan göras med mediernas rapportering av en tidigare pandemi som svininfluensan 2009, då liknande analyser visade att journalistiken med enstaka undantag okritisk slöt upp bakom den svenska strategin om massvaccineringar mot A(H1N1)-viruset, har rapporteringen denna gång varit mer nyanserad. Medierna har genom att släppa fram kritiska röster i viss mån uppfyllt sin granskande uppgift. Men granskningen riktades under pandemins första månader huvudsakligen mot konsekvenser av vidtagna åtgärder på äldreomsorgen, företagandet och enskilda yrkesgrupper. Kritiken mot och granskningen av grunderna i den svenska strategin, inklusive hur och varför den skilde sig från andra länders, kom

betydligt senare och först efter det att Sveriges dödstal visade sig vara mycket högre än i många andra länder, inklusive våra nordiska grannländer.

Referenser

- Andersson Odén, T., Ghersetti, M. & Wallin, U. (2005). *Tsunamins genomslag. En studie av svenska mediers bevakning*. Stockholm: Krisberedskapsmyndigheten.
- Andén, A. (200623) *Svenska journalister har en del att lära*. Svenska Dagbladet.
- Andén, A. (201202) *Inte mediernas roll att heja på Sverige*. Svenska Dagbladet.
- Asp, K. (1986). *Mäktiga massmedier*. Stockholm: Akademilitteratur.
- Bainbridge, J. & Galloway, C. (2010). Communications catastrophe: Blame, bBack Sunday and newspaper constructions of bushfire risks. *Media International Australia*, 137(1), 100–108.
- Berger, N., Lindemann, K., Böhl, G-F. (2019). Wahrnehmung des Klimawandels durch die Bevölkerung und Konsequenzen für die Risikokommunikation [Public perception of climate change and implications for risk communication]. *Bundesgesundheitsblatt*, 62(5): 612–619.
- Cornia, A., Dressel, K. & Pfeil, P. (2016). Risk cultures and dominant approaches towards disasters in seven European countries. *Journal of Risk Research*, 19(3), 288–304.

- Croneman, J. (2012/15). *Släpp fram den seriösa kritiken mot Anders Tegnell's linje – och granska den*. Dagens Nyheter.
- de Vreese, C. H. (2005). News framing: Theory and typology. *Information Design Journal + Document Design*, 13(1), 51–62.
- Ekström, M., Johansson, B. & Larsson, L. (2006). Journalism and local politics. A study of scrutiny and accountability in Swedish journalism. *Journalism Studies*, 7(2): 292–311.
- Entman, R. M. (1993). Framing: Toward a Clarification of a Fractured Paradigm. *Journal of Communication*, 43(4), 51–58.
- Fletcher, R., Kalegeropoulos, A. & Kleis Nilesen, R. (2020). *News avoidance in the UK remains high as lockdown restrictions are eased*. Oxford: Reuters Institute, University of Oxford, <https://reuters-institute.politics.ox.ac.uk/news-avoidance-uk-remains-high-lockdown-restrictions-are-eased>
- Friedman, B. & Wenger, D. (1986). Local and national media coverage of disaster: A content analysis of the print media's treatment of disaster myths. *International Journal of Mass Emergencies and Disasters*, 4, 27–50.
- Ghersetti, M. & Odén, T. (2010). *Pandemin som kom av sig. Om svininfluensan i medier och opinion*. Stockholm: MSB.
- Ghersetti, M. & Odén, T. (2021). *Coronapandemin våren 2020. En undersökning av nyheter och opinion*. Stockholm: MSB. Kommande.

- Littlefield, R. S., & Quenette, A. M. (2007). Crisis Leadership and Hurricane Katrina: The Portrayal of Authority by the Media in Natural Disasters. *Journal of Applied Communication Research*, 35(1), 26–47.
- Moeller, S. D. (2006). "Regarding the pain of others": Media, bias and the coverage of international disasters. *Journal of International Affairs*, 59(2), 173–196.
- Nord, L. W. & Strömbäck, J. (2006). Reporting more, informing less. A comparison of the Swedish media coverage of September 11 and the wars in Afghanistan and Iraq. *Journalism*, 7(1), 85–110.
- Olsson, E.-K., Nord, L. W. & Falkheimer, J. (2015). Media Coverage Crisis Exploitation Characteristics: A Case Comparison Study. *Journal of Public Relations Research*, 27, 158–174.
- Scanlon, J. (2011). Research about the Mass media and Disaster: Never (Well Hardly Ever) The Twain Shall Meet. In J. R. Deltrani (Red.) *Journalism: Theory and Practice* (s. 233–269). Oakville, ON: Apple Academic Press.
- Scanlon, T. J., Luukko, R. & Morton, G. (1978). Media Coverage of Crises: Better than reported, worse than necessary. *Journalism Quarterly*, 55(1), 68–72.
- Seeger, M. W. & Sellnow, T. L. (2016). *Narratives of crisis. Telling stories of ruin and renewal*. Stanford, California: Stanford Business Books.
- Stock, P. V. (2007). Katrina and anarchy: A content analysis of a new disaster myth. *Sociological Spectrum*, 27(6), 705–726.

- Strömbäck, J., Tsfati, Y., Boomgaarden, H., Damstra, A., Lindgren, E., Vliegenthart, R. & Lindholm, T. (2020). News media trust and its impact on media use: Toward a framework for future research. *Annals of the International Communication Association*, 44(2), 139–156.
- Teodorescu Måwe, Alice (2011/25). *Sveriges coronastategi behöver synas i sömmarna*. Göteborgs-Posten.
- Tuchman, G. (1978). *Making News. A Study in the Construction of Reality*. New York, London: The Free Press
- Vasterman, P. L. M. & Ruigrok, N. (2013). Pandemic alarm in the Dutch media: Media coverage of the 2009 influenza A(H1N1) pandemic and the role of the expert sources. *European Journal of Communication*, 28(4), 436–453.
- Westlund, O. (2013). Mobile news. A review and model of journalism in an age of mobile media. *Digital Journalism*, 1(1), 6–26.
- Öhman, D. & Rosén, E. (2020). *Smittskyddsläkare: För mycket Stockholmsfokus*. Sveriges Radio, <https://sverigesradio.se/artikel/7587565>
- Östlund, E. (2018). Redaktionenens lärdomar efter Stockholmsattentatet. I B. Johansson & L. Truedson (Red.), "Allt tyder på ett terrordåd". *Stockholmsattentatet 2017 i medier och opinion*. Stockholm: Institutet för mediestudier (IMS).

Ställde journalisterna kritiska frågor under Folkhälsomyndighetens presskonferenser?¹

Peter M. Dahlgren*

Det är tisdag klockan 14.00 under våren 2020. Stats-epidemiolog Anders Tegnell hälsar välkommen till Folkhälsomyndighetens presskonferens, vilket han och hans kollegor gjort under flera veckor sedan covid-19 utropades som en pandemi den 11 mars. Tegnell blir snabbt den mest kände svensken och får ställa upp på intervjuer i både svenska och utländska medier om den svenska strategin: att hålla samhället relativt öppet jämfört med många andra länder. Presskonferenserna direktsänds i radio och tv och blir pandemins lägereld som svenskarna kan samlas kring med nyheter om smittspridningen. Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) uppskattade att över en miljon

* Peter M. Dahlgren är fil dr, verksam vid Institutionen för journalistik, medier och kommunikation (JMG), Göteborgs universitet.

¹ Stort tack till Kalle Färm som gjorde det stora jobbet med att koda hela materialet. Även tack till Marina Ghersetti, Mats Ekström och Bengt Johansson för råd och tips. Hela analysen och data till detta kapitel finns på <https://github.com/peterdalle/fhmpk>.

människor sett eller lyssnat på de dagliga presskonferenserna under våren, och under april noterades som mest 1,5 miljoner lyssnare och tittare (MSB, 2020).

Samtidigt pågår en idolisering av Anders Tegnell. Han förevisas som tatueringar och klädesplagg. Journalister ger modetips baserat på ”Tegnellstilen” och till julafton auktioneras en fem minuter lång pratstund ut med den kände statsepidemiologen, parallellt med morgon-tv som ger tips på hur man kan hänga Tegnellänglar i julgranen. Det är lätt att svepas med i lovsångerna kring ”hjälten med hjärtat av guld”, som en av många mer eller mindre seriösa lovsånger beskriver Tegnell.²

Flera ställer sig dock kritiska till journalistkårens agerande. Kritikerna hävdar att journalisterna sällan eller aldrig ställer kritiska frågor under presskonferenserna, utan snarare agerar megafoner åt Folkhälsomyndigheten. **Björn Olsen**, överläkare och professor i infektionssjukdomar, kritiserar tidigt myndigheten i en vida omtalad debattartikel i *Dagens Nyheter* tillsammans med andra forskare, ofta kallade ”de 22 forskarna” (Carlsson m.fl., 2020). I sitt sommarprogram i *Sveriges Radio* under sommaren 2020 sa Björn Olsen att ”många medier har varit trogna proselyter i sekten kring den svenska strategin” (Ronge & Karlsson, 2020).

Journalister vänder sig i sin tur mot kritikerna. Kritikerna kallas ”haverister”, en ”skam för Sverige” med en ”aggressiv, nervös energi” jämfört med Tegnells lugn (Malm, 2020). En annan journalist ställer ”alarmisterna” i förhållande till ”Anders Tegnells låg-

² Låten om Anders Tegnell – Feat. Margaux (Mumbo Jumbo): <https://www.youtube.com/watch?v=JLkhJrv7VK8>

mälda och intellektuella hållning” och säger att ”viljan att destabilisera Folkhälsomyndigheten känns inte konstruktiv. Inte just nu.” (Schottenius, 2020). Det påpekas också att svenska journalister ofta sparade de kritiska frågorna till *efter* presskonferensen ägt rum, när personliga och exklusiva intervjuer till journalisternas respektive tidning eller tv-kanal genomfördes.

I journalistikens roll ingår, förutom att informera och förklara, även att granska makten å medborgarnas vägnar genom exempelvis kritiska frågor. Huruvida så var fallet när journalisterna ställde frågor under presskonferenserna är dock en empirisk fråga som kräver mer systematik för att besvaras på ett bra sätt. Frågan infinner sig därför: *I vilken utsträckning ställde journalisterna kritiska frågor under Folkhälsomyndighetens presskonferenser, jämfört med de personliga intervjuerna under 2020?*

Vad är en kritisk fråga?

Innan man kan undersöka huruvida journalisternas frågor har varit kritiska måste man först beskriva vad som utmärker en sådan typ av fråga. Om vi hämtar inspiration från tidigare forskning kan begreppet *aggressiv utfrågning* fungera som en lämplig kandidat. Det har exempelvis använts för att undersöka journalisters frågor till politiker i Sverige (Ekström, Eriksson, Johansson, & Wikström, 2013) och utomlands (Clayman, Elliott, Heritage, & McDonald, 2006). Det som utmärker en aggressiv utfrågning är fem egenskaper (Clayman m.fl., 2006), vilket vi kan översätta till det aktuella fallet på följande sätt (med några små modifikation):

1. *Konfliktsökande*: I vilken utsträckning frågorna strävar efter en agenda som står i opposition till den som svarar (snarare än att tillmötesgå svarspersonens agenda).
2. *Ansvarsutkrävande*: I vilken utsträckning frågorna uttryckligen ber respondenten att motivera sina rekommendationer eller handlingar (snarare än att bara acceptera dem).
3. *Ledande*: I vilken utsträckning frågorna bjuder in ett visst svar och därmed är mer partisk (snarare än öppna och mer neutrala frågor).
4. *Initiativtagande*: I vilken utsträckning frågorna aktivt ställs av journalisten själv (snarare än som följdfrågor på vad den som svarar har sagt).
5. *Direkthet*: I vilken utsträckning frågorna är rättframma och okänsliga (snarare än försiktiga och tillmötesgående).

Ett exempel på en kritisk fråga som uppfyller flera av dessa egenskaper är följande: ”Anders Tegnell, varför rekommenderar ni inte genast besöksförbud på äldreboenden om det nu är så känsligt med äldre och vi ska värna dem?” Den frågan ställdes av en journalist på en nyhetsbyrå under presskonferensen den 11 mars.

Innehållsanalys över presskonferenserna under 2020

För att ta reda på hur många frågor som faktiskt var kritiska genomförs en kvantitativ innehållsanalys av dels presskonferenserna (som innehåller en kort gemensam frågestund för alla journalister i slutet av de

ofta timmeslånga tillställningarna), och dels *Sveriges Television (SVT)* samt *Aftonbladets* webb-tv, två av de största medierna från både public service och kvällstidningssidan, som innehåller personliga intervjuer strax efter presskonferensen (vilka varade omkring 2–5 minuter).³ På det sättet kan man få en indikation på huruvida journalisterna ställde kritiska frågor under själva konferensen, eller sparade dem till de personliga intervjuerna för sina egna respektive sändningar. Fördelen med en innehållsanalys är att man får en överblick och kan följa utvecklingen över tid, men på bekostnad av detaljer.

Först görs ett obundet slumpmässigt urval av alla presskonferenser under hela 2020 från Folkhälsomyndighetens *YouTube*-kanal.⁴ Resultaten blir därmed representativa för hela året. Urvalet omfattar 37 av totalt 122 dagar, vilket framgår av figur 1, där vi även kan se utvecklingen av antal dödsfall relaterade till covid-19.

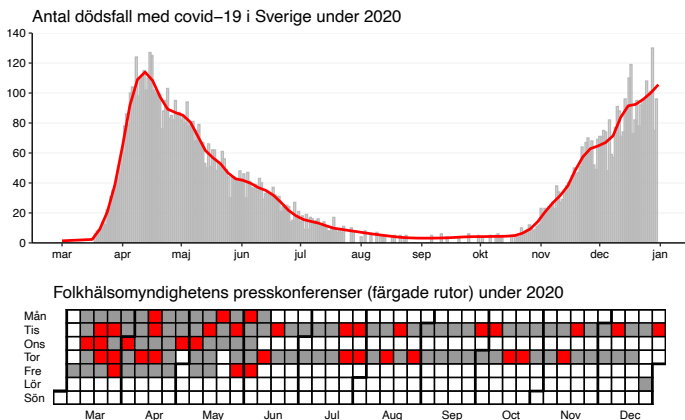
Därefter analyserades alla frågor under frågestunden i slutet av varje presskonferens, samt hela den personliga intervjun i *SVT* och *Aftonbladet* under respektive dag. Det som analyseras är turordningar, det vill säga de frågor som en journalist ställer varpå någon myndighetsrepresentant svarar (i praktiken vad journalisten säger när denne håller i mikrofonen). Det innebär att en turordning kan innehålla en eller flera frågor (eller påståenden) samt att varje journalist

³ Även Sveriges Radio ingick inledningsvis i urvalet, men togs sedan bort för att spara tid under kodningen, eftersom de sände få eller inga personliga intervjuer strax efter presskonferensen.

⁴ <https://www.youtube.com/channel/UCQFL1Ag69yNLvR-ULHQKbTg>

kan ha en eller flera turordningar. Totalt ingår 1 215 turordningar i analysen.

Figur 1. Övre figuren representerar antal personer som hade covid-19 vid dödstillfället (per dag) enligt Socialstyrelsen, med en tillagd trendlinje från en lokalt viktad regression. Nedre figuren med färgade rutor representerar dagarna för Folkhälsomyndighetens presskonferenser. Röda rutor representerar de dagar som valts ut slumpmässigt för denna analys.

Nästan 70 procent av frågorna besvaras av Tegnell

Av tabell 1 kan vi först och främst konstatera att stats-epidemiolog Anders Tegnell är den som svarat på överlägset flest frågor (68 procent), följt av avdelningschefen Karin Tegmark Wisell (8 procent) vid samma myndighet. Även om andra myndigheter närvarat vid presskonferenserna har de under frågestunderna närmast lyst med sin frånvaro.

I tabellen kan vi också se olika egenskaper hos frågorna, liksom de kännetecken som utgör en kritisk

fråga. Till exempel, ungefär 24 procent av frågorna under presskonferensen är konfliktsökande, medan motsvarande tal bara är 19 och 10 procent under de personliga intervjuerna i *SVT* respektive *Aftonbladet*. I tabellen förefaller det dock som att fler kritiska frågor ställdes under presskonferensen när man tittar på varje enskild egenskap hos frågorna (markerade med * i tabellen), medan det sammanvägda måttet ger intrycket att det snarare ställdes *färre* kritiska frågor under presskonferensen. Hur kan det komma sig? Skillnaden beror på att det sammanvägda måttet tar hänsyn till alla aspekter av kritiska frågor på en och samma gång, medan presskonferensen mycket väl kunde ha större andel konfliktsökande frågor utan att frågorna för den sakens skull också var ledande, ansvarsutkrävande, eller dylikt.⁵ Det innebär att det sammanvägda måttet därmed är en bättre representation av kritiska frågor.

Vad gäller ton ställs den största andelen negativa frågor under presskonferensen (cirka 21 procent), även om alla frågor generellt sett har varit neutrala (runt 80 procent eller mer i respektive medium). Däremot är det få eller inga frågor som har varit positiva, vare sig under presskonferensen eller under de enskilda intervjuerna i *SVT* eller hos *Aftonbladet*. Vi kan också se skillnader mellan olika typer av medium. *SVT* har fler spekulerande liksom komplexa frågor, medan *Aftonbladet* har fler frågor som är rådsökande.

⁵ Det vill säga, frågorna markerade med * representerar univariat statistik, medan det sammanvägda måttet (liksom figur 2) representerar multivariat statistik (se också Malinas & Bigelow, 2016).

Tabell 1. Kännetecken för journalisternas frågor (turordningar) under Folkhälsomyndighetens presskonferenser under 2020 samt de personliga intervjuerna i SVT och Aftonbladet omedelbart efter presskonferenserna (procent).

	Totalt	Uppdelat på medium			p-värde
		Presskonferens	SVT	Aftonbladet	
Vem som svarar					.004
FoHM Anders Tegnell	68	65	74	77	
FoHM Karin Tegmark Wisell	8	8	6	11	
FoHM Anders Wallensten	4	5	3	2	
FoHM Johan Carlsson	3	3	3	4	
FoHM övrig person	5	6	2	5	
Soc. Taha Alexandersson	1	2	0	0	
Soc. Johanna Sandwall	4	4	4	0	
Soc. övrig person	3	4	5	0	
MSB	2	3	3	0	
Övrig person	1	2	1	0	
Frågornas egenskaper					
Rådsökande	11	11	9	19	.011
Spekulerande	16	18	15	9	.046
Hänvisar till tredje part	28	29	27	23	.359
Personlig	10	9	13	15	.054
Hög komplexitet	39	44	31	19	<.001
Konfliktsökande*	22	24	19	10	.002
Ansvarsutkrävande*	16	18	14	7	.004
Ledande*	51	54	42	50	.004
Initiativtagande*	49	46	57	52	.010
Direkthet*	21	24	13	16	<.001
Kritiska frågor (sammanvägt)	40	33	38	50	

Tabell 1. (forts.)

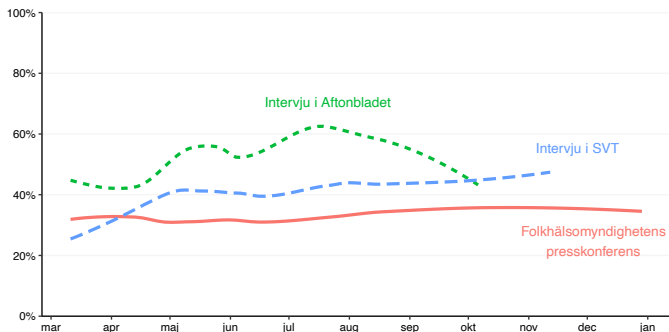
	Uppdelat på medium				p-värde
	Totalt	Press-konferens	SVT	Afton-bladet	
Ton					.006
Negativ	18	21	10	15	
Neutral	81	79	89	84	
Positiv	1	1	0	1	
Totalt antal turordningar	n = 1 215	n = 856	n = 235	n = 124	

Kommentar: FoHM = Folkhälsomyndigheten, Soc. = Socialstyrelsen, MSB = Myndigheten för samhällsskydd och beredskap. P-värden kommer från Chi²-test och rapporteras ojusterat för multipla tester. * Representerar delar av en kritisk fråga. Den sammanvägda andelen kritiska frågor är uträknad genom att undersöka alla delarnas samtliga förekomst i frågorna följt av dess medelvärde.

Lägre andel kritiska frågor vid presskonferensen

Om vi i stället tittar på hur andelen kritiska frågor har utvecklats över tid kan vi i figur 2 se att i genomsnitt 33 procent av de gånger journalisten har ordet har kritiska frågor ställts vid presskonferenserna (vilket också framgår av tabell 1), och denna andel håller sig relativt konstant under hela året, oberoende av dödstalens utveckling. Det är däremot en något större andel kritiska frågor i både SVT och i *Aftonbladets* webb-tv, även om skillnaden inte heller här är speciellt omfattande över tid. För *Aftonbladets* del får vi intrycket att de ställde en större variation av kritiska frågor från en månad till en annan, men detta beror delvis också på den något lägre sampelstorleken som ger en något mindre stabil linje.

Figur 2. Kritiska frågor under 2020.

Kommentar: Andel turordningar (som innehåller kritiska frågor) från journalister över tid. Varje linje representerar de fem sammanvägda egenskaperna av kritiska frågor genom en lokalt viktad regression. SVT och Aftonbladet sträcker sig inte fullt ut till årsskiftet på grund av slumpmässigheten i urvalsförfarandet.

Det är dock viktigt att komma ihåg att presskonferensens frågestund dels är mycket längre och dels ger möjlighet för journalisterna att utveckla frågor som leder fram till mer kritiska frågor senare under de personliga intervjuerna.⁶ De frågor som till slut väljs ut för att slutligen sändas (i SVT eller i Aftonbladets webb-tv) är få till antalet och därmed kan också en eller två kritiska frågor bilda en stor andel av det totala antalet frågor. Det innebär att resultatet kanske inte är speciellt oväntat.

⁶ Om man i stället väljer att studera det totala antalet kritiska frågor (i stället för andelen av helheten) så ställdes det något fler kritiska frågor under presskonferensen.

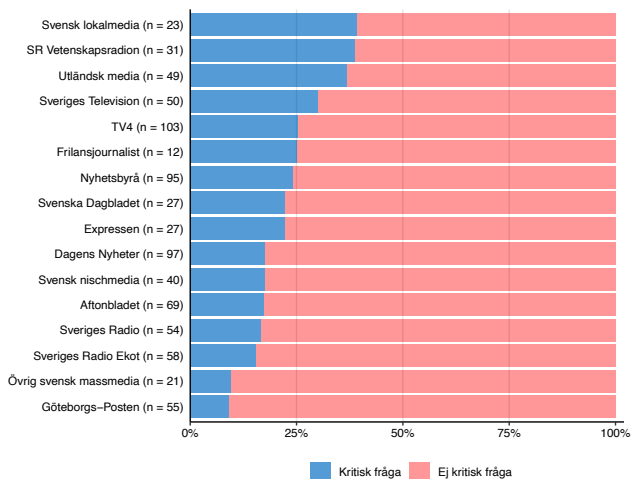
Utländska nyhetsmedier ställde betydligt större andel kritiska frågor

Vilka ställde de kritiska frågorna? Svensk lokalmedia, Vetenskapsradion vid Sveriges Radio och utländsk media stod för den största andelen kritiska frågor.

Vid en första anblick av figur 3 tycks det inte finnas någon systematik i vilka som ställer kritiska frågor, i synnerhet när *Sveriges Radio Ekot* ställer (relativt sett) få kritiska frågor, medan *Vetenskapsradion* på *Sveriges Radio* ställer en betydligt högre andel sådana frågor. Men det återspeglar med all sannolikhet journalister-
nas bakgrunder: allmänreportrar kontra specialistreportrar med olika utgångspunkter och olika publiker för sina respektive program. Inte heller de svenska nischmedierna eller alternativmedierna som fokuserar på ett mindre antal samhällsfrågor (som exempelvis *Nyheter Idag*) ställer speciellt kritiska frågor.

Däremot har utländska medier en något högre andel kritiska frågor om vi ser till figur 3. Detta kanske blev mest uppenbart när **Christian Stichler** från tv-kanalen *ARD*, tysk motsvarighet till *Sveriges Television*, blev känd som *presskonferenstysken* eller *den mystiske tysken* för att han upprepade samma (kritiska) frågor vid presskonferensen under mars 2020, vilket resulterade i flera nyhetsartiklar i svenska medier (t ex Lund, 2020). Om man emellertid enbart jämför svenska med utländska journalister så var det betydligt större andel utländska journalister som ställde kritiska frågor (37 procent) jämfört med de svenska journalisterna (22 procent).

Figur 3. Andel kritiska frågor per intervjuare (och turordning) under Folkhälsomyndighetens presskonferens.

Kommentar: Eftersom kritiska frågor utgörs av fem egenskaper har medianvärdet av de fem sammanvägda indikatorerna använts som tröskelvärde för att klassificera en fråga som kritisk. Talet inom parentes anger antalet turordningar per intervjuare. Journalister som inte uppgav organisationstillhörighet (n = 45) har tagits bort från figuren.

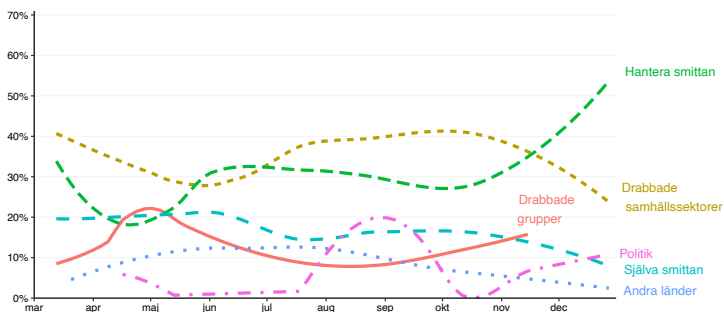
Drabbade och hur smittan ska hanteras var huvudfrågorna

Om man vill veta något om vad journalisterna ställde frågor om kan man också kategorisera frågorna efter ämnesområde (se figur 4). Frågorna har framför allt handlat om olika drabbade samhällssektorer (kollektivtrafiken, äldreboenden, sjukhusen, skolan, idrottsevenemang m fl) samt hur man ska hantera smittan (restriktioner, munskydd, hålla avstånd, vaccination m fl). Ordet ”munskydd” är det ord som före-

kommer mest bland journalisternas frågor (3 procent av alla frågor/turordningar).⁷

Under slutet av året, när dödstalen börjar stiga igen efter en nedgång under sommaren, blir det ett ökat fokus på hur smittan ska hanteras då runt hälften av frågorna handlar om detta. Samtidigt minskar omfattningen av alla andra frågor, med något enstaka undantag.

Figur 4. Vad journalisternas frågor handlar om under presskonferensen 2020.

Kommentar: Frågornas ämnesområde (andel av frågorna per dag) under Folkhälsomyndighetens presskonferens under 2020, varpå en lokalt viktad regressionslinje har lagts till grafen för att enklare kunna urskönja trender över tid.⁸

Politiska spörsmål kring lagar och dylikt har generellt sett varit frånvarande från journalisternas frågor under året (bortsett från hur smittan ska hanteras), men får

⁷ Det framgår när man har plockat bort vanliga småord (t ex ”och”, ”att”, ”kommer”), egennamn (t ex ”Folkhälsomyndigheten”, ”Anders Tegnell”) samt generella ord för sammanhanget (t ex ”smittspridningen”, ”Sverige”).

⁸ Två ämnen har tagits bort från figuren för att göra den mer lättöverskådlig: kategorin ”övrigt” samt ”organisationer”. Dessa följde i mängd och mycket linjer för ”Andra länder”.

ett kortvarigt uppsving omkring september. Frågor om man inte bör släppa på restriktionerna blir då aktuella, kanske i synnerhet när man ännu inte vet att en andra våg med dödsfall är att vänta några månader senare. En journalist från en nyhetsbyrå ställer den 27 augusti exempelvis frågan ”Hur länge ska vi ha det på det här viset? Hur länge ska vi förhålla oss till restriktioner av olika slag? Vad ser ni i kristallkulan?” som sedermera besvaras av Anders Tegnell.

Borde inte kritiska frågor öka efterhand?

Under den inledande fasen av en kris är informationsbehovet som störst. Det är därför naturligt att större delen av det journalistiska arbetet blir att förmedla information från myndigheter till medborgare, dels om vad som har hänt och dels om vad som kommer att hända (Ghersetti & Odén, 2019). Men efterhand som krisen ebbar ut skiftar (förhoppningsvis) fokus till att granska *varför* saker och ting sker, eller inte sker, även om det naturligtvis är svårt att veta på förhand när krisens akutläge ebbar ut. Denna analys visar att journalisterna ställde kritiska frågor under presskonferenserna, samt att det var en större andel kritiska frågor under de personliga intervjuerna. Däremot var förändringarna över tid små, vilket kan vara anmärkningsvärt om man förväntar sig att granskningen ska öka efterhand.

Svenska medborgare som följde presskonferensen hade kanske störst behållning av de utländska journalisternas frågor med tanke på att de ställde en betydligt större andel kritiska frågor (omkring 37 procent) jäm-

fört med sina svenska kollegor (22 procent). Det är därför anmärkningsvärt att kritiska frågor främst ställs av de som är minst sannolika att drabbas av den svenska smittspridningen (eller Sveriges hantering av den).

Det är viktigt att komma ihåg att antalet kritiska frågor inte nödvändigtvis är ett tecken på att journalisterna missköter sitt uppdrag. Om myndigheten ifråga självmant säger allt som journalisterna efterfrågar lämnar det inte mycket utrymme för ytterligare frågor från journalisternas sida, och därmed uteblir även kritiska frågor. Intervjuer är därför som tango, både den som frågar och den som svarar är ansvariga för ett meningsfullt utbyte (Dahlgren, 2013; Ekström m.fl., 2013). Dessutom har Anders Tegnell varit mer än väl tillgänglig för att svara på journalisternas frågor i andra sammanhang, så huruvida det är ett problem att just presskonferensen har en låg andel kritiska frågor tål att ifrågasättas. Men huruvida kritiska frågor ställdes på annat håll är en empirisk fråga som detta kapitel dock inte kan svara på. Däremot var det en stor andel av befolkningen som följde just de livesända presskonferenserna (MSB, 2020). Om medborgarna förväntade sig att makten granskas vid den mest framträdande scenen för pandemins hantering, det vill säga presskonferensen, finns det risk för besvikelse. Jämför vi med svininfluensan under 2009, som också utropades som en pandemi (men hade betydligt färre döda både i Sverige och i övriga världen), så var det väldigt mycket information från massmedierna, men däremot ”brast de i uppgiften att granska grundläggande förutsättningar för händelseförloppet samt de myndigheter, organisationer och företag som var mest

berörda” (Ghersetti & Andersson Odén, 2010, s. 127). Huruvida samma sak sker nu är därför en fråga som är och förblir viktig en lång tid framöver.

Jag väljer att avsluta med medieombudsmannens ord, som påpekar att det är ”helt centralt att medierna håller fast vid sitt kritiska uppdrag” för ”trovärdigheten över tid och för samhällets bästa” (Sigvardsson, 2020).

Referenser

- Carlsson, Marcus, Einhorn, Lena, Einhorn, Stefan, Elgh, Fredrik, Frisén, Jonas, Gustafsson, Åke, Wahlin, Anders. (2020, april 14). ”Folkhälsomyndigheten har misslyckats – Nu måste politikerna gripa in”. *Dagens Nyheter*. Hämtad från <https://www.dn.se/debatt/folkhalsomyndigheten-har-misslyckats-nu-maste-politikerna-gripa-in>
- Clayman, Steven E., Elliott, Marc N., Heritage, John, & McDonald, Laurie L. (2006). Historical Trends in Questioning Presidents, 1953–2000. *Presidential Studies Quarterly*, 36(4), 561–583. <https://doi.org/10.1111/j.1741-5705.2006.02568.x>
- Dahlgren, Peter M. (2013). Politikers retoriska självförsvar under mediedrev – Hur statusläran kan ge ny kunskap om politiska intervjuer. *Nordicom-Information*, 35(3–4), 33–47.
- Ekström, Mats, Eriksson, Göran, Johansson, Bengt, & Wikström, Patrik (2013). Biased interrogations? *Journalism Studies*, 14(3), 423–439. <https://doi.org/10.1080/1461670X.2012.689488>

- Ghersetti, Marina, & Andersson Odén, Tomas. (2010). *Pandemin som kom av sig: Om svininfluensan i medier och opinion*. Göteborg: Institutionen för journalistik, medier och kommunikation, Göteborgs universitet.
- Ghersetti, Marina, & Odén, Tomas. (2019). Krisjournalistik. I M. Karlsson & J. Strömbäck (Red.), *Handbok i journalistikforskning*. (s. 269–282). Lund: Studentlitteratur.
- Lund, Lina. (2020, mars 31). Vem är tysken som ställer Tegnell mot väggen? *Dagens Nyheter*. Hämtad från <https://www.dn.se/nyheter/sverige/vem-ar-tysken-som-staller-tegnell-mot-vaggen>
- Malinas, Gary, & Bigelow, John. (2016). Simpson's Paradox. I E. N. Zalta (Red.), *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Fall 2016). Metaphysics Research Lab, Stanford University.
- Malm, Victor. (2020, april 15). Coronahaveristerna är en skam för Sverige. *Expressen*. Hämtad från <https://www.expressen.se/kultur/victor-malm/coronahaveristerna-ar-en-skam-for-sverige>
- MSB. (2020, maj 5). Över en miljon har följt de dagliga pressträffarna. *Mynewsdesk*. Hämtad från <https://www.mynewsdesk.com/se/msb/news/oever-en-miljon-har-foeljt-de-dagliga-presstraeffarna-401675>
- Ronge, Johan, & Karlsson, Josefina. (2020, juli 28). Björn Olsens revansch mot Folkhälsomyndigheten: ”Nu har vinden vänt”. *Expressen*. Hämtad från <https://www.expressen.se/nyheter/olsen-slar-tillbaka-efter-kritiken-mot-22-forskarna>

Schottenius, Maria. (2020, april 20). Kritiska frågor ska ställas men alarmisterna får fundera på en annan strategi. *Dagens Nyheter*. Hämtad från <https://www.dn.se/kultur-noje/maria-schottenius-kritiska-fragor-ska-stallas-men-alarmisterna-far-fundera-pa-en-annan-strategi>

Sigvardsson, Ola. (2020, april 23). Megafonmodellen får inte dominera. *Journalisten*. Hämtad från <https://www.journalisten.se/kronika/megafon-modellen-far-inte-dominera>

Appendix: Kodschema för journalisters frågor

Kodschemat är till stora delar inspirerat av Ekström, M., Eriksson, G., Johansson, B., & Wikström, P. (2013). Biased interrogations? *Journalism Studies*, 14(3), 423–439. <https://doi.org/10.1080/1461670X.2012.689488>

Syfte

Huvudsyftet är att fånga de fall där journalisterna ställer (respektive inte ställer) kritiska frågor under den senare delen med frågestund vid Folkhälsomyndighetens (FHM) presskonferenser. Dessa görs genom att fånga frågande/undrande frågor (variabel 8-15) och mer granskande/kritiska frågor (variabel 16-24).

Samplingsenhet är varje dags presskonferens under hela 2020. Analysenhet är varje turordning då intervjuaren har ordet.

Instruktioner

Det som kodas är varje turordning. En person kan ställa flera frågor i en och samma turordning (det kan också vara flera turordningar för en enskild person). Varje turordning ges därför ett nummer, och varje frågeomgång inom turordningen får också ett eget nummer.

Koda inte

Svaren från respondenterna kodas inte (endast namnet på respondenten kodas). Koda inte frågor som återupprepas för att någon inte hörde (koda i så fall den sista frågan). Koda heller inte frågor om vad någon heter, om de kan höja ljudet etc. Dessa är inte intressanta.

Variabel 1. Datum

åååå-mm-dd

Variabel 2. Medium

1. FHM:s presskonferens
2. Personlig intervju i SVT
3. Personlig intervju i SR
4. Personlig intervju i Aftonbladet

Variabel 3. Intervjuarens plats

1. På plats fysiskt
2. Video
3. Telefon
9. Oklart/vet ej

Variabel 4. Intervjuare

1. Aftonbladet
2. DN
3. Expressen
4. GP
5. Nyheter Idag
6. SvD
7. SR
8. SR Ekot
9. SR Vetenskapsradion
10. TV4
11. TV4 Nyheterna
12. SVT
13. Annan svensk massmedia
14. Annan svensk nischmedia
15. Utländsk media
16. Nyhetsbyråer (TT / Reuters / AP)
17. Anger ej tillhörighet
18. Svensk lokalmedia
19. Frilansjournalist

Variabel 5. Respondent

1. Anders Tegnell, FHM
2. Karin Tegmark Wisell, FHM
3. Anders Wallentin, FHM
4. Johan Carlsson, FHM
5. Johan Gisecke, FHM
6. Annan person, FHM
7. Taha Alexandersson, Socialstyrelsen
8. Johanna Sandwall, Socialstyrelsen
9. Annan person, Socialstyrelsen
10. MSB

11. Läkemedelsverket
12. Karolinska institutet
13. Övrig person/myndighet
99. Oklart/vet ej

Om det är flera som svarar på frågan, koda den som ger majoriteten av svaret (om det är svårt att bedöma, koda den första personen).

Variabel 6. Turordning

Fritext. Ge varje turordning ett nummer (1, 2, 3 etc.). En turordning är varje gång intervjuaren har ordet och ställer frågor. När en ny intervjuare ställer frågor blir det ett nytt nummer. Om samma intervjuare har ordet igen, vid ett senare tillfälle, får turordningen ett nytt nummer.

Variabel 7. Frågenummer

Fritext. Under en turordning kan intervjuaren ställa flera frågor. Ge varje fråga ett nummer (1, 2, 3 etc.). Observera att även påståenden kan innehålla implicita frågor: dessa ingår också.

Variabel 8. Uppföljningsfråga*

0. Inte en uppföljningsfråga
1. Uppföljningsfråga
9. Oklart/vet ej

En uppföljningsfråga följer en föregående fråga, eller utvecklar ämnet. Observera att även påståenden kan innehålla implicita frågor: dessa kodas också som uppföljningsfrågor.

Variabel 9. Frågans komplexitet

1. Låg komplexitet
2. Hög komplexitet
3. Blandning av låg och hög komplexitet
8. Ej relevant
9. Oklart/vet ej

Uppskattning av hur mycket expert- eller sakkunskap som krävs för att svara på frågan, och som intervjuaren svårligen kan ta reda på själv. Exempel på låg komplexitet: ”Hur många fall har rapporterats in i dag?”. Exempel på hög komplexitet: ”Hur påverkar viruset andningsförmågan?”. Även väldigt specifika frågor kodas som hög komplexitet.

Variabel 10. Frågans ämne

1. Information: Covid-19, virus, antikroppar
2. Information: Smittspridning
3. Information: Statistik, antal fall, antal döda, överdödlighet
4. Grupper: Patienter
5. Grupper: Äldre
6. Grupper: Yngre
7. Grupper: Barn
8. Grupper: Män
9. Grupper: Kvinnor
10. Grupper: Invandrare
11. Grupper: Körer
12. Grupper: Sjukhuspersonal
13. Respons: Testning, antikroppstest
14. Respons: Tvätta händerna
15. Respons: Socialt avstånd

16. Respons: Immunitet, flockimmunitet
17. Respons: Munskydd, visir
18. Respons: Vaccination
19. Respons: Smittspårning
20. Platser: Folksamlingar
21. Platser: Resor, kollektivtrafik
22. Platser: Äldreboenden
23. Platser: Sjukhus/vård
24. Platser: Arbetsplatser / arbeta hemifrån
25. Platser: Skolan
26. Platser: Restauranger / butiker / handel
27. Platser: Idrottsrelaterat
28. Platser: Stockholm
29. Platser: Göteborg/Västra Götaland
30. Platser: Skåne/Skåne län
31. Platser: Kommuner/regioner
32. Platser: Nordiska länder, jämförelse med nordiska länder
33. Platser: Övriga länder, jämförelse med övriga länder
34. Organisationer: WHO
35. Organisationer: MSB
36. Organisationer: FHM
37. Organisationer: SKR
38. Organisationer: Socialstyrelsen
39. Organisationer: Läkemedelsverket
40. Organisationer: Apoteken
41. Organisationer: Regeringen, staten
42. Politik: Jobb, arbetsmarknad, ekonomi, skatter, företag
43. Politik: Politiker, politiska partier

44. Politik: Juridik, lagar
45. Politik: Tvångsåtgärder, restriktioner
46. Politik: Jämlikhet, klassfrågor, sociala orättvisor
47. Respons: Övrigt
48. Medierapporteringen i sig
49. ”Sveriges strategi” i helhet

Vid flera ämnen, koda det ämne som dominerar. Skriv 99 om det inte är relevant.

Variabel 11. Självreferens

0. Ingen självreferens
1. Undran (t ex ”jag undrar/undrade...”, ”jag tänkte...”)
2. Vilja (t ex ”jag skulle vilja fråga...”, ”jag vill fråga...”)
3. Får/kan (t ex ”kan jag...”, ”skulle jag kunna...”, ”får jag fråga...”)

Variabel 12. Rättframhet

0. Ingen rättframhet
1. Referens till intervjupersonens *förmåga* att svara (t ex ”kan du...”, ”skulle du kunna...”)
2. Referens till intervjupersonens *vilja* att svara (t ex ”vill du...”, ”skulle du vilja...”)

Variabel 13. Rådsökande

0. Inte rådsökande
1. Söker efter råd eller rekommendation (t ex ”ska man...”, ”vad bör vi...”, ”behöver vi...”, ”kan man...”)

Variabel 14. Spekulerande

0. Inte spekulerande
1. Spekulerande (t ex ”kan det vara så att...”, ”kan det bli aktuellt med...”, ”skulle det inte kunna vara så att...”)

Variabel 15. Upprepning

0. Ingen upprepning
1. Frågan är en upprepning
9. Oklart/vet ej

Huruvida frågan har ställts tidigare under turordningen. Gäller även frågor som formuleras på olika sätt, alternativa versioner etc. Men däremot *inte* mer specifika frågor av en tidigare ställd fråga.

Variabel 16. Personlig fråga

0. Ej personlig fråga
1. Personlig fråga
9. Oklart/vet ej

Frågor som riktas till en specifik intervjuperson (t ex ”vad känner du?”, ”varför sa du så?”). Avser frågor som inte kan besvaras av andra.

Variabel 17. Tredje part åberopas

0. Ingen tredje part åberopas
1. Åberopar tredje part

Hänvisar till vad någon annan sagt (t ex statsministern, WHO), ett kollektiv (t ex ”folk brukar...”, ”många

säger...”), en organisation (t ex ”SKR gör...”) eller passiv form (t ex ”det har sagts att...”).

Variabel 18. Negativ formulering*

0. Ingen negativ formulering
1. Negativ formulering (t ex ”är det inte...”, ”vill ni inte...”, ”vore det inte...”, ”bör man inte...”)

Variabel 19. Men

0. Inget inledande ”men...”
1. Fråga/påstående inleds med ”men...”

Variabel 20. Ja/nej-fråga*

0. Ingen ja/nej-fråga
1. Ja/nej-fråga (t ex ”har ni tappat greppet?”, ”är det inte konstigt att...”, ”är du eller är du inte...”)
9. Oklart/vet ej

Avser frågor där svaret är ja/nej, men också frågor där respondenten tvingas välja mellan två alternativ.

Variabel 21. Ansvarsutkrävande fråga*

0. Inget ansvarsutkrävande
1. Varför-fråga (t ex ”varför gjorde ni...”, ”varför gör ni...”, ”varför säger ni...”)
2. Hur-fråga (t ex ”hur kunde ni...”, ”hur kan ni...”)
3. Kombination av varför- och hur-fråga
9. Oklart/vet ej

Observera att även påståenden kan vara ansvarsutkrävande.

Variabel 22. Fientlig*

0. Inte fientlig
1. Fientlig inledning som söker svar (t ex "...vad säger du om det?", "...hur kommenterar du det?")
2. Fientlig inledning som bygger på inledningens korrekthet (t ex "...vad gör ni åt det?")
3. Kombination av 1 och 2
9. Oklart/vet ej

En fientlig inledning innehåller en fråga eller ett påstående som:

- hänvisar till kritik från andra
- ifrågasätter, motsäger eller utmanar myndigheten
- fokuserar på motsägelser mellan myndighetens ord och handlingar
- fokuserar på splittring inom myndighetens ansvarsområde
- fokuserar på myndighetens svårigheter eller misslyckanden
- innehåller förklenande eller nedsättande påståenden
- antyder att myndighetens arbete är misslyckat eller felriktat
- anklagar myndigheten för att ha gjort något fel eller brustit i sitt omdöme

Gäller både om det är riktat mot myndigheten eller en enskild person som företräder myndigheten.

Variabel 23. Ton

1. Frågan är övervägande negativ
2. Frågan är neutral

3. Frågan är övervägande positiv
8. Ej relevant

Variabel 24. Pratar i munnen

0. Nej
1. Ja
9. Oklart/vet ej

När intervjuaren pratar i munnen på någon annan så att talen överlappar. Avser både när intervjuaren pratar i munnen på någon annan, eller någon pratar i munnen på intervjuaren.

*Variabler/frågor som användes som indikatorer på en kritisk fråga i analysen.

Dramatiska och utmattande: Nio månader av corona-nyheter i sociala medier

Andreas Widholm och Fredrik Mårtenson*

När *Aftonbladet* den 5 April 2020 publicerade den tragiska nyheten att programledaren Adam Alsing avlidit i Covid-19, fick det ett enormt gensvar i sociala medier. En vecka efter publiceringen hade texten genererat 587 083 interaktioner på *Facebook* och *Twitter* – den högsta siffran för en enskild svensk nyhetstext under hela pandemin. Texten om Alsing är unik, men den bär samtidigt på ett antal karaktärsdrag som är vanliga för texter som når stor spridning i sociala medier, exempelvis starka känslor, kändisskap, och att den bjuder in läsaren att känna gemenskap och delaktighet (Fiona & Dwyer, 2019).

Vilken typ av nyheter som skapar engagemang i sociala medier är dock långt ifrån självklart, särskilt under extrema omständigheter som pandemier. Syftet

* Andreas Widholm är docent i journalistik vid Institutionen för mediestudier, Stockholms universitet. Fredrik Mårtenson är digital systemutvecklare vid Institutionen för mediestudier, Stockholms universitet, och har bidragit till datainsamlingen.

med det här kapitlet är därför att ge en översiktlig bild av den corona-journalistik som engagerat användare i sociala medier. Vilka typer av nyheter om Covid-19 har skapat mest interaktioner? Hur har interaktionsmönstren förändrats över tid? Och vilka skillnader finns mellan olika nyhetsmediers bild av pandemin? För att kunna sätta dessa frågor i en relevant forskningskontext, inleder vi med några korta reflektioner kring krisjournalistik i ett socialt medielandskap, följt av en redogörelse för analysmetoden och materialet som ligger till grund för undersökningen. Därefter följer en presentation av resultaten samt en sammanfattande diskussion.

Kriser och risker i det sociala medielandskapet

Under stora samhällskriser är de etablerade nyhetsmedierna den viktigaste informationskällan för medborgarna. Detta skapar särskilda publicistiska utmaningar då redaktionerna gärna vill upprätthålla en balans mellan att å ena sidan informera om myndigheternas och politikernas beslut, och å andra sidan kritiskt granska konsekvenserna av dem. Därtill inbegriper kriser ofta stor dramatik vilket i värsta fall kan övergå i alarmistisk rapportering och överdrivna hot- och riskbilder (Ghersetti & Odén, 2010). Under akuta faser av en kris kan den här balansen spela en avgörande roll, eftersom kritisk, konfliktinriktad och dramatiserad nyhetsrapportering kan påverka människors benägenhet att lita på information och följa rekommendationer (Nohrstedt, 2000). Pandemier skiljer sig dock från typiskt händelsebaserade kriser som

terrorattentat eller naturkatastrofer eftersom de ofta är utsträckta i både tid och rum. Risken att drabbas av ett virus kan variera kraftigt över tid på olika platser, och exakt vilka faktorer som styr smittspridningen kan vara svåra att förutse. Den svenska risk- och krishanteringen har i detta avseende skilt sig från många andra länder genom en starkare betoning på frivilliga rekommendationer och individuellt ansvar. Sverige har också haft betydligt högre dödssiffror än de nordiska grannländerna, vilket skapat nya konfliktytor i offentligheten. Myndigheters och politikernas krishantering kan, som Nohrstedt (2000) konstaterat, uppfattas som betydande ”riskfaktorer” i sig om medborgarna saknar förtroende för hur de sköter sitt arbete. Undersökningar visar att svenska folkets förtroende för hur corona-krisen hanterats var mycket högt under inledningen av pandemin men att det succesivt minskat över tid, särskilt i samband med den andra vågen. Under perioden 21 mars-3 maj 2020 hade 77 procent ett högt förtroende för *Folkhälsomyndigheten*, och 59 procent högt förtroende för regeringen (Kantar Sifo, 2020). Motsvarande siffror för december 2020 var 61 respektive 41 procent (Kantar Sifo, 2021). Det finns naturligtvis en mängd olika faktorer som kan ligga bakom förändringar i förtroendet, varav rapportering och debatter i nyhetsmedierna sannolikt är en av dem.

Sociala medier och framförallt *Facebook* är idag plattformar som miljoner svenskar använder på daglig basis för sin nyhetskonsumtion. Här möter användarna en interaktiv informationsmiljö där kommentarer, reaktioner, åsikter och känslor bidrar till nyhetsspridningen, och de utgör samtidigt en väsent-

lig del av nyhetsupplevelsen. Detta utmanar journalisternas kunskapsauktoritet, eftersom kommentarer kan påverka tilltron till och förtroendet för nyheterna inklusive de aktörer och fenomen som behandlas (Carlson, 2020). En ytterligare viktig faktor är den maktförskjutning som skett det senaste decenniet, där mediekonsumtionen i allt mindre grad styrs av traditionella medier, och i allt högre grad av plattformsföretagen, vars algoritmer, delningslogiker, och rekommendationssystem har stor påverkan på vilket innehåll som dyker upp i användarnas flöden (DeVito, 2017). Mixen mellan olika nyheter och perspektiv ser därmed helt annorlunda ut i sociala medier, eftersom innehåll från olika producenter blandas på ett unikt sätt för varje användare. Paradoxalt nog beskrivs dagens mediesituation därför både som en miljö karakteriserad av *high choice* – ett informationsöverflöd tvingar användarna att bli mer selektiva – och *low choice* – algoritmer styr trots allt i hög grad vilket innehåll som exponeras för användarna, och därmed till vilket innehåll de ska rikta sin selektionsiver (Merten, 2020).

Många internationella studier har inriktat sig både på vilka nyheter som lyckas ta sig förbi dessa barriärer, och vilka publicistiska strategier som används för att nå publikmål i sociala medier. Resultaten är långt ifrån entydiga, och oftast rör de sig på en relativt generell nivå och kan därmed inte automatiskt översättas till specifika nyhetskontexter. Många studier visar att nyheter som innehåller konflikter eller är kontroversiella ofta når stor spridning (García-Perdomo et al, 2018; Wadbring & Ödmark, 2016). Vidare identifierar studier bland annat ”human interest”, geografisk

och kulturell närhet samt praktiskt användbarhet som viktiga komponenter (Kümpel, Karnowski & Keyling, 2015). En vanlig uppfattning om sociala medier är att de agerar som ”ilskemaskiner” och uppvärderar sådant innehåll som väcker starka känslor (Pettersson, 2018). Flera studier bekräftar den bilden, men en viktig aspekt som lyfts fram är också att det finns skillnader mellan olika beteenden i sociala medier. Användare har exempelvis en tendens att klicka på negativa nyheter, men dela positiva nyheter (Al-Rawi, 2017). En förklaring är att delning är ett mer socialt beteende, vilket speglar människors strävan efter social samhörighet och kulturell gemenskap (Hermida, 2016; Kim, 2015).

Kort om undersökningen

Corona-pandemin saknar sannolikt motsvarighet i modern tid när det gäller omfattningen av nyhetsbevakningen. Den enorma flod av nyheter som producerades om Covid-19 under 2020 är därför komplex att analysera. Mot den bakgrunden har vi i den här undersökningen valt att fokusera på tre nyhetsmedier: *Sveriges television (SVT)*, *Dagens Nyheter (DN)*, och *Aftonbladet*. För SVT:s del har vi bara inriktat oss på riksnyheterna. Utöver denna avgränsning har vi valt att exkludera sport, samt artiklar producerade av *TT*, som ofta publiceras automatiskt av flera medier samtidigt. Vi har också exkluderat dubbelpubliceringar då dessa varit möjliga att identifiera genom identiska rubriker, ingresser och URL:er. Slutligen har artiklar som saknar relevant engagemangdata exkluderats. För att inkluderas i studien krävs att en artikel genererat minst

10 engagemang på antingen *Facebook* eller *Twitter*. Urvalet kan ge en god bild av vilka nyheter som överhuvudtaget förekommit i sociala medier under perioden, samt vilka texter som genererat låga respektive höga interaktionsnivåer. Däremot kan vi inte uttala oss om nyheter som inte fått några reaktioner alls eller aldrig publiceras i sociala medier.

Datainsamlingen startade den 16 mars och pågick fram till den 30 november 2020 genom att artiklar hämtades in var femte minut via nyhetssajternas RSS-flöden. Artiklarna relaterade till corona-pandemin filtrerades fram med hjälp av sökorden ”Corona” och ”Covid-19”. Webscrape-teknik, där information extraheras från webbsidors källkod, användes för att samla in brödtext och metadata från artiklarna. För att få ut engagemangsdata för varje filtrerad artikel (URL) använde vi *Facebooks* och *Twitters* respektive API. De siffror vi baserar analysen på utgår från det antalet interaktioner en text genererat inom loppet av 7 dygn. Detta för att på ett så rättvist sätt som möjligt kunna jämföra texternas engagemang över tid. De data som samlats in från *Facebook* är antalet reaktioner (olika typer av känslomarkeringar där ”gilla” är det vanligaste), kommentarer, samt delningar som varje URL genererat. Data från *Twitter* är antalet gilla-markeringar, retweets, och delningar. Dessa olika interaktionsformer speglar inte identiska beteenden, även om det finns en korrelation dem emellan. När vi refererar till ”engagemang” i analysen är det ett samlat mått på antalet reaktioner, delningar och kommentarer.

Artiklarna har analyserats i två steg. Först ger vi en översiktlig bild av samtliga artiklar (N=12 254) och

hur engagemanget kopplade till dessa sett ut under de nio månader som undersökts. Därefter presenterar vi några övergripande resultat från en innehållsanalys¹ som bygger på ett slumpmässigt urval från hela perioden (ca 10 procent, n=1 183). Variabler som används i innehållsanalysen är inriktade på gestaltningsformer.² Analysenheten utgörs av relationen rubrik, ingress, samt bild.

Corona-journalistikens engagemang över tid

När det gäller totalt engagemang har *Aftonbladet* haft en särställning under hela den period som undersökts. Detta är väntat, eftersom kvällstidningar har en starkare närvaro i sociala medier än vad morgontidningar och public service har. På en övergripande nivå står *Aftonbladet* ensamt för 63 procent av alla interaktioner, medan *Dagens Nyheters* texter står för 23 procent och *SVT* för 14 procent. Även om det är stora skillnader syns dock ett gemensamt mönster för samtliga medier över tid.

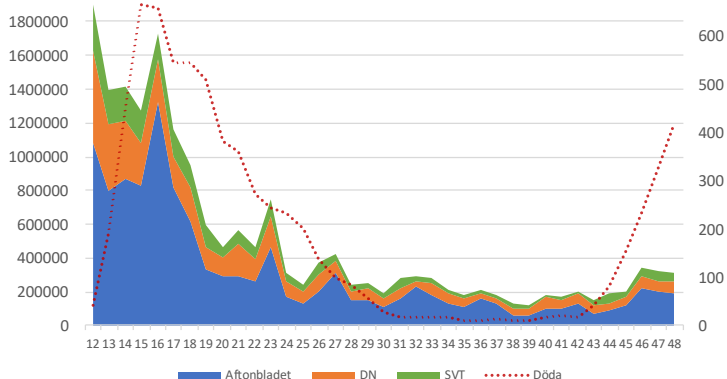
Mellan veckorna 12 och 16 genererar *Aftonbladet* ett mycket stort engagemang, och vid två mätpunkter uppnås över en miljon interaktioner (se diagram 1). Dödstalen går konsekvent uppåt under samma tid och når sin topp vecka 15 då 664 avlidna registreras. Från och med vecka 19 stabiliserar sig dock interaktionskurvan på en lägre nivå, samtidigt som dödstalen fortsätter att vara höga även om de minskar. Allra lägst

¹ Stort tack till Susanna Östlund som genomfört kodningen.

² Ett test för interkodarreliabilitet genomfördes som en del av en pilotundersökning till studien. Testet visade på god reliabilitet (minst 80% överensstämmelse mellan kodarna) för samtliga variabler.

är engagemanget under tidiga hösten i september då smittspridningen och dödstalen är som lägst. DN:s siffror ligger på ett liknande sätt stadigt över 500 000 interaktioner under vecka 12, når långt över 300 000 interaktioner fram till vecka 15, men sjunker därefter succesivt till lägre nivåer. Efter vecka 26 ligger DN:s engagemangssiffror konsekvent under 100 000 interaktioner per vecka. Förändringarna för SVT är lika tydliga: första undersökningsveckan i mars renderar 279 149 interaktioner, men kurvan pekar därefter nedåt. Från mitten av maj (vecka 20) och framåt ligger SVT:s interaktionsnivåer på under 100 000 per vecka, och når botten i mitten av oktober med strax över 12 000 interaktioner.

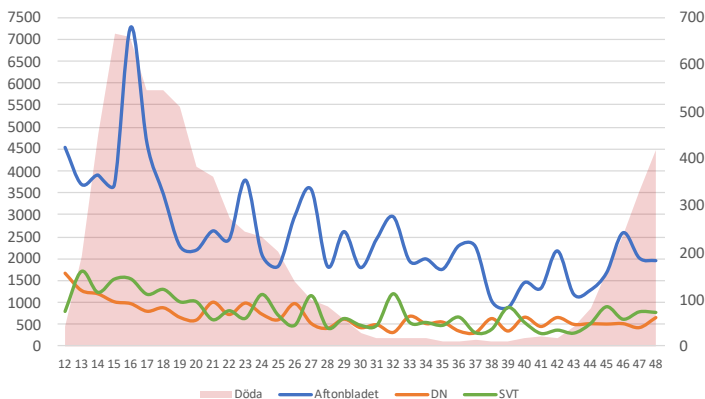
Diagram 1. Nyheternas totala engagemang över tid i relation till antalet döda med Covid-19

Kommentar: Diagrammet visar det totala antalet engagemang på Facebook och Twitter mellan veckorna 12 och 48, 2020, samt antalet bekräftade döda med Covid-19 under samma period. Artiklar som genererat mindre än 10 interaktioner har exkluderats. Observera att diagrammet har dubbla y-axlar vilka visar antalet interaktioner (vänster) och antal döda (höger).

Ser vi till medelvärdena för artiklarna under samma period (diagram 2), så är siffrorna även där högre under början av pandemin, men man ser också att siffrorna fluktuerar upp och ner. *Aftonbladets* medelvärden varierar mellan drygt 7 000 i april, och 869 när de är som lägst i september. Skillnaderna är mindre för *DN* och *SVT*, men tendensen med lägre värden över tid är densamma.

Diagram 2. Coronanyheternas engagemang (medelvärden) över tid i relation till döda med Covid-19

Kommentar: Diagrammet visar medelvärden för veckorna 12 till 48. Artiklar som genererat mindre än 10 interaktioner har exkluderats. Observera att diagrammet har dubbla y-axlar vilka visar interaktioner (vänster) och antal döda (höger).

På veckonivå finns det ett samband mellan dödstal och höga interaktionssiffror i sociala medier under den period som undersökts, men det betyder självklart inte att dödstal utgör den enda faktorn som skapar engagemang kring corona³. Dödstalens nyhetsvärde föränd-

³ Korrelationen mellan totalt engagemang och antal döda på veckonivå beräknad med Pearson's r var 0,615, $p < .001$.

ras dessutom över tid, vilket rimligen påverkar användarnas benägenhet att engagera sig i journalistiken. Det dog exempelvis mer än 50 personer i veckan med Covid-19 i Sverige ända fram till vecka 30. Det är givetvis en låg nivå jämfört med den extrema situationen under våren, men en hög nivå om man jämför med de övriga nordiska länderna vid samma tid.

När det gäller totalsiffrorna kan de höga siffrorna under inledningen av pandemin till viss del förklaras av att bevakningen var mer omfattande då och antalet texter som cirkulerade i sociala medier därmed var fler. En annan viktig faktor som påverkar medeltalen är att ett fåtal virala artiklar ofta får en stor inverkan på siffrorna. Toppen av *Aftonbladets* engagemang inträffar exempelvis då artikeln om Adam Alsings död publiceras. *DN* når sin topp tre veckor tidigare, vilket till stor del är en effekt av en insändare författad av överläkaren **Johnny Ludvigsson**. Texten, som hade rubriken ”Stoppa Coronahysterin innan den krossar samhället” var den näst mest delade artikeln under hela perioden. *SVT:s* engagemangssiffror är mer blygsamma, och nådde som mest upp till 35 922 interaktioner för en text publicerad i mars, i vilken professor **Johan Giesecke** uppmanar människor att ”gå ut i vårsolen” snarare än att isolera sig inomhus. När den andra vågen av pandemin gör sig påmind i november stiger dödstalen i rask takt, och når som mest 417 under den sista hela veckan som ingår i undersökningen. En viss ökning i engagemanget tycks då ske, men det är långt ifrån de nivåer som rådde under inledningen av pandemin.

Rapporteringens innehåll

Om vi istället riktar uppmärksamheten mot hur innehållet i rapporteringen sett ut (tabell 1), så är det en relativt likartad gestaltning i de medier som undersökts. *Aftonbladet* står ut från de övriga genom att tidningen i högre grad betonar enskilda människoöden i rapporteringen – s k ”human interest” är den vanligaste gestaltningsformen och utgör 23 procent. *Aftonbladets* nyheter i sociala medier är också mindre inriktade på konsekvenser för samhället och ekonomin. *SVT:s* nyheter i sociala medier inriktar sig i något mindre utsträckning på politiska konflikter jämfört med *DN* och *Aftonbladet*, samtidigt som *SVT* har allra mest nyheter om ekonomiska konsekvenser och regeringens och myndigheternas krisåtgärder.

Dagens Nyheter är det nyhetsmedium som är mest konfliktorienterat. Slår man samman de tre konfliktkategorierna (politisk konflikter, expertkonflikter, och konflikter relaterade till vårdgivare), utgör dessa drygt 18 procent i *DN*, 14 procent i *Aftonbladet*, och 12 procent i *SVT*. *DN:s* nyheter i sociala medier är också i något mindre utsträckning inriktade på lägesgestaltning, d v s rak nyhetsförmedling om dödstal, smittspridning, antal IVA-platser, tillgång till sjukvårdsutrustning etc. Värt att notera är att politiska konflikter i stor utsträckning är kopplat till opinionsmaterial och tolkande genrer så som ledarmaterial, krönikor, analyser och debattartiklar (ej i tabell). Inom dessa genrer av *Aftonbladet* utgör politiska konflikter 32 procent, medan nivån ligger på 3 procent i tidningens

övriga nyhetsjournalistik. På samma sätt är 26 procent av *Dagens Nyheters* opinionsjournalistik inriktad på politisk konfliktgestaltning, medan motsvarande nivå för det övriga nyhetsmaterialet är 7 procent, ungefär samma nivå som i *SVT*. En tydlig skillnad är också att de subjektiva genrerna har en högre andel artiklar som fokuserar på expertkonflikter och samhällskonsekvenser, medan nyhetsjournalistiken av naturliga skäl har en högre grad av human interest, oavsett tidning. *SVT* saknar opinionsmaterial och har därför inte kodats för detta.

Tabell 1. Nyheternas tematiska gestaltning (procent)

	Aftonbladet	DN	SVT	Totalt
Samhällskonsekvenser	16	21,9	21	19,9
Human interest	23,1	8,9	9,1	13
Lägesgestaltning	14,8	10	14,6	12,8
Ekonomiska konsekvenser	8,9	13	15,5	12,5
Åtgärder och krishantering	8,3	12,8	14,3	11,9
Politiska konflikter	11,6	10,6	6,1	9,6
Individuellt ansvar och moral	6,8	6	4,6	5,8
Expertkonflikter	1,8	4,1	3,3	3,2
Vaccinutveckling	3,6	2,3	4,3	3,2
Metagestaltning	2,1	2,3	3,6	2,6
Vårdgivarekonflikter	0,9	3,7	2,1	2,5
Övrigt	2,1	4,1	1,5	2,8
Summa procent	100	100	100	100
Antal artiklar	337	517	329	1 183

Kommentar: Tabellen visar fördelningen mellan olika tematiska gestaltningar i Aftonbladet, DN och SVT. En tematisk gestaltning per artikel har kodats. Resultaten är signifikanta ($p < .001$).

När det gäller gestaltningarnas relation till interaktioner på *Facebook* och *Twitter* syns ett antal tydliga resultat (tabell 2). På en generell nivå är det personporträtt av döda, sjuka, anhöriga, eller enskilda människor som på annat sätt drabbats av pandemin som renderar den största andelen av engagemanget (en fjärdedel av alla interaktioner är kopplade till "human interest"-gestaltningar, och denna kategori har också högst medelvärde). Särskilt höga medelvärden har också moraliska gestaltningar, d v s nyheter om människors (avsaknad) av moral, t ex när det gäller att hålla sig till myndigheternas rekommendationer eller "leva som man lär". Här ingår också texter om individuellt ansvar, d v s hur man på individnivå bör agera vid sjukdom eller för att hindra smittspridning. Ytterligare en kategori som ligger på en hög interaktionsnivå är konfliktgestaltningar med fokus på experter som debatterar den svenska pandemistategin. Noterbart är att "övrigt"-kategorin ligger på höga nivåer. I denna kategori finns ett antal texter som pekar ut den globala köttkonsumtionen och den kinesiska djurhållningen som orsaker till pandemin. De har alla fått höga interaktionstal, vilket sannolikt hör samman med att de förmedlar kontroversiella budskap som utmanar eller befäster befintliga svenska normer om köttätande och djuretik. Omvänt framgår det också vad som tycks generera *långt* engagemang i sociala medier. Lågst siffror har nyheter om vaccinutveckling, konsekvenser för samhället och ekonomin, samt nyheter som informerar om regeringens och myndigheternas olika krisåtgärder. För en mer detaljerad bild av interaktionsmönstren i de tre medierna, hänvisar vi till tabell 4 (se bilaga).

Tabell 2. Gestaltningarnas engagemang

	N	Interaktioner totalt	Interaktioner (procent)	Medelvärde	Median	Std.	Max
Samhällskonsekvenser	236	164 117	10,6	695	180	1 877	19 250
Human intress	154	379 988	24,6	2 467	495	8 354	77 797
Läges- gestaltning	152	243 535	15,8	1 602	353	3 244	19 941
Ekonomiska konsekvenser	148	91 966	6,0	621	126	1 929	19 833
Åtgärder och krishantering	141	91 976	6,0	652	155	1 358	12 188
Politiska konflikter	114	157 269	10,2	1 380	361,5	2 731	21 532
Individuellt ansvar och moral	69	152 275	9,9	2 207	274	6 630	42 159
Expert- konflikter	38	77 686	5,0	2 044	827,5	2 967	15 347
Vaccin- utveckling	38	21 392	1,4	563	172,5	818	3 402
Meta- gestaltning	31	41 454	2,7	1 337	164	2 765	13 660
Vårdgivare- konflikter	29	43 555	2,8	1 502	496	2 563	12 656
Övrigt	33	79 542	5,1	2 410	313	8 140	46 923
Total	1 183	1 544 755	100	1 306	245	4 235	77 797

Kommentar: Tabellen visar deskriptiv statistik för olika tematiska gestaltningar. En gestaltning per artikel har kodats. Skillnaderna mellan medelvärdena är signifikanta ($p < .01$).

Tabell 3. De 10 mest engagerande Corona-artiklarna i Aftonbladet, DN och SVT

Aftonbladet	Inter:	Dagens Nyheter	Inter:	SVT	Inter:
JUST NU: Programledaren Adam Alsing död i corona	587 083	"Krisen som skapas farligare än viruset"	222 064	Johan Gieseckes coronaråd: "Gå ut i vårsolen"	35 922
Buffébesvikelsen på charterresan: "Borde ha informerat oss"	89 523	"Folkhälsomyndigheten har misslyckats"	41 699	Bättre luft kan rädda fler liv än coronaviruset tar	31 570
Trump's förslag: Spruta handsprit in i sjukas lungor	82 780	Gör en miljard toarullar per år: "Kommer finnas"	33 351	Läkareförening larmar: Över hälften av de döda i Stockholmsområdet är svensksomalier	30 540
Anders Tegnell är som hjälten i en äventyrsfilm	77 797	"Ställ in fjällresan och stanna hemma i påsk"	30 019	Se Stefan Löfvens tal till nationen	25 821
Marknad med djur öppnas igen i Kina	76 065	Stefan Löfven: Tusentals kommer att dö	27 730	Hemliga finska beredskapslager öppnas	23 999
Professorn: Det är nästan som om de äldre blir avlivade	65 006	Carlson om kravet: "Det är närmast patetiskt"	27 480	Stefan Löfven håller tal till nationen i SVT	23 762
JUST NU: Folkkäre skådespelaren Sven Wollter död	62 538	"Socialdemokratrin har svikit de äldre"	26 346	Fyra svenska IS-kvinnor på väg hem till Sverige	21 066
Hyresvärdens Michaels fina gest: Halvarer hyra	60 360	Därför kan krisen leda till brist på läkemedel	24 924	Storföretag ger miljardier till aktieägare – vill ändå ha statligt stöd	20 516
Man fick inte vård i Sverige – hämtas i ambulansflygplan	54 422	"Tegnell måste ta ansvar för misstagen och avgå"	24 573	Överläkare: Över 80 procent överlever intensivsvården	20 371
Tim tvingas sitta inne på rummet: "Jävla skabbigt"	54 103	SD utestängs från Göteborgs "coronagrupp"	24 064	Rosanna, 25, har kommit hem från Peru: "Så besviken på UD"	19 297

Kommentar: Tabellen visar de artiklar som fått högst antal interaktioner på Facebook och Twitter mellan 16 mars-30 november 2020.

I ljuset av de mönster som utkristalliserats ovan, finns anledning att också titta närmare på några av de enskilda texter som fått allra störst genomslag i sociala medier under samma period. I tabell 3 ovan listar vi de tio mest engagerande texterna från varje nyhetsmedium. Skillnaderna som identifierades mellan medierna tidigare, syns också här. *Aftonbladets* texter har en stark slagsida åt human interest och ansvars- och moralgestaltning, vilket syns i nyheter om Adam Alsing, **Sven Wollter**, besvikna svenska charterturister, eller hyresvärderna Michael i Kålleröd som följde sin ”moraliska kompass” och halverade hyrorna för sina hyresgäster i april 2020. Bland *Aftonbladets* artiklar finns också typiskt chockerande nyheter med provocativa rubriker, t ex **Donald Trumps** förslag om att injicera sjuka i Covid-19 med desinfektionsmedel, eller geriatrikprofessor **Yngve Gustafsons** kritik mot användningen av palliativ vård på äldreboenden, vilken benämns som ren ”avlivning”.

Dagens Nyheters mest engagerande artiklar har tyngdpunkten på konflikter. Här finns texter som bär på stark kritik mot Folkhälsomyndighetens och regeringens arbete (regeringen ”sviker”, Folkhälsomyndigheten har ”misslyckats”, ”tusentals kommer dö”). Starka ord och känslor är framträdande, exempelvis i generaldirektör **Johan Carlsons** svar på Sverigedemokraternas kritik som beskrivs som ”närmast patetisk”. *SVT:s* mest engagerande texter, slutligen, är mer positiva (”gå ut i vårsolen”, ”bättre luft”, ”80 procent överlever”), och speglar samtidigt *SVT:s* centrala funktion som kanal för krisinformation (**Stefan Löfvens** tal till nationen sändes direkt i *SVT* vilket syns

i två av texterna på topp 10). En slutsats man kan dra av detta är att nyhetsmediernas generella karaktärsdrag och position i medielandskapet, syns tydligt också i sociala medier. Noterbart är också att både *Aftonbladet* och *DN* har typiskt virala texter i topp, vars interaktionssiffror är på extremt höga nivåer. Längre ned på listan minskar skillnaderna mellan medierna, och särskilt mellan *Dagens Nyheter* och *SVT*.

Sammanfattande diskussion

I det här kapitlet har vi konstaterat att engagemanget kopplat till nyheter om Covid-19 i sociala medier succesivt mattats av över tid. Avmattningen gäller främst det totala engagemanget, men syntes också i minskade medeltal för artiklarna. På veckonivå finns det ett samband mellan höga dödstal och höga interaktionsnivåer kopplade till nyheter om Covid-19 i sociala medier. Samtidigt visar de stigande dödstalen under början av pandemins andra våg att tröskeln höjts beträffande användarnas benägenhet att kommentera, dela eller reagera på Corona-nyheter. Under den period som undersökts har Covid-19 dominerat den internationella nyhetsagendan, och det är därför knappast förvånande att en viss delnings- och interaktionströtthet infinner sig bland användarna. Efter nio långa månader har människor sannolikt vant sig vid att leva med dagliga rapporter om döda och smittade, trots den uppenbara sorg de innebär för så många. Den här normaliseringen gör att det sannolikt krävs något som uppfattas som kvalitativt nytt för att engagemang ska skapas kring nyheterna. Även jour-

nalisterna känner troligen viss mättnad, eftersom det är ofrånkomligt att rapporteringen blir mer rutinartad över tid.

Sveriges corona-strategi har i många avseenden skilt sig från andra länders, och vi har haft betydligt högre dödstal än våra nordiska grannländer. En konsekvens av detta är att strategiska konflikter har fått ett betydande utrymme, framförallt mellan politiska aktörer, men också mellan experter. Mer än var tionde artikel i sociala medier från *Aftonbladet* och *DN* fokuserade på politiska konflikter. Många konfliktorienterade texter renderade också ett kraftfullt engagemang redan under inledningen av pandemin. Det finns därmed inget i den här studien som tyder på att nyhetsmedierna aktivt skulle ha undvikit att ge utrymme för konfliktperspektiv med hänsyn till förtroendet för myndigheterna och deras rekommendationer. Det finns dock anledning att understryka skillnaderna mellan den raka nyhetsrapporteringen och opinionsjournalistiken, eftersom den senare haft en betydligt högre grad av konfliktgestaltning. Skillnaderna är inte förvånande i sig, men illustrerar vikten av att förstå hur journalistik formas med utgångspunkt i mediespecifika så väl som genre-specifika konventioner. När det gäller mediespecifika aspekter så är resultaten representativa för de nyheter som cirkulerat i sociala medier. Särskilt för *SVT*:s del finns dock anledning att tolka den tematiska gestaltningen med viss försiktighet. Den här undersökningen bygger på textbaserade digitala nyheter, vilket är både *Aftonbladets* och *Dagens Nyheters* primära nyhetsformat. *SVT*:s nyheter presenteras däremot primärt i audiovisuella program. Det är därför inte otänkbart

att ett nyhetsprogram som *Aktuellt* – som lägger stor vikt vid debatt – har haft en högre grad av konfliktgestaltning än vad siffrorna visar för SVT:s del i den här undersökningen.

Avslutningsvis finns anledning att omnämna ett antal begränsningar kopplade till studien. Även om både *Facebook* och *Twitter* ingår, så finns viktiga skillnader mellan plattformarna som vi inte uppmärksammat här. En sådan aspekt är att politiska konflikter genererar en högre grad av engagemang på *Twitter*, medan human interest primärt är kopplat till *Facebook*. Eftersom *Facebook* genererar närmare tio gånger fler interaktioner än *Twitter*, har våra resultat också en slagsida åt den förstnämnda plattformen. Materialet som analyserats i kapitlet sträcker sig från mitten av mars till slutet av november. Den period som därefter följde innebar återigen mycket höga dödstal som höll i sig under många veckor. Uppföljande studier bör därmed inrikta sig på hur journalistiken gestaltat corona-pandemin under olika faser, samt hur användarnas engagemang har varierat i relation till journalistiska gestaltningar över tid.

Referenser

- Al-Rawi, Ahmed. (2019). Viral news on social media. *Digital journalism*, 7(1), 63–79.
- Carlson, Matt. (2020). Journalistic epistemology and digital news circulation: Infrastructure, circulation practices, and epistemic contests. *New Media & Society*, 22(2), 230–246. <https://doi.org/10.1177/1461444819856921>

- DeVito, Michael A. (2017). From editors to algorithms: A values-based approach to understanding story selection in the Facebook news feed. *Digital Journalism*, 5(6), 753–773.
- Ghersetti, Marina & Odén, Tomas. (2010) *Pandemin som kom av sig – Om svininfluensan i medier och opinion*. Stockholm: Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB).
- Hermida, Alfred. (2016). *Tell everyone: why we share & why it matters*. Toronto: Anchor Canada.
- Kantar Sifo. (2020). Undersökning bland allmänheten om corona: Resultat 21 mars–3 maj 2020. Rapport till MSB. <https://www.msb.se/siteassets/dokument/aktuellt/pagaende-handelser-och-insats/coronaviruset---covid-19/resultat-fran-kantar-sifos-undersokningar/maj-2020/200503-kantar-sifo-resutat-coronaundersokning.pdf>
- Kantar Sifo. (2021). Rapport om förtroende, oro och beteende under coronakrisen: Rapport till MSB. https://www.msb.se/siteassets/dokument/aktuellt/pagaende-handelser-och-insats/coronaviruset--covid-19/resultat-fran-kantar-sifos-undersokningar/december-2020/1544449-msb_rapport-coronaundersokning_210110.pdf
- Kim, Hyun Suk. (2015). Attracting views and going viral: How message features and news-sharing channels affect health news diffusion. *Journal of Communication*, 65(3), 512–534.

- Kümpel, Anna Sophie, Karnowski, Veronika & Keyling, Till. (2015). News sharing in social media: A review of current research on news sharing users, content, and networks. *Social media+ society*, 1(2), 2056305115610141.
- Martin, Fiona & Dwyer, Tim. (2019). *Sharing news online: Commendary cultures and social media news ecologies*. Cham: Palgrave Macmillan
- Merten, Lisa. (2020). Block, Hide or Follow – Personal News Curation Practices on Social Media. *Digital Journalism*, 1–22.
- Nohrstedt, Stig-Arne (2000). Communication Challenges in Connection with Catastrophes and States of Emergency: a review of the literature. *Nordicom Review*, 21(2), 137–156.
- Petterson, Karin (2018). Ilskemaskiner styr vårt demokratiska samtal. I Truedson, Lars (red). *Fejk, filter och faktaresistens: Hotar sociala medier demokratin?* Stockholm: Institutet för mediastudier.
- Wadbring, Ingela & Ödmark, Sara. (2016). Going viral: News sharing and shared news in social media. *Observatorio (OBS*)*, 10(4), 132–149.

Bilaga

Tabell 4. Gestaltningarnas engagemang i Aftonbladet, DN och SVT

	Aftonbladet			DN			SVT		
	Proc*	Medel	Median	Proc*	Medel	Median	Proc*	Medel	Median
Human interest	30,3	3 785	670	14,7	1 062	377	15,0	1 197	504
Lägesgestaltning	18,0	3 507	1 617	10,9	669	204	13,4	668	69
Individuellt ansvar och moral	8,3	5 502	790	16,7	380	104	11,8	929	330
Expertkonflikter	8,3	2 079	1 687	15,3	2 137	611	10,9	1 850	379
Konflikter vårdgivarens roll	13,0	4 504	443	3,6	686	469	5,8	2 431	2 668
Politiska konflikter	4,9	2 065	796	6,1	920	215	10,2	1 307	422
Meta-gestaltning	5,2	2 359	98	6,1	1 363	256	8,7	715	87
Samhällskonsekvenser	1,3	1 492	458	13,5	490	150	8,5	409	158
Åtgärder, krishantering	1,4	1 696	1 029	3,9	306	115	7,1	517	91
Ekonomiska konsekvenser	1,7	1 692	390	4,9	303	91	3,6	409	87
Vaccinutveckling	1,1	886	398	1,2	321	103	2,9	493	202
Övrigt	6,6	9 195	2 686	3,1	488	256	2,1	986	420
Totalt	100	2 890	732	100	641	166	100	727	170

Kommentar: Tabellen visar deskriptiv statistik för olika tematiska gestaltningar. En gestaltning per artikel har kodats. *Procentsiffran baseras på det totala antalet interaktioner för respektive gestaltning. Skillnaderna för medelvärdena är signifikanta för DN ($p < .01$) och SVT ($p < .001$) men inte för Aftonbladet.

Stärkt position för nyhetsmedier under pandemin

Ulrika Andersson*

I samband med coronapandemin har nyhetsmediernas betydelse i samhället blivit extra tydlig och intresset för att ta del av nyheter har ökat bland både yngre och äldre. Behovet av nyheter och information har framför allt tagit sig uttryck i en ökad användning av lokala nyhetssajter och medier baserade på rörlig bild, där de etablerade medierna har lyckats stärka sina positioner. Samtidigt har nyhetskonsumtionen i sociala medier minskat något, åtminstone under pandemins inledande fas. Det generella mönstret att yngre föredrar digitala nyhetsmedier medan äldre prioriterar papper och tablå gäller även i tider av kris. Inom åldersgrupperna har det dock skett vissa förskjutningar. Pandemin har exempelvis bidragit till ett tydligt digitalt språng i äldres nyhetsvanor. Det är några av resultaten i det här kapitlet om svenskarnas nyhetsanvändning under coronapandemin.

* Ulrika Andersson är docent vid JMG och biträdande föreståndare för SOM-institutet, båda vid Göteborgs universitet.

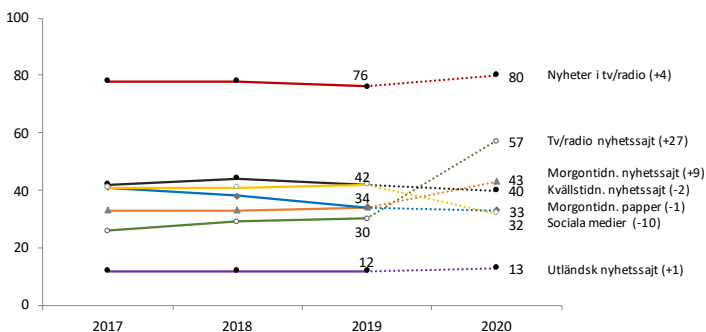
Analysen baseras på de nationella SOM-undersökningarna 2017–2019 samt SOM-undersökningen om coronaviruset 2020, samtliga genomförda vid SOM-institutet vid Göteborgs universitet. Undersökningarna vänder sig till ett slumpmässigt urval av den svenska befolkningen i åldrarna 16–85. Då de ordinarie undersökningarna alltid genomförs på hösten, gjordes en specialundersökning våren 2020 för att fånga upp hur människors vanor och beteenden förändras i samband med utbrottet av en omfattande samhällskris. För en närmare beskrivning av respektive undersökningar, se Falk, Sandelin och Weissenbilder (2020) och Sandelin (2020).

Nyhetsvanor i kristid

Liksom flera andra studier visar SOM-institutets mätningar av svenskarnas nyhetsvanor att digitala plattformar har fått större betydelse under pandemin, framför allt bland de grupper som inte är att betrakta som digital natives (se t ex Andersson, 2020a; Internetstiftelsen, 2020). Resultaten pekar mot tre större förändringar i den regelbundna användningen av nyhetsmedier i samband med pandemin. Den mest påtagliga förändringen rör *TV4:s*, *Sveriges Televisions* och *Sveriges Radios* respektive nyhetssajter, där andelen 16–85-åringar som minst tre dagar per vecka tar del av nyheter på någon av dessa sajter ökade från 30 till 57 procent mellan hösten 2019 och senvåren 2020 (figur 1). En viss ökning skedde också för nyheter i tv och radio, från 76 till 80 procent regelbundna användare. Resultaten har bekräftats i andra medievänemätningar.

MMS:s mätningar visade exempelvis en kraftigt ökad online-rating för *Sveriges Televisions* webbsändningar av programmet *Nyheter Direkt* från mitten av mars 2020 och framåt, jämfört med motsvarande period 2019 (se Andersson, 2020b:22). En majoritet av sändningarna från våren 2020 berörde coronapandemin och en del av förklaringen till den kraftiga uppgången i användningen av bland annat SVT:s nyhetssajt (se figur 1) kan förmodligen hittas i de dagliga pressträffar som direktsändes på webben.

Figur 1. Nyhetsanvändning i Sverige minst 3 dagar/vecka 2017–2019 samt under coronapandemin våren 2020 (procent, procentdifferens).

Kommentar: Nyheter i tv/radio = lokala/regionala och nationella nyhetsprogram i TV4, Sveriges Television och Sveriges Radio. Tv/radio nyhetssajt = tv4.se, svt.se, sr.se. Siffrorna inom parentes anger procentdifferens mellan 2019 och 2020. Antal svar: 10 068 år 2019 och 2 549 år 2020.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2017–2019 samt SOM-undersökningen om coronaviruset 2020.

Den andra förändringen rör användningen av morgontidningarnas nyhetssajter, där andelen regelbundna användare ökade från 30 till 43 procent. Siffror från andra mätinstitut och från branschstatistik visade att

pandemin även föreföll ha bidragit till ett ökat antal digitala morgontidningsprenumeranter (Kantar Sifo, 2020; TU, 2020). En liknande utveckling kunde också ses i de nordiska grannländerna, såväl för morgonpressen som för tv och radio (se t ex Braekke, 2020; DR Medieforskning, 2021)

För morgontidningar på papper, kvällspressens nyhetssajter och utländska nyhetssajter förblev däremot användningen under coronapandemins första fas oförändrad jämfört med 2019 (figur 1). Den successiva nedgång i allmänhetens läsning av morgontidningar på papper som karakteriserat 2010-talet, stannade av något under våren 2020. En del morgontidningar kunde i början av pandemin också rapportera om ett ökat antal prenumeranter för papperstidningen (Dagens Media, 2020). Den oförändrade nivån i andelen regelbundna användare av utländska nyhetssajter förvånar möjligen något då pandemin utgjort en internationell angelägenhet. Vanligtvis brukar dock intresset för det nationella och lokala överskugga intresset för det internationella vilket förmodligen förklarar att användningen av utländska nyhetssajter inte ökade under pandemin. Även kvällspressens oförändrade läge sticker ut något, inte minst givet de höga online-ratings som präglade nyhetssändningarna på *aftonbladet.se* under våren 2020 (se MMS, 2021:34). Samtidigt låg kvällspressens nyhetssajter högt redan före pandemin, sett till andelen regelbundna användare, och det är rimligt att tänka sig att fler av de som i vanliga fall brukar hålla sig till de skrivna artiklarna valde att också rikta uppmärksamhet mot de direktsända nyhetsprogrammen, vilka inte sällan berörde just coronaläget i Sverige.

Den tredje större förändringen som karakteriserade nyhetsanvändningen i början av pandemin, var att sociala medier förlorade viss betydelse som distributör av nyheter. Andelen som regelbundet tog del av nyheter i sociala medier minskade från 42 procent hösten 2019 till 32 procent våren 2020 (figur 1). Det förefaller således som att en del av nyhetspubliken valde att rikta blicken bort från sociala medier, för att istället vända sig till de etablerade nyhetsmediernas plattformar.

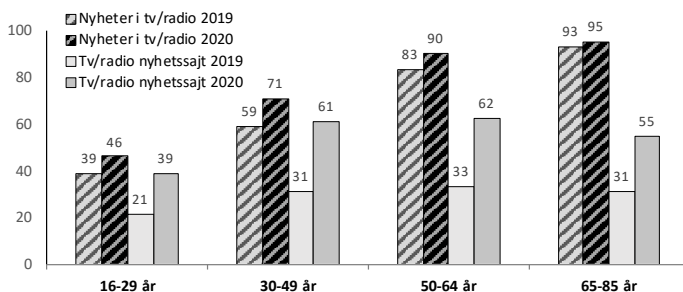
Äldre blev mer digitala under pandemin

Det är sedan tidigare välkänt att valet av nyhetsmedier varierar påtagligt mellan individer i olika åldersgrupper. Medan yngre oftast föredrar digitala nyhetsplattformar, väljer äldre vanligtvis linjär tv och radio samt morgontidningen på papper. Även om dessa generella mönster har varit gällande också under coronapandemin är det tydligt att behovet av nyheter och information bidragit till vissa förskjutningar inom åldersgrupperna.

Det stärkta intresset för nyhetssändningar i radio och tv präglade alla åldersgrupper upp till 64 år (figur 2). Bland personer över 65 år låg andelen regelbundna tittare och lyssnare kvar på samma höga nivå som 2019. I alla åldersgrupper fanns dock en signifikant ökning i användningen av public servicemediernas och TV4:s nyhetssajter. Bland 16–64-åringar närmast fördubblades andelen under pandemins början, från 21 till 39 procent bland de yngsta och från drygt 30 till strax över 60 procent bland 30–64-åringar. I den äldsta åldersgruppen skedde en ökning från 31 till 55 procent.

Av dessa 55 procent tog en majoritet regelbundet del av nyheter från *samtliga* av de tre sajterna *tv4.se*, *svt.se* och *sr.se*. Det åldersrelaterade mönstret i framför allt tv-vanorna, både off-line och online, gick också att se i MMS-mätningar av nyhetssändningar linjärt och online (Andersson, 2020b).

Figur 2. Användning av tv och radios nyhetssändningar respektive nyhetssajter minst 3 dagar/vecka i olika åldersgrupper 2019 samt under coronapandemin våren 2020 (procent).

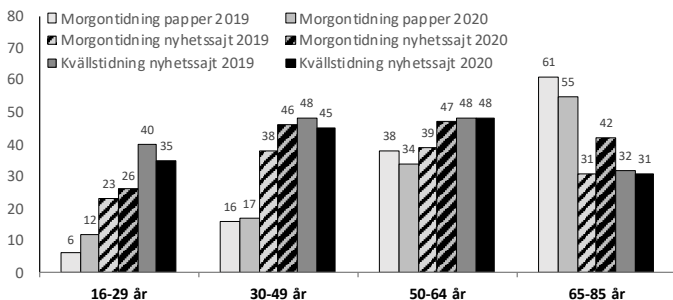
Kommentar: Nyheter i tv/radio = lokala, regionala och nationella nyhetsprogram i TV4, Sveriges Television och Sveriges Radio. Tv/radio nyhetssajt = *tv4.se*, *svt.se*, *sr.se*. Minsta antal svar på gruppnivå: 1 516 år 2019, 322 år 2020 (16–29-år).

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2019 samt SOM-undersökningen om coronaviruset 2020.

Sett till morgontidningar på papper dubblades andelen regelbundna läsare bland unga under 30 år under pandemin, om än från en mycket låg nivå, medan läsningen bland personer över 65 år istället minskade något (figur 3). Samtliga åldersgrupper ökade dock sin användning av morgontidningarnas nyhetssajter. Störst var ökningen bland 65–85-åringar, där andelen gick från 31 till 42 procent. Men också bland 30–64-åringar skedde en relativt tydlig ökning, från i genomsnitt 39 till 47

procent. Kvällstidningarnas nyhetssajter såg däremot en viss minskning av andelen regelbundna användare bland personer i 16–29-årsåldern medan användningen i övriga åldersgrupper i stort förblev oförändrad.

Figur 3. Användning av morgontidningar på papper samt morgon- och kvällstidningars nyhetssajter minst 3 dagar/vecka i olika åldersgrupper 2019 samt under coronapandemin våren 2020 (procent).

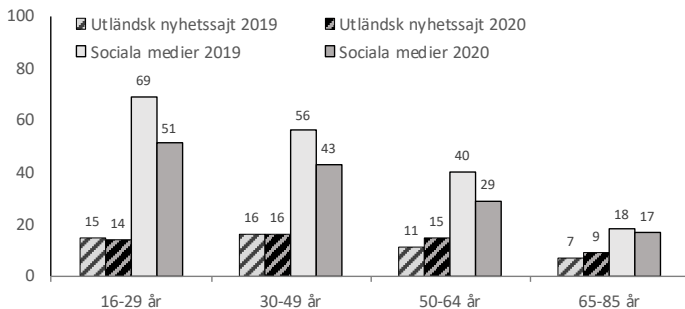

Kommentar: Minsta antal svar på gruppnivå: I 516 år 2019 respektive 322 år 2020 (16–29-åringar).

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2019 samt SOM-undersökningen om coronaviruset 2020.

För nyhetskonsumtion i sociala medier minskade den regelbundna användningen i huvudsak bland personer under 65 år (figur 4). I gruppen 16–29-åringar minskade andelen från 69 till 51 procent och i gruppen 30–49-åringar från 56 till 43 procent. Också 50–64-åringar minskade sin användning, från 40 till 29 procent regelbundna användare, medan äldre från 65 år och uppåt inte ändrade sina vanor. Och för utländska nyhetssajter förblev användningen oförändrad i de flesta åldersgrupper, med undantag för en liten ökning i gruppen 50–64-åringar.

Figur 4. Användning av utländska nyhetssajter och nyheter i sociala medier minst 3 dagar/vecka i olika åldersgrupper 2019 samt under coronapandemin våren 2020 (procent).

Kommentar: Minsta antal svar på gruppnivå: 1 516 år 2019 respektive 322 år 2020 (16–29-åringar).

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2015–2019 samt SOM-undersökningen om coronaviruset 2020.

Sammanfattning

Det senaste året har präglats av många uppmaningar om att tvätta händerna ofta, stanna hemma vid minsta symtom, hålla avstånd och avstå sociala sammanhang. Uppmaningarna har varit som ett slags mantra i samband med de återkommande pressträffarna med ansvariga myndigheter samt företrädare för regeringen. De begränsningar som följt i pandemins spår, med uppmaningar om social distansering och, om möjligt, arbete hemifrån, har inte bara medfört delvis ändrade levnadsvanor. Det har också fått påverkan på vilka plattformar människor har vänt sig till för att ta del av nyheter. Coronapandemin har därtill genererat ett ökat behov av information och nyheter om

pandemins utbredning och konsekvenser, vilket tagit sig uttryck i en ökad konsumtion av nyhetsmedier i befolkningen i stort.

Även om valet av nyhetsmedier skiljer sig mellan människor i olika åldrar har pandemin – åtminstone inledningsvis – bidragit till att samla en ökad andel av mediepubliken kring mer traditionella nyhetsförmedlare: dagspress, tv och radio. Publiken tycks också i ökad utsträckning ha vänt sig direkt till dessa mediers plattformar, åtminstone skulle den minskade nyhetskonsumtionen i sociala medier kunna tolkas så. De mest påtagliga förändringarna jämfört med före pandemin är dels det stora intresset för tv och radios nyhetssajter, dels det digitala språng som utmärker äldres nyhetsvanor. Huruvida det är resultat som kommer att bestå också på lång sikt återstår att se. Det är dock rimligt att tro att den digitaliseringskjuvs som pandemin har bidragit till kommer att ha effekt på medieanvändningen ännu ett tag framöver.

Referenser

- Andersson, Ulrika (2020a). Nyhetsvanor under coronapandemin. Rapport 5, SOM-undersökningen om coronaviruset 2020. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet. <https://www.gu.se/sites/default/files/2020-10/5.%20Nyhetsvanor%20under%20coronapandemin.pdf> (besökt 2021-02-04)
- Andersson, Ulrika (2020b). *Medieutveckling 2020. Svenska nyhetsvanor – i normaltider och kristider*. Stockholm: Myndigheten för press, radio och tv.

- Braekke, Jonas (2020). Opplever Koronaboom. *Klassekampen*. 2020-08-31. <https://klassekampen.no/utgave/2020-08-31/opplever-koronaboom> (besökt 2021-02-04)
- Dagens Media (2020). Raset för printprenumerationer hejdat. 2020-06-24. <https://www.dagensmedia.se/medier/dagspress/raset-for-printprenumerationer-hejdat> (besökt 2021-02-04)
- DR Medieforskning (2021). Medieudviklingen 2020. DR Medieforskningsårilige rapport om udviklingen av danskernes brug af elektroniske medier. København: DR Medieforskning. https://www.dr.dk/static/documents/2021/01/22/medieudviklingen_2020_v2_53f01f21.pdf (besökt 2021-02-04)
- Falk, Elisabeth, Sandelin, Frida & Weissenbilder Marcus (2020). Den nationella SOM-undersökningen – en metodöversikt. SOM-rapport 2020:3. <https://gu.se/sites/default/files/2020-04/3.%20Metod-rapport%20Riks%202019.pdf> (besökt 2021-02-04)
- Internetstiftelsen (2020). Svenskarna och internet 2020. <https://svenskarnaochinternet.se/app/uploads/2020/12/internetstiftelsen-svenskarna-och-internet-2020.pdf> (besökt 2021-02-04)
- Kantar Sifo (2020). Orvesto Konsument 2020:1.
- MMS (2021). MMS Årsrapport 2020. Stockholm: MMS Mediamätning I Skandinavien. <https://mms.se/wp-content/uploads/dokument/rapporter/tv-tittande/ar/%C3%85rsrapporter/%C3%85rs-rapport%202020.pdf> (besökt 2021-02-04)

- Sandelin, Frida (2020). SOM-undersökningen om coronaviruset – Metodrapport. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet. <https://www.gu.se/sites/default/files/2020-10/SOM-unders%C3%B6kningen%20om%20coronaviruset%202020%20-%20En%20metod%C3%B6versik.pdf> (besökt 2021-02-04)
- TU Medier i Sverige (2020). Morgonpressens läsarintäkter ökar med 4 procent. 2020-09-24. <https://tu.se/mediefakta/annonsbarometern/morgonpressens-lasarintakter-okar-med-4-procent> (besökt 2021-02-04)

Med beröm godkänt: journalisternas syn på kriskommunikation och journalistik¹

Bengt Johansson*

Journalistrollen, i spänningsfältet mellan informationsförmedlare och granskare, har varit en återkommande diskussion sedan pandemin fick fäste i det svenska samhället vintern 2020. Många har påstått saker om journalisterna och deras arbete. Vissa menar att de misslyckats med att granska och varit en maktens megafon, andra tycker att de skött sig ganska bra. Men vad säger journalisterna själva? I ett annat kapitel i denna bok får vi inblick i åsikter och bedömningar av coronabevakningen hos journalister med redaktionellt ansvar (se Emil Östlunds kapitel). Här riktar vi ljuset mot det svenska journalistkollektivet. Vad ansåg de om journalistikens omfattning och kvalitet av nyhetsrapporteringen om virusets spridning och konsekvenser? Hur

* Bengt Johansson är professor i journalistik och masskommunikation vid JMG, Göteborgs universitet.

¹ Studien ingår i forskningsprojektet Kriskommunikation och förtroende i det multipublika samhället (KRSAMS) vid Institutionen för journalistik, medier och kommunikation, Göteborgs universitet, och har finansierats av MSB.

såg de på myndigheterna, som varit en central källa för journalistiken under krisen? Kort sagt: har – i journalisternas ögon – de centrala aktörerna för informations-spridning skött sig när covid-19 drabbat Sverige?

I kapitlet ska vi dyka ner i siffror från en enkätundersökning riktad till svenska journalister som genomfördes i slutet av november och början av december 2020 (se appendix för mer information). Resultaten är därmed inhämtade när den andra vågen var ett faktum och både smittspridning, antal inlagda på IVA och dödstal steg, även om vågen inte nått sin kulmen eller sin mest intensiva fas. Det skedde några veckor senare. Med andra ord speglar svaren uppfattningar som gällde då journalisterna, likt alla andra, levt med viruset i mer än ett halvår och upplevt den första vågens extrema situation och känt lättnad när smitta och dödstal gått ner. Men också besviket insett att prognoser om ingen eller en mildare våg i längden inte stämde. Samma dag som enkäten skickades ut – den 16 november – meddelade regeringen hårdare restriktioner för allmänna sammankomster. Inte fler än åtta personer skulle tillåtas.² Det är i ljuset av detta som journalisternas bedömningar ska ses. De speglar med andra ord framförallt åsikter om hur den första vågen av pandemin hanterades av medier och myndigheter.

Lagom är bäst

Bevakningen av coronapandemin saknar motstycke i svensk journalistik (se Marina Ghersettis kapitel). Den mängd nyheter som producerats om den svenska och

² <https://www.regeringen.se/artiklar/2020/11/ytterligare-atgarder-for-att-hejda-smittspridningen>

globala utvecklingen och konsekvenserna av coronaviruset är mångdubbelt större än för andra kriser och pandemier i modern tid (kanske andra världskriget undantaget). Alla områden som journalistiken traditionellt bevakar har påverkats av pandemin och under stora delar av våren 2020 var det i stort sett bara coronanyheter i svenska nyhetsmedier, till och med på sport- och kultursidorna. Ser man på hur de svenska journalister bedömde bevakningens omfattning var det väldigt få som tyckte att det var för mycket pandemibevakning. Den stora majoriteten (68 procent) menar istället att det var lagom mycket coronanyheter (tabell 1). De journalister som bedömer den egna redaktionens prioriteringar är ännu mer tillfreds, då 73 procent menar att mängden coronanyheter var på en rimlig nivå. Men det finns en stor andel, ungefär en fjärdedel, som menar att det varit för mycket bevakning och även en mindre del som anser att det faktiskt borde varit ännu mer nyheter om pandemin. Som om flera tusen artiklar och inslag per månad inte räckte (se Marina Ghersettis kapitel).

Tabell 1. Uppfattningen av omfattningen av de svenska mediernas bevakning om coronapandemin (procent).

	Mediebevakningen generellt	
	(alla journalister)	Den egna redaktionen
Alldeles för omfattande	4	2
Något för omfattande	22	15
Lagom	68	73
Något för liten	5	9
Alldeles för liten	1	1
Summa	100	100
Antal svar	822	686

Källa: J-panelen 2020

Finns det då några skillnader hos olika grupper av journalister och då framförallt i att vara nöjd eller att tycka att bevakningen var för omfattande? Tydligast är två saker. Dels att tveksamheten inför den stora mängden coronanyheter ökar med stigande ålder hos journalisterna, dels att redaktionella chefer gillar det de sett. Hos den senare gruppen hittar vi dem som är mest tillfreds med nyhetsprioriteringen, då 80 procent menar att bevakningen av pandemin varit lagom i omfattning. Sedan finns det också tendenser till att kvinnliga journalister är mer nöjda än sina manliga kollegor med coronarapporteringens omfång. En grupp som är mer missnöjd med sakernas tillstånd är frilansarna, som tycker att det varit för mycket om pandemin i nyheterna.

Men överlag handlar det om ganska små skillnader. I stort anser journalistkollektivet att branschen som kollektiv gjort en vettig bedömning av pandemins nyhetsvärde. Det var en nyhetsstorm utan dess like, och det skulle det också vara.

Coronajournalistiken – betyg: väl godkänd

I enkäten ställs ett antal frågor om kvaliteten på svenska mediers coronarapportering, som på olika sätt knyter an till journalistikens uppdrag att informera, fördjupa och granska. Men där ingår också etiska hänsyn och hur väl man lyckas att illustrera de nyheter som ofta bygger på stora statistiska material.

I tabell 2 redovisas svaren på de 10 påståenden som ställts, sorterade i fallande skala i hur samstämmiga svaren är, vilket kan utläsas i balansmättet längst till

höger. Balansmättet är skillnaden mellan andelen som svarat ”helt rätt” och ”delvis rätt” och andelen ”knappast rätt” och ”inte alls rätt”. I tabellen får därmed uppfattningen att bevakningen varit ”informativ och till hjälp för allmänheten” ett balansmättsvärde på +91.

Tabell 2. Uppfattningen av kvaliteten av de svenska mediernas bevakning om coronapandemin (procent/balansmätt).

	Helt rätt	Delvis rätt	Varken eller	Knappast rätt	Inte alls rätt	%	Antal	Balansmätt
Informativ och till hjälp för allmänheten	44	50	3	2	1	100	836	+91
Respekterar sekretess och integritetsskydd	41	35	21	2	1	100	834	+73
Visar hänsyn mot utsatta personer/grupper	27	48	21	3	1	100	833	+71
Använder bra grafiska illustrationer	24	47	23	4	2	100	825	+65
Är bra på uppföljande analyser	12	50	26	10	2	100	827	+50
Är ofta osaklig och spekulativ	3	13	18	44	22	100	833	-50
Innehåller ofta sakfel	2	11	30	46	11	100	824	-44
Litar för mycket på myndigheternas information	8	37	30	22	3	100	828	+20
Jagar ofta syndabockar	7	36	22	26	9	100	826	+8
Är för inriktad på sensation och dramatik	7	37	18	30	8	100	834	+6

Källa: J-panelen 2020

Slutsatsen blir att nästan alla journalister ställer upp på detta påstående om bevakningens karaktär. Corona-rapporteringen har, ur journalisternas perspektiv, varit väldigt informativ och till nytta för befolkningen. Noteras ska också att balansmåttsvärdet blir lägre om många svarat ”varken eller”. Ser vi på nästa rad, om journalistikens etiska hänsyn, är det lika få som inte håller med (3 procent), men andelen som varken tycker det ena eller andra är större (21 procent), vilket gör att balansmättet blir lägre (+73). Men journalisternas bedömning är ändå att journalistiken lyckats hålla etiskt hög standard ifråga om sekretess/integritet och detsamma gäller i att visa hänsyn (+71).

Ser vi på användande av grafiska illustrationer finns det också där en övervägande del av kåren som bedömer det som lyckat (+65). Men sedan närmar vi oss bedömningar där spridningen är större, även om uppfattningen att medierna är bra på uppföljande analyser samlar de flesta (+50). Detsamma gäller avståndstagande från påståendet att journalistiken skulle vara osaklig eller spekulativ (-50). Inte heller delas uppfattningen att det finns sakfel i journalistiken av särskilt många (-44). Men sedan kommer vi till bedömningar där spridningen i åsikter faktiskt är klart större. En klar majoritet menar ändå att journalister litar för mycket på myndigheternas information (+20). De mest polariserade frågorna är att medierna ofta jagar syndabockar (+8) och att medierna är för mycket inriktade på sensation och dramatik, där ligger balansmättet på +6. Här tycker (nästan) lika många att påståendet stämmer som att det är felaktigt.

Journalisterna är på många sätt eniga om en informativ och etisk coronajournalistik, där också grafik använts på ett bra sätt. Men det finns kritiska synpunkter, framförallt i att drama och sensation kanske sänkt informationens kvalitet och att granskningen till viss del slagit över i jakt på dem som anses ansvariga. Till detta ska en skepsis fogas till förmågan att vara självständiga i relation till krishanterande myndigheter.

Frågan är om och vilka skiljelinjer som finns mellan olika journalister. Kort svar: de finns, men är relativt små och inte systematiska. Vi ser vissa tendenser till skillnader mellan manliga och kvinnliga journalister, där se senare verkar ha en lite högre bedömning av coronarapporteringens kvalitet (bättre etik och mindre osaklig rapportering). Kvinnliga journalister menar dock å andra sidan att det ofta jagas syndabocker. Äldre journalister är lite mer kritiska, både till etiken och hur ofta det förekommer sakfel, men menar å andra sidan att bevakningen om corona varit mer informativ och till nytta för allmänheten. Med andra ord, inte en helt lätt bild att tolka. Tittar vi lite närmare på de påståenden där det fanns störst skillnad mellan olika journalister – syndabocksjakten och kritik mot sensation och dramatik i rapporteringen – finns det inte heller där någon enskild faktor som riktigt kan förklara variationen i svaren. Visst, kvinnliga journalister tenderar att betona syndabocksjakten och redaktionschefer tonar ner sensationssökande journalistik, på samma sätt som frilansare betonar den. Men på det stora hela är inte detta något som förklarar skillnaderna. Slutsatsen är

helt enkelt att kåren är delad i dessa frågor på ett sätt som inte följer några tydliga linjer.

Myndigheternas kriskommunikation – betyg: godkänd

Synen på journalistiken är en sak. Men hur ser journalistkåren på källorna, på myndigheternas arbete, som i alla kriser är helt centralt för journalisternas arbete? Diskussionsvägarna har gått höga om bristande kritiska frågor på presskonferenser (se Peter Dahlgrens kapitel) och en allmänt hovsam hållning till stats-epidemiolog Anders Tegnell och andra myndighetsföreträdare. Journalisternas bedömning är dock att myndigheterna i stort sett skött sig. I tabell 3 redovisas svaren på åtta påståenden om hur myndigheterna klarat av kriskommunikationen under pandemin. De handlar både om hur de hanterat relationen till medierna, expertrollen och kvaliteten på den information som lämnat ut.

Nöjdast är journalisterna med att myndigheterna ställt upp (+82), varit snabba med att lämna ut information (+67) samt tagit rollen som experter (+63). Våldigt få anser att de varit slarviga med fakta (+52). Men när det kommer till att förmedla motsägelsefull information är bilden inte lika positiv. Här menar en klar majoritet att så skett (+42) och många anser också att myndigheterna varit rädda för att lämna ut känslig information (+25). Men för det senare är bilden ganska splittrad, liksom för åsikten att myndigheterna inte litar på journalisterna (-22) eller inte förstår hur

medierna arbetar (-17). Kanske speglas den lite splitt-
rade bilden även i synen på hur välorganiserade och
effektiva myndigheterna är (+31).

**Tabell 3. Uppfattningen av myndigheternas
kriskommunikation om coronapandemin
(procent/balansmätt).**

	Helt rätt	Delvis rätt	Varken eller	Knappast rätt	Inte alls rätt	%	Antal	Balansmätt
Tillgängliga, stått till mediernas förfogande	41	45	10	3	1	100	817	+82
Välinformerade, kunniga	19	54	21	5	1	100	817	+67
Snabba med att lämna relevant information	19	55	15	10	1	100	818	+63
Slarviga med fakta	1	8	30	47	14	100	812	-52
Motsägelsefulla i sin information	9	52	20	16	3	100	818	+42
Välorganiserade och effektiva	8	39	37	13	3	100	814	+31
Rädda för att lämna ut känslig information	12	34	33	16	5	100	815	+25
Ovilliga att lita på journalister	4	17	36	34	9	100	812	-22
Oförstående inför mediernas arbetssätt och behov av information	3	22	33	33	9	100	815	-17

Källa: J-panelen 2020

Sammantaget är journalisterna ganska nöjda med
myndigheterna, särskilt i att de funnits till hands, tagit
expertrollen och varit snabba. Det man lämnat ut har
inte varit felaktigt, men mycket motstridig information

har det varit. Sedan finns det lite olika åsikter om hur relationen mellan medier och myndigheter ser ut.

Gör vi på samma sätt som tidigare, dvs försöker upptäcka skillnader mellan olika grupper av journalister i myndighetssyn, visar sig samma oklara mönster. Det finns några saker som sticker ut, som att äldre journalister och de som bevakar samhälle och politik i högre grad betonar att myndigheter lämnat motsägelsefull information. På samma sätt är journalister på dagspress och journalister med samhällsbevakning i fokus mer villiga att betona myndigheternas ovilja att lämna ut information. Men som sagt, ingen av dessa faktorer förklarar egentligen de skillnader vi ser inom journalistkåren. I mångt och mycket tycker man likadant och när man inte tycker samma hittar vi ingen systematik i dessa skillnader.

Rimlig bedömning eller skygglappar på?

Väl godkänd coronajournalistik, åtminstone om man får tro journalisterna själva. Kanske inte så förvånande om vi jämför med tidigare studier. När journalisternas bedömning av journalistiken i samband med Stockholmsattentatet 2018 undersöktes såg vi liknande mönster (Ghersetti & Johansson, 2018). Medierna har lyckats med nyhetsvärderingen av pandemin och balansen mellan att informera och granska har i stort sett hållit. Dessutom har det gjorts med en fungerande etisk kompass. På många sätt är det en homogen yrkeskår i bedömningarna, även om det här och var finns olika åsikter. Myndigheterna får också godkänt, även om det

gnisslar här och var, vilket inte är orimligt med tanke på att man har olika roller i kriskommunikationen.

Försöker vi jämföra journalistkollektivet med allmänhetens bedömningar av medier och myndigheter är resultaten inte väsensskilda, även om befolkningen i stort verkar sätta myndighetsförtroendet före medie-förtroendet (Kantar, 2020). På liknande sätt som journalisterna har också allmänheten en bild av en alarmistisk medierapportering, om än på en något högre nivå (se Bohlins, Bergmans och Brounéus kapitel). Allmänheten verkar dock inte lika tydligt uppfatta att myndigheterna kommer med olika besked.

Även om vi ska vara lite försiktiga med jämförelserna eftersom de inte har exakt samma frågeformuleringar liknar jämförelserna i allt väsentligt tidigare forskning, där journalister är mer villiga än allmänheten att ge journalistiken ett bättre betyg (Ghersetti & Johansson, 2018). Förklaringar kan givetvis handla om grupptänkande, dvs att man är lojal med den egna verksamheten. Men det kan också handla om att man faktiskt känner till villkoren för hur arbetet går till, dess förutsättningar och begränsningar. På kontot över yrkesideal kan vi nog också lägga en mer kritisk myndighetsbild hos journalister jämfört med allmänheten.

Men vad är det vi ser? Resultaten visar, strax innan den andra vågen av pandemin slog till, att de institutioner som ska informera och granska klarat stress-testet, åtminstone är det journalisternas bedömning. Verksamheten har fungerat bra, till och med mycket bra. Coronarapporteringen var i journalisternas ögon inget journalistiskt haveri och även myndigheternas kriskommunikation sköttes i stort sett bra. Frågan

man måste ställa sig är om dessa åsikter ger uttryck för en rimlig bedömning eller om det handlar om skygglappar, att vi inte ser de brister som faktiskt finns. Kanske hade svaren också blivit annorlunda om vi ställt frågorna i början på 2021, när den andra vågen av pandemin rullade ut över Sverige.

Referenser

- Andersson, Ulrika (2021). *Technical Report Journalist Panel 14 – 2020*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Ghersetti, Marina & Johansson, Bengt (2018). Behöver vi verkligen veta allt? Krisjournalistik och etik i samband med Stockholmsattentatet. I Bengt Johansson & Lars Truedson (red), ”Allt tyder på ett terroråd” – *Stockholmsattentatet i medier och opinion*, (s. 60–19). Stockholm: Institutet för mediestudier.
- Kantar (2020). Rapport om förtroende, oro och beteende under coronakrisen, December. https://www.msb.se/siteassets/dokument/aktuellt/pagaendehandelser-och-insats/coronaviruset---covid-19/resultat-fran-kantar-sifos-undersokningar/december-2020/1544449-msb_rapport-coronaundersokning_210110.pdf
- Löfgren-Nilsson, M. & Örnebring, H. (2016). Journalism Under Threat: Intimidation and harassment of Swedish journalists. *Journalism Practice* 10(7): 880–890.

Appendix

Journalistpanelen

Journalistpanelen (J-panelen) är en webbpanel som drivs av SOM-institutet vid Göteborgs universitet (JMG). Panelen består av yrkesverksamma svenska journalister och är inte slumpmässigt rekryterad. Tidigare studier har visat stor överensstämmelse i resultat mellan J-panelen och de undersökningar som görs via Journalistförbundets medlemsregister (Löfgren-Nilsson & Örnebring, 2016) Den 14:e panelvågen låg i fält mellan 16 november och 21 december 2020. Enkäten skickades ut till 1310 respondenter av vilka 851 svarade. Det innebär en svarsfrekvens på 65 procent (Andersson, 2021).

Redaktioners lärdomar under coronapandemin

Emil Östlund*

– Det finns ju ingenting som liknar den prövning som journalistiken har satts under, i min livstid, och givet de prövningarna tycker jag svenska medier har imponerat, det måste jag säga. Det är många andra som fallerat. Jag tycker inte svenska medier fallerat. (Charlotta Friborg, programchef SVT *Nyheter*)

Med det vi vet om coronapandemin idag är det lätt att glömma hur det var i början. Under våren 2020 arbetade jag som dagproducent på *P4 Göteborg*. Den 18 januari var det största bekymret i Göteborgsområdet den påssjuka flera personer insjuknat i under januari. Det är en ovanlig sjukdom i Sverige. Helgreportern gjorde ett inlägg på det och intervjuade Västra Götalandsregionens biträdande smittskyddsläkare **Leif Dotevall**. När reportern ändå hade smittskyddsläkaren på tråden passade hon på att också fråga om den lungsjukdom som då hade börjat spridas i Kina

* Emil Östlund är journalist och universitetsadjunkt vid Institutionen för journalistik, medier och kommunikation (JMG), Göteborgs universitet.

och hur beredskapen i Västra Götaland såg ut om den mot förmodan skulle ta sig hit. Risken bedömdes vara mycket låg och beredskapen som god. Det var hur som helst vaket av reportern och det blev ett inslag till dagen därpå. Sedan skulle det dröja ännu ett tag innan all, precis all rapportering kom att handla om corona.

Det här kapitlet lyfter frågan om redaktioners lärdomar och reflektioner under bevakningen av coronapandemin och bygger på intervjuer med fem redaktionella chefer från fyra riksredaktioner och en regional redaktion.¹ Kapitlet inleds med ett avsnitt om hur redaktionerna ser på den inledande rapporteringen under våren 2020, den så kallade första vågen, och balansen mellan information och granskning. Därefter följer ett avsnitt om bevakningen av Folkhälsomyndighetens dagliga pressträffar, ett avsnitt om livechattarnas funktion och betydelse och till sist ett avsnitt om hur redaktionerna tänker kring mediernas granskningsfunktion och den egna granskningen av den svenska strategin.

Redaktionerna växlar upp – pandemin når Sverige

– Det var ju en potentiell katastrof eftersom vi i DN:s namn hade rullat in 70-80 pensionärer, framför allt, i en smitthärd. Det blev en krishantering och vi lärde oss väldigt mycket om vad som höll på att hända i Italien och hur det var där nere. Vi förstod att det här skulle bli en väldigt, väldigt stor sak.

¹ SVT Riksenheterna, Sveriges Radio Ekot, Dagens Nyheter, Aftonbladet och Sydsvenskan.

Det **Caspar Opitz**, redaktionschef på *Dagens Nyheter*, berättar om är tidningens sportlovståg som i slutet av februari 2020 hade de österrikiska Alperna som destination. En del av tåget fortsatte också till karnevalen i Venedig. Samtidigt som tåget rullade in i staden skedde den här explosionen av coronautbrott i norra Italien. Tåget vändes snabbt och återvände till Österrike men händelsen ledde till ett extrainsatt möte på *Dagens Nyheter*.

– Jag vet att vi redan på sportlovet då när många fortfarande inte vaknat till hade ett extra krismöte, eller många av våra nyhetschefer, kring just att nu kommer en pandemi, det kommer bli jättestort, vi måste ta höjd för att det här kommer påverka oss under mycket, mycket lång tid. Så vi var beredda och tidigt ute på något sätt, som man inte alltid är när det kommer stora, stora nyhetsändelser.

Den 11 januari skriver *Dagens Nyheter*s medicinreporter **Amina Manzoor** en kort notis om en mystisk lungsjukdom som sprider sig i Kina. Två månader senare konstateras det första dödsfallet i Sverige och samma dag slår WHO fast att coronautbrottet är en pandemi. På två månader har en utrikesfråga snabbt utvecklats till såväl en internationell som nationell kris.

Samhällskrisers förlopp kan delas upp i två faser – en *akutfas* då det centrala är att undvika fara och minska skadeverkningarna och en *bearbetnings- och återhämtningsfas* då samhällsfunktioner ska återupprättas, ansvar utkrävas och förtroende för samhälls-

institutionerna återskapas (Odén, Djerf-Pierre, Ghersetti & Johansson 2016). I regel följer en kris inte ett helt linjärt förlopp, den kan fluktuera över tid, vilket varit påtagligt när det kommer till coronapandemin med dess första smittvåg under våren, en minskad smittspridning under sommaren och en andra våg under den senare delen av hösten och vintern. Som (Boin, Lodge & Luesink 2020:198) uttrycker det: ”Krishantering kan liknas vid att segla genom dimman, men i den här krisen tycktes dimman inte lätta”. Under en samhällskris provtrycks mediernas funktion – i kris ska de fungera som kanaler för all viktig samhällsinformation samtidigt som de också har i uppdrag att granska och förhålla sig kritiska till myndigheterna och vad de säger. Det anmärkningsvärda när det gäller coronapandemin är att det kom att bli en fråga om att bevaka så många kriser på en gång, som **Klas Wolf-Watz**, chef för *Ekot* på *Sveriges Radio*, beskriver det.

– Det var ju dels en folkhälsokris, alltså själva smittan, sjukdomen. Det var ju en sjukvårdskris. Det var i alla fall det man såg framför sig. Snabbt var det också, med de åtgärder man vidtog, att det skulle bli en ekonomisk kris. De restriktioner som regering och myndigheter beslutade var också otroligt radikala inskränkningar i medborgarnas frihet. Det var också en kris på det sättet. [...] Ganska snart såg man också att det var en äldrevårdskris. Man såg att det var där människor dog. [...] Dessutom var det en internationell kris, en nationell kris och en lokal kris, så att det var ju alla dimensioner på en gång. Som nyhetshändelse, jag har aldrig varit med om något liknande i magnitud.

Även om samtliga redaktioner i den här studien beskriver ambitionen att förutom att informera också tidigt börja granska myndigheterna har startsträckorna sett olika ut. **Martin Schori**, chef för nyhetsredaktionen på *Aftonbladet*, säger att det för deras del var ett medvetet val att i första hand ge information och service till läsarna och att de inte ville skrämma upp folk. Det var först i april-maj som de började titta på bland annat myndigheternas mailkorrespondens. Precis som flera andra redaktionschefer upplever han att det har varit svårt att få ut handlingar från myndigheterna och att det många gånger tagit lång tid. Bristen på en medicinreporter på *Aftonbladet* kan också ha spelat in, säger Martin Schori.

På *Dagens Nyheter* begärdes mailkorrespondens mellan smittskyddsläkarna och Folkhälsomyndigheten ut i ett stadium långt tidigare än kritiken mot den svenska strategin kom, berättar Caspar Opitz.

– Då fick vi en del skit för att vi störde smittskyddsläkare som höll på att rädda liv. Så vi fick kritik för att vi gjorde vårt jobb. Men i det läget fick vi backa undan lite för vi kände att vi ville ju inte vara i vägen för livräddning, så att säga. [...] Det som idag många får kritik för, ni har inte granskat tillräckligt hårt och så där, varför har ni inte begärt ut mer mail och varför ser ni inte vad Anders Tegnell har skrivit? Då var det lite kontroversiellt att göra det. Bara det ger en annan tidsbild.

Caspar Opitz berättar att det under en period initialt fanns en känsla av att Sverige nu befann sig i en nationell kris och att det var läge att sitta still i båten

och framförallt vara ett informationsorgan. Den här fasen ligger i linje med det fenomen som i forskningen kallas ”rally-round-the flag” – där befolkningen sluter upp bakom landets institutioner under extrema hot (Esaïasson, Sohlberg, Ghersetti & Johansson 2020). **Charlotta Friberg**, programchef för *SVT:s riksnyheter* och ansvarig utgivare för de stora nyhetsprogrammen och för sajten *svt.se*, säger att hon efter den första utfrågningen av statsepidemiolog **Anders Tegnell** i *Aktuellt*-studion den 26 mars fick ta emot cirka 500 protestmail och endast enstaka som var positiva. Hon beskriver reaktionerna som överraskande och att det inte ser ut så vid exempelvis utfrågningar av politiker.

Caspar Opitz upplever att det efter den här perioden i mars blev mer polariserat och att klimatet hårdnade. På nyhetsredaktionen uppmanade han medarbetarna att försöka undvika den polariserade debatten och att inte vara del av något skyttegravskrig. Det arbetet blev kanske extra viktigt i och med att tidningens chefredaktör **Peter Wolodarski** (2020, 13 mars) tidigt under coronautbrottet i Sverige sätter ner foten i en opinions-text med rubriken ”Stäng ned Sverige för att skydda Sverige”. I den skriver han bland annat att Sverige agerat för långsamt, att viktiga beslut inte kan delegeras till någon statsepidemiolog eller generaldirektör. Han manar till stängda landsgränser och social isolation. Texten möts av en hel del kritik, bland annat skriver professorn i katastrofmedicin, **Johan von Schreeb**, i ett debattinlägg i *Svenska Dagbladet* (2020, 15 mars) att Wolodarskis text är populistisk och polariserande och ”Den våldsamma kritiken mot arbetet mot spridningen av coronaviruset visar hur kunskapsföraktet

nu breder ut sig i Sverige.” Trots chefredaktörens ställningstagande manade Caspar Opitz på sin redaktion att fortsätta med sitt oberoende arbete.

– Även om vår chefredaktör då tog kraftig ställning så strunt i honom, strunt i alla läger, gör det ni ska, det vill säga bedriv så opartisk journalistik ni bara kan. Så det har varit en kamp kan jag tycka. Alla starka åsikter, den delning som finns ute i samhället finns ju även inne på en redaktion, vissa tycker si andra tycker så men jag har försökt det här, strunta i vad ni tycker. Jobba som ni brukar. Sen när många människor dör och man befinner sig i en pandemi, det är ju inte så att redaktionen är immun mot känslor, tyckanden och åsikter.

Under coronakrisens inledning var ett av de tydligaste budskapen att de äldre måste skyddas. Trots det tog sig smittan in på en lång rad av Sveriges äldreboenden. Såväl *Ekot* som *SVT* har genomfört ett antal granskningar av hur coronapandemin slagit mot äldrevården vilka publicerades i maj. Charlotta Friborg, *SVT*, säger att det gjordes ganska stora ansträngningar för att försvåra granskningar av hur läget såg ut i äldreomsorgen. De blev därför beroende av anhöriga och medarbetare som lämnade tips.

– Jag tror vi alla nog blivit överraskade över att viljan till öppenhet inte varit lika stor som vi har förväntat oss och som det brukar vara i en svensk förvaltningstradition. Det har varit överraskande, och negativt överraskande.

På *Sydsvenskans* redaktion i Malmö berättar redaktionschefen för *Sydsvenskan* och *Helsingborgs Dagblad* Camilla Sylvan att rapporteringen om äldreomsorgen skavt ända sedan våren 2020. De ville tidigt få in en reporter inom äldreomsorgen, inte för att wallraffa utan helt öppet rapportera från insidan, men att det inte gick av smittskyddsskäl. Hon säger att de rapporterat om situationen i äldreomsorgen men inte lyckats göra reportage som kommer de som arbetar där nära och hur verkligheten sett ut för dem.

– Samtidigt som vi kände när vi var i stormens öga och det här att vi sa att i efterhand, nu och framöver, så kommer ju den stora debatten vara hur äldrevården fallerade och inte funkade och varningssignaler från en del av välfärden som har funnits i många, många år. Det kommer ju till sin spets nu. Jag tror att vi kommer ha all anledning framöver att satsa väldigt mycket på bevakning av äldrevård.

Nästa avsnitt går djupare in på Folkhälsomyndighetens presskonferenser för att undersöka hur redaktionerna förhållit sig till dem. Det är också presskonferenserna och bevakningen av dem som sannolikt lett till den skarpaste kritiken av mediebevakningen.

Samling kring lägerelden – den dagliga pressträffen klockan två

Den 4 mars 2020 håller Folkhälsomyndigheten den första dagliga presskonferensen med anledning av covid-

19². I oktober samma år når man den hundraede. Flera medier direktsänder från presskonferenserna. (Se även Peter M. Dahlgrens kapitel i denna skrift.) Efter några veckor börjar det talas om en tysk journalist som vid varje presskonferens pressar statsepidemiolog Anders Tegnell och hans kollegor med kritiska frågor om Sveriges coronastrategi och varför Sverige väljer en annan väg än så många andra länder. *Vem är tysken som pressar Folkhälsomyndigheten?* lyder rubriken i *Studio Ett* (2020, 1 april) när han bjuds in till en intervju. Också *Aftonbladet* gör en intervju med rubriken ”*Mystiska tysken*” om Tegnell: *Som en tall i stormen* (Kazmierska 2020, 2 april). Han kallas i regel bara för ”tysken på presskonferenserna” men heter **Christian Stichler** och är Nordenkorrespondent för tyska tv-kanalen *ARD*.

Charlotta Friberg, *SVT*, berättar att de bjöd in Christian Stichler till riksnyhetsledningen för att höra om hans tankar om journalistik och hur kom det sig att han blev en sådan kändis.

– Han sa att det är kulturellt annorlunda, mer som i en *Vita huset*-film i en tysk kontext på presskonferenser där frågor kastas från olika håll och att han noterat att vi (i Sverige, *red anm.*) har en annan tradition.

Kanske är det framförallt de här dagligen återkommande presskonferenserna som orsakade den starkaste kritiken gentemot mediernas coronarapportering.

² Vid nästan samtliga presskonferenser har även Socialstyrelsen och Myndigheten för samhällsskydd och beredskap medverkat.

Journalisterna har i bevakningen av myndigheterna varit ”alltför hovsamma” (Andén 2020, 22 juni), ”trogna proselyter i sekten kring den svenska strategin” (Olsen 2020, 28 juli) och ”Förvisso kan det vara svårt att greppa närmast abstrakta ordkaskader från Tegnell och hans politiska lärjungar, likväl är huvuduppgiften att åskådliggöra vad som sägs och i förekommande fall knäcka falsarier.” (Gummesson 2020, 21 januari).

Presskonferenser utgör en rutinartad form av möten mellan journalister och politiker eller myndigheter och utgörs av två faser – en där den sammankallande parten tillhandahåller information och en där journalisterna ställer sina frågor, först i plenum och därefter enskilt. Tidigare forskning av presskonferenser har framförallt fokuserat på den politiska arenan. Larsåke Larsson (2012) kommer i en studie av den mediala bevakningen av regeringens presskonferenser mellan 1992 och 2011 fram till att presskonferenser är politikernas arena. Det är de som kallar till träffarna, bestämmer innehållet och som styr interaktionen. Eriksson och Östman (2013) undersöker hur maktförhållanden mellan journalister och politiska aktörer varierar genom nyhetsproduktionsprocessen. Under presskonferenserna är det mer samverkan än ifrågasättande och journalisterna söker information snarare än konfrontation. De bästa frågorna sparas till enskilda intervjuer då man inte vill avslöja dem för andra reportrar på plats. Detta är också något som Martin Schori, chef för nyhetsredaktionen på *Aftonbladet*, direkt lyfter upp när presskonferenserna kommer på tal.

– Alla journalister vet att om du har en jävligt bra fråga så är det ju ingenting du tar öppet på en presskonferens.

Det här bygger på att presskonferensen främst betraktas som ett insamlingstillfälle utan publik närvaro och att nyheterna sedan vässas och tillförs ett mer kritiskt perspektiv i utgörningsfasen där den journalistiska watchdog-funktionen tydligare framkommer (Eriksson och Östman 2013:321). Man kan dra paralleller till Goffmans (1959) idé om främre och bakre regioner i liknelsen scen och kuliss. När presskonferenser idag direktsänds i sin helhet för en stor publik bjuds de in i det som tidigare skedde bakom kulisserna – den bakre regionen – och förväntar sig då sannolikt mer kritiska frågor i direkt anslutning till presskonferensen. Direktsända presskonferenser är naturligtvis inget nytt fenomen men i den utsträckning som skett under coronapandemin har vi inte sett tidigare i Sverige. Klas Wolf-Watz, *Ekot*, känner igen kritiken om att det varit för få kritiska frågor från reportrarna under pressträffarna.

– Vi har ju livesänt de där, sen ska man komma ihåg att reportrarna där har haft i uppgift att förstå den information som presenteras under de tillfällena och frågorna blir snarare ett utredande – vad är det ni menar här, om det finns ett frågetecken i kommunikationen, kan vi räta ut det?

Den kritiska granskningen har, Enligt Klas Wolf-Watz, framförallt gjorts i de livesända programmen *Studio Ett*, *P1 Morgon*, *Lördagsintervjun* eller *Godmorgon Världen*. Han säger att det varit viktigt att bädda in pressträffarna tillsammans med kommentarer från

bland andra **Ulrika Björkstén** som är vetenskapskommentator och har ett uppdrag att värdera informationen och sätta den i ett sammanhang.

– Så det har inte bara varit ett spjäll för Folkhälsomyndigheten, MSB och Socialstyrelsen utan det har ändå fördjupats och problematiserats efteråt. Vi har diskuterat det, och man kan fundera på det, sen tycker jag att man får se på hela utbudet.

Charlotta Friberg, *SVT*, berättar att de på redaktionen lyft frågan om presskonferenserna och hur de ska förhålla sig till dem.

– Vi har resonerat om risken av att det ser ut som det är någon slags mysstund med myndigheterna, och svenska medier blir en del av detta. Vi har likväl tyckt att de har det värdet ändå, även om det hade sett mer balanserat ut om det kommit fler av Stichlers typ av frågor på presskonferenserna.

Även om det, enligt Charlotta Friberg, kanske hade blivit bättre tv med tuffare frågor har de centrala frågorna om varför munskydd inte rekommenderas, om asymtomatisk smitta och ett antal andra frågor ställts många gånger.

– Det är ju samma frågor hela tiden [...] och de har nog ställts ett tusentals gånger. Och sen beroende på vilket synsätt man har så kan man vara nöjd eller inte nöjd med svaren, eller reaktionen, eller förändrade positionen. Men vi är ju inte opinionsbildare. Vilket är centralt.

Såväl Martin Schori på *Aftonbladet*, Camilla Sylvan på *Sydsvenskan* och Caspar Opitz på *Dagens Nyheter* säger, i linje med Eriksson och Östman (2013), att presskonferenser inte är platsen där de kritiska frågorna i huvudsak lyfts fram. Det är inte så tidningar arbetar och att det här finns en missuppfattning om vilken arena man verkar på. De kritiska frågorna ställs i de egna granskningarna, i de egna intervjuerna. Men med facit i hand, säger Caspar Opitz, om han fått vrida tillbaka klockan hade han nog använt den scenen till att visa att här har *Dagens Nyheter* ett gäng vassa reportrar som vågar ställa både tuffa och smarta frågor.

– Vi har underskattat den scen det där var. [...] Där kan vi känna att, och jag ångrar det lite, att de här presskonferenserna som SVT sände, de har ju många uppfattat hemma i stugorna som att – ja men det här är journalisternas arena, då journalisterna ska jobba. Och vad mesiga de är, de ställer ju inte frågor.

Caspar Opitz säger att de skulle ha kunnat använda den här scenen bättre genom att uppträda där och visa att man tog de här frågorna på väldigt stort allvar. Nu jobbade de på som vanligt och ställde de kritiska frågorna i huvudsak i telefonintervjuer eller på tu man hand när de tyckte de var lämpligast, inte nödvändigtvis under Folkhälsomyndighetens direktsända presskonferens.

Camilla Sylvan, *Sydsvenskan*, är inne på samma linje och säger att journalistiken idag, med fler live-sändningar, gör att publiken i större utsträckning ser och hör vad som sker i det som tidigare var bakom kulisserna.

– Och jag tycker det är intressant att man måste ställa de kritiska frågorna som en liten show-off så. [...] Jag är redaktör också när vi har våra stora granskningar och då kan jag ibland tycka att du vet det här fråga/svar, när man ska ställa någon mot väggen, att det nästan kan bli lite övertydligt ibland. Och då säger de grävande reportrarna att det är för att de vill visa att de har ställt de kritiska frågorna, och så säger jag att det framgår ju ändå. Och jag håller ju med ibland, att man ska visa det, men det kan ju också gå lite åt andra hållet att på något sätt kan man nästan bli lite frustrerad att läsarna inte tror på att vi ställer de kritiska frågorna. Utan att vi måste visa att vi gör det. Uppenbarligen är det ju så, i alla fall när det gäller detta liksom att på de här presskonferenserna att man bara ska göra det för att visa att – här är Sydsvenskan och vi är minsann jättearga också.

Livechattar – ”Service till publiken”

En publiceringsform som fått stor betydelse under coronapandemin är liveflöden eller livechattar³. Odén m.fl., (2016) skriver hur några av Skånetidningarnas webbplatser närmast fick funktionen av sambandscentraler under stormen Simone 2013 och att det då rörde sig om livechattar där information från olika källor blandas med läsarnas kommentarer och frågor.

Under de senaste åren har det skett en snabb utveckling av livejournalistiken med pushnotiser i mobilen, direktsändningar på webben och liveflöden på webben (Matheson & Wahl-Jorgensen 2020) där de sistnämnda

³ ”Direktrapport” kallar SVT sitt liveflöde.

kännetecknas av interaktivitet, många olika röster, tillfällighet, och med en ton som ofta är personlig och informell (Thorsen & Jackson 2018).

Redan den 24 februari 2020 öppnade *Aftonbladet* ett liveflöde med dygnet runt-rapportering kring coronapandemin. Martin Schori beskriver det som en ”revival för den engagerande och inkluderande journalistiken” och att det blivit en stor framgång för *Aftonbladet* (se även artikel av Olsson Magnholt & Stockvall Carlsson).

– Det som sitter fast starkast hos oss det är ju den enorma närhet vi har till vår publik, och hur viktig den är och hur mycket bättre det gör oss, [...] att vi kan se vad folk tänker och frågar. Vi är ju jävligt folkliga liksom. Vi har det där i oss på ett annat sätt än vad kanske *Dagens Nyheter* eller andra medier har, tror jag.

Martin Schori benämner det ”servicejournalistik” och erfarenheter från interaktionen med publiken i den här skalan som varit under coronapandemin är något som *Aftonbladet* också tagit med sig i bevakningen av det amerikanska presidentvalet.

Samtidigt som Folkhälsomyndigheten skärpte riskbedömningen om coronaviruset den 10 mars 2020 kraschade myndighetens sajt. Det är något som Charlotta Friborg, *SVT*, lyfter upp och säger att de svenska medierna fanns där när publiken behövde det som mest. Mycket har handlat om att ha den här funktionen av en sambandscentral, som lyfts upp i studier av tidigare kriser (Odén m.fl., 2016). I början av pandemin var många svenskar strandade ute i världen och

då kom många frågor om hur de skulle ta sig hem. En stor del av publikdialogen handlade också om själva viruset. Charlotta Friborg betonar att medierna inte kan vara 1177 Vårdguiden men att de kan vägleda vidare och att det också fanns bakgrundsmaterial framtaget kring återkommande frågor.

– Nu var ju det här som en ny sjukdom som kom med en massa okända faktorer omkring om man kan säga så, men vad man faktiskt kan veta i ett virrvarr på internet av helt korrekta uppgifter och en kökkenmödding av nonsens, att kunna hjälpa till att navigera där emellan, är en roll att ha.

Frågorna i livechatten ger dessutom en indikation på vad läsarna funderar kring just nu och frågor som redaktionen själva tycker att de rapporterat mycket om kanske trots allt inte är uttömda ur läsarnas perspektiv. Frågor som återkommer kan därför leda till mer traditionella nyhetsartiklar. Samtidigt säger Camilla Sylvan på *Sydsvenskan* att de i livechatten också kan sänka ribban för vilken information de trycker ut gentemot i traditionella nyhetstexter. Hon säger att *Sydsvenskan* tidigare bara haft livechattar igång vid större planerade händelser men att startsträckan för att dra igång en livechatt nu sannolikt blivit kortare.

Dagens Nyheter har också ett liveflöde men har, till skillnad från *Aftonbladet* och *SVT*, valt att inte interagera med läsarna även om de vid olika tillfällen haft chattar med experter. Caspar Opitz säger att han inte tycker det varit svårt för samhällsmedborgarna att hitta coronainformation.

– Vi känner väl inte riktigt att vi som reportrar ska agera experter och svara på olika frågor utan vår livebevakning har mer varit en traditionell livebevakning. [...] Det kanske är lite mer en kvällstidningsgrej.

Samtidigt visar antalet läsarfrågor som inkommit till *Aftonbladet* och *SVT* att det finns en stor efterfrågan på information eller hjälp att uttolka information (Se även Olsson Magnholt & Stockvall Carlssons artikel i denna skrift). Emellanåt också med en rätt uppfordrande ton. Här finns inlägg som ”För snart hundra gången. Vad finns det för rekommendationer att träna på gym eller inte” och ”Jag har ställt frågan ett par ggr tidigare men får inget svar. Återigen: Löper en person som är rullstolsburen sedan födseln större risk att bli allvarligt sjuk??”

I det avslutande avsnittet lyfts frågan om den svenska strategin och hur redaktionerna själva upplever den egna bevakningen på ett mer övergripande plan. Hur har medierna klarat den granskande rollen under coronakrisen?

Mediernas omstridda granskning av den svenska strategin

Som nämnts tidigare består en samhällskris av olika faser där mediernas fokus skiftar under krisens gång. Inledningsvis handlar det om information och i ett senare skede, då krisen kommit under kontroll, övergår nyhetsrapporteringen till granskning och ansvarskrävande (Ghersetti & Odén (2019)). I ett års tid har

vi befunnit oss i den här pandemin. Den är ännu inte över. Frågan är när utvärderingar av olika vägval kan göras? När kan ansvar utkrävas?

Under svininfluensan fick nyhetsmedierna kritik för att de brast i sin granskningsuppgift. De satte informationsuppgiften främst (Ghersetti & Odén 2010). Medierna har fått kritik för att ha brustit i sin granskningsfunktion också under coronapandemin. Bland annat skriver den Malmöbaserade brittiska journalisten **Richard Orange** (2020, 5 augusti) i debattartikeln *Svensk media svek folket i coronakrisen* hur han ser att journalister i Sverige har en starkare ”public information”-roll och att de känner ett större ansvar att hjälpa samhället att fungera. Han är kritisk till att svenska medier inte gett allmänheten hela bilden av krisen och att de misslyckats med att ställa regeringen och myndigheterna till svar. Samtidigt skriver han att det uppskrivade tonläget i Storbritannien lett till att människor är arga, rädda och besvikna och att han inte är säker på vilket sätt att rapportera som är det bästa.

På *Dagens Nyheter* har man ännu inte hunnit göra någon större utvärdering av den egna bevakningen. Det sker en viss utvärdering fortlöpande på nyhetsmöten och veckomöten men att stanna upp och utvärdera tidningens coronabevakning i det större perspektivet har det inte funnits tid till, säger Caspar Opitz.

– Man kan väl egentligen bara konstatera att det inte är slut än och att facit, nu låter jag lite som Anders Tegnell här men, vi vet ju inte riktigt när vi ska stänga boken. Och

kolla hur klarade vi det här egentligen, det är ju lite kvar innan vi riktigt kan göra det. Det är ju lite svårt att säga ännu om vi har lyckats eller inte. Alltså nu menar jag om vi journalister har lyckats eller inte.

Klas Wolf-Watz, *Ekot*, uttrycker det som att det ännu inte finns ett facit vad gäller den svenska strategin att riktigt ta spjörn mot. Han lyfter fram ett antal granskningar som *Sveriges Radio* och *Ekot* gjort och även att det gick att komma ett steg längre när Coronakommisionen kom med sitt delbetänkande.

– Jag tror allt eftersom man får mer och mer kunskap om vad som har hänt här, desto mer kraftfulla kritiska frågor och granskning kan man göra. När det gäller strategin. Men nog har det kritiskt ifrågasatts av media, inklusive oss, det tycker jag man kan säga. Sen är det klart att det kanske kommer till ett läge där den stora strategin och granskningen också kommer. När man verkligen kan utvärdera hur Sverige hanterar den här krisen.

På *Sydsvenskan* i Malmö följer, av naturliga skäl, redaktionschefen Camilla Sylvan händelseutvecklingen i Danmark och de politiska skiljelinjerna mellan Sverige och Danmark under coronapandemin. Den danska regeringen införde till exempel tuffare coronarestriktioner än deras expertmyndigheter föreslog. I Sverige har medierna emellanåt anklagats för att ha slutit upp bakom den svenska strategin och Camilla Sylvan berättar att också *Sydsvenskan* fått en släng av den slevan.

– Det ramlade väl in ganska tidigt att vi skulle ifrågasätta den svenska strategin men det där tycker jag är lite svårt för oss som en regional tidning, med viss riksambition så klart, men vi är ju faktiskt en regional och lokal tidning i första hand. Vi sitter ju inte på presskonferenserna med Folkhälsomyndigheten och ställer frågor oftast. Utan vi ställer ju våra regionpolitiker och regionen mot väggen mer. Smittskyddsläkaren här.

Camilla Sylvan berättar också att de försökt få en egen intervju med Anders Tegnell men att de hittills inte fått någon (intervjuad 28 januari 2021).

Olika kriser medför olika lärdomar för nyhetsmedierna. Terrordåden i Paris i november 2015 blev till exempel den händelse som fick *SVT* och *Sveriges Radio* att snabbt växla upp arbetet med att kunna sända direkt vid stora nyhetshändelser större delen av dygnet. De hade sett sig förbisprungna av *Aftonbladet* och *Expressen* som gjort stora satsningar på den här typen av rapportering. När terrordådet i Stockholm inträffade i april 2017 hade de båda public service-bolagen en betydligt bättre organisation på plats (Östlund 2018). Vilka större lärdomar redaktionerna dragit av coronapandemin är ännu för tidigt att säga. Rapporteringen i liveflöden med en omfattande publikinteraktion, som hos *Aftonbladet* och *SVT*, är ett spännande område som behöver studeras mer ingående. Här har nyhetsmedierna förutom att förmedla och uttolka information också tagit på sig en service-roll i att till viss del vägleda publiken genom att svara på frågor som spänner över ett stort spektrum. Martin Schori, chef för nyhetsredaktionen på *Aftonbladet*,

säger att erfarenheterna från den intensiva coronarapporteringen är något redaktionen tagit med sig i bevakningen av det amerikanska presidentvalet hösten 2020. Den 16 februari 2021 drog *Aftonbladet* också igång ett liveflöde som en del i sin klimatbevakning där de uttryckligen kopplar satsningen till coronarapporteringen: ”Precis som med den hyllade ’coronaliven’, där man det senaste året fått nyheter och kunnat ställa frågor om pandemin, är tanken att klimatlivet ska växa till en kunskapsbank där man kan få ta del av den senaste forskningen, studierna och nyhetsuppdateringarna om klimatförändringarna” (Larsson, 16 februari 2021).

Den dagliga direktsändningen från Folkhälsomyndighetens presskonferenser är ett andra intressant område som kan komma att leda till någon form av utveckling av krisjournalistiken. *Dagens Nyheters* redaktionschef Caspar Opitz är tydlig med att det här är en arena som underskattats och kanske kommer vi få se en mer framåtlutad bevakning där frågestunden på presskonferenser i sig själv blir ett tillfälle att visa upp ett mer kritiskt förhållningsätt eller en tydligare watchdog-hållning. Både liveflödena med sin publikinteraktion och de direktsända presskonferenserna är ett steg mot samma typ av medielogik – en där det är en större transparens i hur nyhetsmedierna arbetar och där publiken bjuds in i det som tidigare skedde bakom kulisserna.

Coronapandemin är en gränsöverskridande megakris som inneburit enorma påfrestningar och utmaningar för en lång rad samhällssfärer. Den har ställt beslutsfattare världen över inför en svårnavigerad

dimma av osäkerhet som heller inte skingrats med tiden som i de flesta andra kriser (Boin, Lodge & Luesink 2020). Medierapporteringen har speglat krisens magnitud genom en omfattning vi aldrig tidigare skådat. Charlotta Friborg, SVT, poängterar det som många vetenskapsreportrar pekat på, det är inte så lätt att det är svart eller vitt och det finns en risk att journalistiken förenklar och den ska inte jobba med förenklningar heller.

– Det är inte en skurk, eller förövare eller någon som har berikat sig, som mycket granskande journalistik handlar om – det är ju bedömningar som skulle kunnat vara mer precisa eller korrekta. Politiska beslut som borde tagits tidigare eller senare och där alla också förstår att ett väldigt kraftfullt politiskt agerande har kraftfulla ekonomiska återverkningar. Den här materien är otroligt sammansatt och det är väl intellektuellt hederligt att inse att det är det.

Litteraturlista

- Andén, Axel (2020, 22 juni). *Svenskar har en del att lära av ”den galne tysken”*. Svenska Dagbladet. Hämtad 2021-02-02, från <https://www.svd.se/svenska-reportrar-har-en-del-att-lara-av-den-galne-tysken>
- Boin, Arjen, Lodge, Martin & Luesink, Marte (2020). *Learning from the COVID-19 crisis: an initial analysis of national responses*. Policy Design and Practice, 3:3, 189–204.

- Eriksson, Göran, & Östman, Johan. (2013). *Cooperative or Adversarial? Journalists' Enactment of the Watchdog Function in Political News Production*. *The International Journal of Press/Politics*, 18(3), 304–324.
- Esaiasson, Peter, Sohlberg, Jacob, Ghersetti, Marina & Johansson, Bengt. (2020). How the coronavirus crisis affects citizen trust in institutions and in unknown others: Evidence from 'the Swedish experiment'. *European Journal of Political Research*.
- Ghersetti, Marina & Odén, Tomas (2010). *Pandemin som kom av sig : om svininfluensan i medier och opinion*. Göteborg: Institutionen För Journalistik, Medier Och Kommunikation, Göteborgs Universitet.
- Ghersetti, Marina, & Odén, Tomas (2019). *Krisjournalistik*. I: Karlsson, M. & Strömbäck, J (red.) *Handbok i journalistikforskning*. 2 uppl. Lund: Studentlitteratur AB. Sid 269–282.
- Goffman, Erving. (1959). *The presentation of self in everyday life*. Doubleday & Company Inc, New York.
- Gummesson, Jonas (2021, 21 januari). *Granska mediernas insatser under pandemin*. Dagens Nyheter. Hämtad 2021-02-02 från <https://www.dn.se/kultur/jonas-gummesson-granska-mediernas-insatser-under-pandemin>
- Kazmierska, Natalia (2020, 2 april). *Mystiska tysken om Tegnell: Somentallistormen*. Aftonbladet. Hämtad 2021-02-02 från <https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/EWMQGI/mystiska-tysken-om-tegnell-som-en-tall-i-stormen>

- Larsson, Petter J. (2021, 16 februari). *Aftonbladets nya klimatsatsning: Liverapport varje dag*. Aftonbladet. Hämtad 2021-02-17 från <https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/kRQ8la/aftonbladets-nya-klimatsatsning-liverapport-varje-dag>
- Matheson, Donald & Wahl-Jorgensen, Karin (2020). *The epistemology of live blogging*. *New Media & Society*, 22(2), 300–316.
- Odén, Tomas, Djerf-Pierre, Monica, Ghersetti, Marina, & Johansson, Bengt. (2016). *Kriskommunikation 2.0. Allmänhet, medier och myndigheter i det digitala medielandskapet*. Stockholm: Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB).
- Olsen, Björn (2020, 28 juli). *Björn Olsen*. Sommar & Vinter i P1. Sveriges Radio. Hämtad 2021-02-02 från <https://sverigesradio.se/avsnitt/1518798>
- Orange, Richard (2020, 5 augusti). *Svensk media svek folket i coronakrisen*. Aftonbladet. Hämtad 2021-02-14 från <https://www.aftonbladet.se/debatt/a/GGomk9/svensk-media-svek-folket-i-coronakrisen>
- Studio Ett (2020, 1 april). *Vem är tysken som pressar Folkhälsomyndigheten?*. Sveriges Radio. Hämtad 2021-02-02 från <https://sverigesradio.se/artikel/7443611>
- Thorsen, Einar & Jackson, Daniel (2018). *Seven Characteristics Defining Online News Formats*. Towards a typology of online news and live blogs. *Digital Journalism*. 6:7, 847–868.
- Von Schreeb, Johan (2020, 15 mars). *Johan von Schreeb: Wolodarski undergräver svensk expertis*. Svenska Dagbladet. Hämtad 2021-02-02 från <https://www.svd.se/johan-von-schreeb-wolodarski-bidrar-till-kunskapsforaktet>

Östlund, Emil (2018). *Redaktioners lärdomar efter Stockholmsattentatet*. I Bengt Johansson & Lars Truedson (red.) ”Allt tyder på ett terrordåd”. *Stockholmsattentatet 2017 i medier och opinion*. Stockholm: Institutet för mediestudier.

Allmänhetens syn på medierapporteringen om corona

Gustav Bohlin, Martin Bergman och Fredrik Brounéus*

Redan tidigt under våren 2020 varnade Världshälsoorganisationen (WHO) för att coronapandemin skulle följas av en *infodemi* – ett enormt informationsflöde där fakta skulle blandas med felaktigheter och osanna rykten. Denna varning besannades. Framväxten av pandemin har kännetecknats av en omfattande mediebevakning och ett informationsflöde där falska uppgifter har fått stor spridning genom både medveten (desinformation) och omedveten (misinformation) handling. Suget efter kunskap har sedan pandemins början varit i det närmaste omätligt, samtidigt som utbudet har varit långsamt framväxande. I mediernas bevakning har det därför kontinuerligt rapporterats om vetenskap i vardande såväl som meningsskiljaktigheter mellan forskare och experter om hur vi ska

* Gustav Bohlin, Martin Bergman och Fredrik Brounéus är utredare på Vetenskap & Allmänhet, en ideell förening som verkar för öppenhet och dialog mellan allmänhet och forskare. Gustav Bohlin är också anknuten till institutionen för Lärande, Informatik, Management och Etik (LIME) vid Karolinska institutet.

tolka det nuvarande kunskapsläget. Allt detta ställer stora krav på medier och journalister som vill rapportera aktuell, relevant och saklig information till medborgarna.

Vid hittills 13 tillfällen mellan mars 2020 och januari 2021 har den ideella föreningen Vetenskap & Allmänhet, i samarbete med forskare från Karolinska institutet och Södertörns högskola, undersökt den svenska allmänhetens syn på medierapportering, förtroende och informationsinhämtande kring coronaviruset¹ (VA, 2021). I det här kapitlet beskriver vi resultaten med fokus på journalisternas roll och svenskarnas uppfattning om medierapporteringen.

Traditionella nyhetsmedier spelar viktig roll

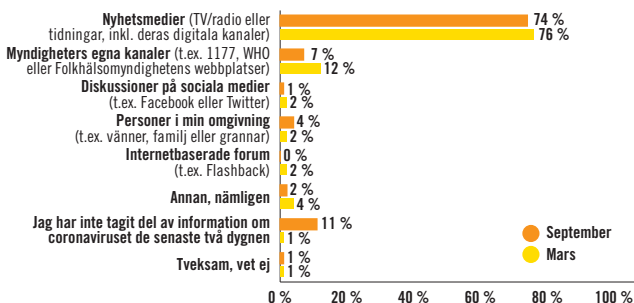
I början av pandemin, i mitten av mars 2020, frågade vi deltagarna i enkäten vad som varit deras *främsta* källa till information om coronaviruset. En tydlig majoritet (76 procent) angav nyhetsmedier som svar (Figur 1). Det var också en relativt stor andel (12 procent) som hade myndigheters egna kanaler som sin främsta informationskälla, sannolikt i form av de dagliga presskonferenserna. En betydligt mindre andel (2 procent) hade sociala medier som sin främsta källa till information.

När vi ställde samma fråga sex månader senare – i mitten av september 2020 – utgjorde nyhetsmedier fortfarande den huvudsakliga informationskällan för

¹ Undersökningen utförs genom Kantar Sifos webbpanel där deltagare rekryteras utifrån sannolikhetsurval. Varje mätning utgörs av cirka 1 000 intervjuer. Resultaten viktas i efterhand utifrån kön, ålder och boenderegion.

tre av fyra svenskar (74 procent). Däremot var det en större grupp som sade sig inte ta del av information om corona alls (elva procent i september, jämfört med en procent i mars). Bland yngre personer (18–29 år) var det 17 procent som inte tagit del av sådan information. Både i september och mars var det framförallt äldre personer som angav nyhetsmedier som sin främsta källa till information om coronaviruset. Bland personer 65 år eller äldre var denna andel 87 procent, att jämföra med 61 procent bland de yngsta (18–29 år).

Figur 1. Främsta källa till information.

Kommentar: Andel svar (i procent) på frågan "Under de senaste två dygna, vilken har varit din främsta källa till information om coronaviruset?". Antal svarande: 18–21 mars 2020: 1 141, 17–21 september 2020: 1 000.

Genom vilka nyhetsmedier har då svenskar framförallt tagit del av information om coronaviruset? Den inbördes ordningen mellan medierna har varit relativt konstant under hela mätperioden. *Sveriges Television (SVT)* har i samtliga våra mätningar nått störst andel svenskar. Vid den senaste mätningen i januari 2021 hade 63 procent av deltagarna tagit del av information

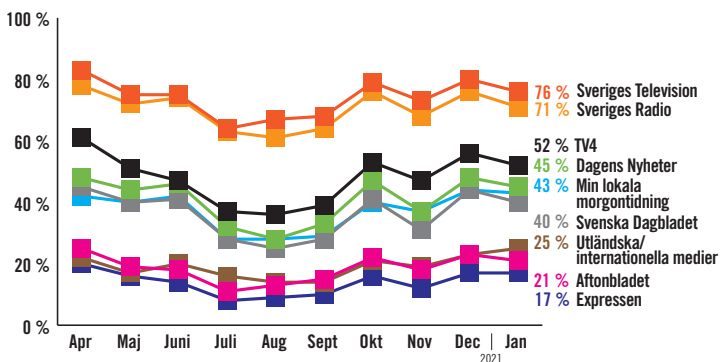
om corona genom SVT de senaste två dyggen. Därefter följer, i tur och ordning, TV4 (37 procent), *Aftonbladet* (36 procent), *Sveriges Radio (SR)* (33 procent), *lokala morgontidningar* (31 procent), *Expressen* (20 procent), *Dagens Nyheter* (17 procent), *annan/andra nyhetsmedier* (10 procent), *utländska/internationella medier* (10 procent) och *Svenska Dagbladet* (8 procent). För många medier sjönk konsumtionen under sommarmånaderna 2020 för att sedan nå en större publik igen under hösten. Svackan kan sannolikt förklaras av ledigheter och att smittspridningen sjönk under sommaren både i Sverige och Europa.

Även när det gäller allmänhetens förtroende för rapporteringen om coronaviruset ligger SVT högst bland medierna i våra mätningar, tätt följt av SR (Figur 2). I den senaste mätningen (januari 2021) har 76 procent ett *ganska* eller *mycket stort förtroende* för SVT:s rapportering om coronaviruset, medan 71 procent har motsvarande förtroende för SR. Därefter följer TV4 (52 procent), *Dagens Nyheter* (45 procent), *Lokal morgontidning* (43 procent), *Svenska Dagbladet* (40 procent), *utländska/internationella medier* (25 procent), *Aftonbladet* (21 procent) och *Expressen* (17 procent).

Förändringar i förtroendet för olika mediekanaler liknar konsumtionsmönstret, med en tillfällig nedgång under sommarmånaderna 2020. Men det finns vissa skillnader mellan förtroende och nyhetskonsumtion, framförallt för kvälls- respektive morgontidningar. Förhållandevis små andelar har stort förtroende för coronarapporteringen i *Aftonbladet* (21 procent) respektive *Expressen* (17 procent), jämfört med *Svenska*

Dagbladet (40 procent) eller *Dagens Nyheter* (45 procent). Detta trots att en större andel tar del av rapporteringen i kvällstidningarna. Att kvällstidningar når en stor grupp läsare trots ett bristande förtroende är dock ett mönster som känns igen från tidigare undersökningar (se till exempel Andersson, 2020).

Figur 2. Förtroende för medier.

Kommentar: Svar på frågan "Vilket förtroende har du för följande medier i deras rapportering om coronaviruset?". Figuren visar ihopsplagna andelar (procent) för dem som svarar ganska eller mycket stort förtroende. Svartalternativ: Mycket stort, Ganska stort, Varken stort eller litet, Ganska litet, Mycket litet, Vet ej/ingen uppfattning. Antal svarande: 2–5 april: 1 002, 11–17 maj: 1 001, 17–21 juni: 1 000, 17–21 juli: 1 000, 17–21 augusti: 1 001, 17–21 september: 1 000, 17–22 oktober: 1 001, 17–24 november: 1 000, 17–22 december: 1 000, 17–24 januari 2021: 1 002.

Förändrad ton över tid

Informationen som har kommunicerats under pandemin har kännetecknats av framväxande, och inte sällan omdebatterad, kunskap. Det kan därför tyckas förvånande att en majoritet uppgav att svenska nyhets-

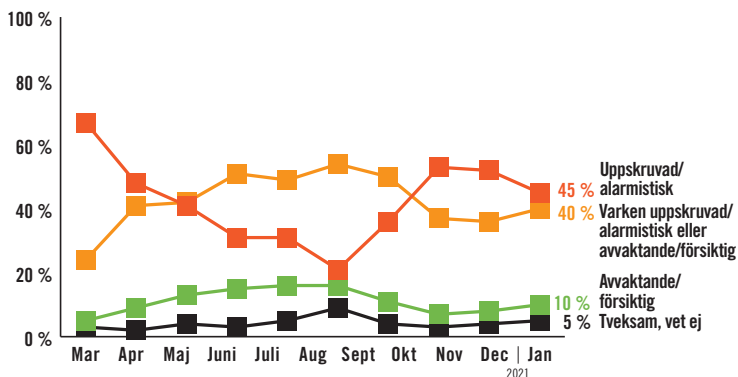
medier gav dem den information de behövde om coronaviruset, vid de tre mätningar då frågan ställdes – i april (71 procent), juni (61 procent) och september (64 procent). Vid samma tre tidpunkter ansåg ungefär hälften att rapporteringen var transparent samt att den gav utrymme för olika perspektiv eller ståndpunkter.

Sympatisörer till Sverigedemokraterna (SD) sticker ut i synen på mediernas rapportering jämfört med befolkningen som helhet. I september ansåg 41 procent bland SD-sympatisörerna att rapporteringen gav dem den information de behöver (jämfört med 64 procent bland genomsnittet). Vid samma tidpunkt menade 34 procent av SD-sympatisörerna att rapporteringen var transparent (56 procent bland genomsnittet) och 26 procent att rapporteringen gav utrymme för olika perspektiv/ståndpunkter (45 procent bland genomsnittet).

Allmänhetens uppfattning om *tonen* i nyhetsrapporteringen har förändrats en del sedan pandemins början (Figur 3). I mitten av mars 2020 uppfattade två tredjedelar (67 procent) tonen som ganska eller mycket uppskruvad/alarmistisk. En betydligt mindre andel (5 procent) ansåg istället att den var ganska eller mycket avvaktande/försiktig, medan en av fyra (24 procent) uppfattade tonen som varken uppskruvad/alarmistisk eller avvaktande/försiktig. Andelen som uppfattade tonen som uppskruvad/alarmistisk sjönk sedan stadigt under våren och sommaren till en nivå på 21 procent i september (en minskning med 46 procentenheter). Därefter steg andelen igen och låg i januari 2021 på 45 procent. Andelen som uppfattar tonen som övervägande avvaktande/försiktig har inte förändrats lika

mycket utan har rört sig mellan 5 och 16 procent under hela mätperioden.

Figur 3. Uppfattning av tonen i nyhetsrapporteringen.

Kommentar: Svar på frågan "På det hela taget, hur uppfattar du tonen i de svenska nyhetsmediernas rapportering om coronaviruset?". Figuren visar ihopslagna andelar (procent) för dem som svarar om mycket uppskruvad/alarmistisk respektive avvaktande/försiktig. Antal svarande: 18–21 mars: 1 141, 21–24 april: 1 000, 28 maj–2 juni: 1 000, 17–21 juli: 1 000, 17–21 augusti: 1 001, 17–21 september: 1 000, 17–22 oktober: 1 001, 17–24 november: 1 000, 17–22 december: 1 000, 17–24 januari 2021: 1 002.

Avspeglar förändringarna i uppfattning av tonen en reell förändring i mediernas rapportering? I ett annat kapitel i denna antologi beskriver Ghersetti (2021) hur tonläget i medierapporteringen har varit övervägande alarmistiskt vid fyra nedslag mellan februari/mars och september 2020. Hennes analys visar på en något minskande andel artiklar med alarmerande ton över tid, som sammanfaller med en minskande andel av allmänheten som uppfattar tonen som uppskruvad/ alarmistisk i vår undersökning. Skillnaderna i rapporteringen är dock små jämfört med skillnaderna i all-

mänhetens uppfattning om densamma. Andelen som uppfattar tonen som uppskruvad/alarmistisk ökar vid tillfällen då smittspridningen är mer akut, under våren och senhösten 2020. Med Ghersettis resultat i åtanke tyder den kraftigt minskande andelen som uppfattar rapporteringen som uppskruvad/alarmistisk under mellanperioden på att fler faktorer än den faktiska rapporteringen bidrar till upplevelsen av tonläget. För att närmare studera eventuella samband kommer vi under våren 2021 att genomföra en egen innehållsanalys av medierapporteringen som sträcker sig över både den första och den andra vågen i smittspridningen, där vi bland annat undersöker skiftningar i tonen på rapporteringen.

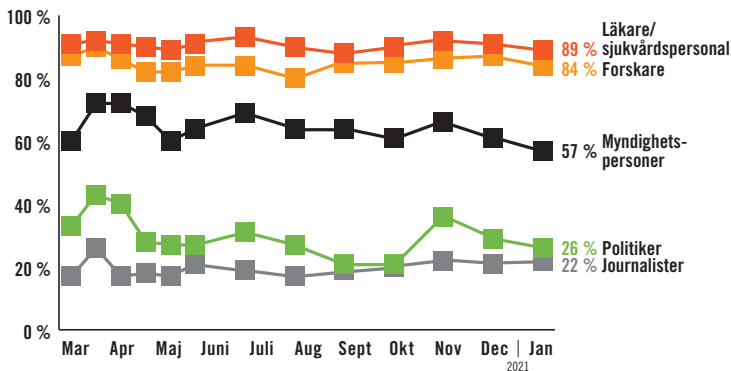
Litet förtroende för journalister

Svenskarnas förtroende för journalister som uttalar sig om coronaviruset är lågt jämfört med andra yrkesgrupper. I januari 2021 är det endast en av fem (22 procent) som har ganska eller mycket *stort* förtroende för journalister när de uttalar sig om coronaviruset i svenska medier (Figur 4). I samma mätning uppger 37 procent att de har ganska eller mycket *litet* förtroende för journalister. Personer som bor i Stockholm, Göteborg eller Malmö har större förtroende för journalister jämfört med boende i andra delar av landet.

Störst förtroende har svenskar för läkare och annan sjukvårdspersonal (som 89 procent har ganska eller mycket stort förtroende för i januarimätningen), följt av forskare (84 procent), myndighetspersoner (57 procent), och politiker (26 procent). Till viss del kan resul-

taten vara påverkade av så kallade kontexteffekter, där den som svarar instinktivt jämför de olika grupperna med varandra. Då coronaviruset och pandemin främst är en medicinsk fråga kan det tyckas naturligt med ett större förtroende för medicinsk personal och forskare, än för exempelvis journalister eller politiker.

Figur 4. Förtroende för yrkesgrupper.

Kommentar: Svar på frågan "Vilket förtroende har du för följande grupper när de uttalar sig om coronaviruset i svenska nyhetsmedier?". Figuren visar ihopslogna andelar (procent) för dem som svarar ganska eller mycket stort förtroende. Svarsalternativ: Mycket stort, Ganska stort, Varken stort eller litet, Ganska litet, Mycket litet, Vet ej/ingen uppfattning. Antal svarande: 18–21 mars: 1 141, 2–5 april: 1 002, 21–24 april: 1 000, 11–17 maj: 1 001, 28 maj–2 juni: 1 000, 17–21 juni: 1 000, 17–21 juli: 1 000, 17–21 augusti: 1 001, 17–21 september: 1 000, 17–22 oktober: 1 001, 17–24 november: 1 000, 17–22 december: 1 000, 17–24 januari 2021: 1 002.

För alla yrkesgrupper såg vi en initial förstärkning av förtroendet under slutet av mars/början av april 2020. Det var samtidigt som allvaret i pandemin blev tydligare i Sverige, med växande dödstal, restriktioner för allmänna sammankomster och rekommendationer om distansundervisning på gymnasie- och högskola.

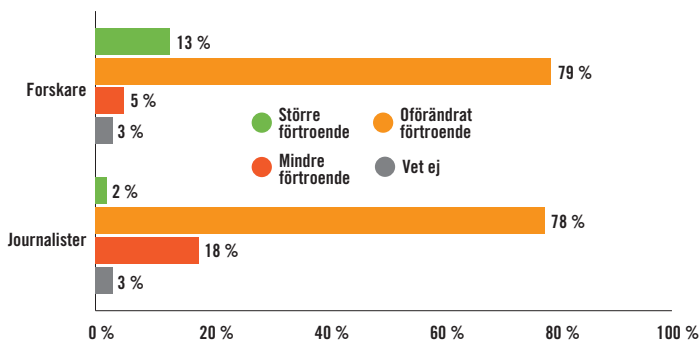
Förtroendet för journalister, myndighetspersoner och politiker vek sedan tillbaka till de tidigare nivåerna. För journalister skedde detta redan i slutet av april. Den inledande förstärkningen av förtroendet kan sannolikt förklaras av en ”rally-round-the-flag-effekt”, ett väldokumenterat fenomen där befolkningen ofta sluter upp bakom landets institutioner vid tider av kris (Esaiasson m fl., 2020).

VA-barometern (VA, 2020) är en telefonbaserad undersökning som sedan 2002 följer allmänhetens syn på vetenskap och forskare. Mätningarna genomförs i september varje år. I 2020 års barometer åtnjuter vetenskapsjournalister ett betydligt större förtroende än nyhetsjournalister (en skillnad på 22 procentenheter). Förtroendet för nyhetsjournalister har dock ökat något (9 procentenheter) sedan frågan senast ställdes under hösten 2017. I VA-barometern undersöktes också om allmänheten upplever att deras förtroende för journalister, respektive forskare, har påverkats av coronapandemin (Figur 5). För majoriteten var förtroendet opåverkat för både forskare (79 procent) och journalister (78 procent). Var femte person (18 procent) uppgav att de fått ett lägre förtroende för journalister; jämförelsevis hade endast var tjugonde (fem procent) fått ett lägre förtroende för forskare. Istället hade en större andel (13 procent) fått ett förstärkt förtroende för forskare under pandemin, medan endast två procent uppgav att förtroendet för journalister förstärktes under denna period.

I en uppföljande öppen fråga fick deltagarna svara på varför förtroendet för journalister ändrats under pandemin. Vanliga motiveringar för ett minskat förtroende var att journalister överdriver, skrämmer, publicerar fel-

aktig information eller agerar för egen vinning. De som fått ett större förtroende för journalister motiverade detta i mer allmänna ordalag, som att rapporteringen överlag har varit förtroendeingivande och bra.

Figur 5. Förändring av förtroendet.

Kommentar: Svar på frågorna "Har coronapandemin påverkat ditt förtroende för forskare/journalister, och i så fall hur?". Antal svarande: 1 018. Svaren samlades in 24 augusti–1 oktober 2020 (VA, 2020).

Slutsatser

Våra resultat visar att nyhetsmedier är en viktig källa till information om coronaviruset för majoriteten i Sverige. Hur människor tolkar och värderar informationen beror i stor utsträckning på vilket förtroende de har för avsändaren. Förtroendet för olika medier varierar och står inte alltid i proportion till konsumtionen. Journalister har en samhällsviktig funktion i att både rapportera om, och kritiskt granska, den framväxande kunskapen och beslut som fattas utifrån den.

Därför är det oroväckande att förtroendet för journalister som yrkesgrupp är lågt i förhållande till andra yrkesgrupper, och att många svenskar därtill upplever att deras förtroende för journalister har minskat ytterligare under pandemins förlopp.

Referenser

- Andersson, Ulrika (2020). Hur står sig svenska mediers förtroendekapital? I Andersson Ulrika, Carlander Anders, Öhberg Patrik (red.). *Regntunga skyar*. Göteborgs universitet: SOM-institutet.
- Ghersetti, Marina (2021). Den största nyheten. I Johansson, Bengt & Truedson, Lars (red.). *Journalistik i coronans tid*. Stockholm: Institutet för mediastudier.
- Esaiasson, Peter, Sohlberg, Jacob, Ghersetti, Marina & Johansson, Bengt (2020). How the coronavirus crisis affects citizen trust in institutions and in unknown others: Evidence from "the Swedish experiment". *European Journal of Political Research*. DOI: 10.1111/1475-6765.12419.
- Vetenskap & Allmänhet (2020). *VA-barometern 2020/2021*. VA-rapport 2020:4. Stockholm: Vetenskap & Allmänhet.
- Vetenskap & Allmänhet (februari 2021). *Kommunikation om corona – Medierapportering och förtroende i samband med Covid-19 pandemin*. <https://v-a.se/allmanhetens-attityder/corona>

Intensivvårdspersonalen: ofrivilliga hjältar i medierna?

**Ellinor Ekdahl, Dennis Morton
och Embla Starke Sundén***

Intensivvårdspersonalen kastades in i en krissituation under våren 2020 och fick snabbt allmänhetens ögon på sig. Det var krävande att hantera en outforskad sjukdom som vände upp och ner på sjukvården samtidigt som yrkesgruppen var i ett helt nytt medialt fokus.

Vad händer när ens yrkesgrupp plötsligt hamnar på förstasidorna?

Genom intervjuer har vi fått insyn i intensivvårdspersonalens upplevelser av medierapporteringen om intensivvården under pandemin. Intensivvårdspersonalen fick i kvalitativa intervjuer resonera kring hur deras yrken presenterats i medier. Flera menar att intensivvården skildrades felaktigt medan andra anser att det snarare var fokus som var felriktat. Ett exempel är att många medverkande upplevde att medier porträtterade intensivvårdspersonalen som samhällets hjältar. Det ledde i sin tur till att fokus riktades dit det

* Ellinor Ekdahl, Dennis Morton och Embla Starke Sundén studerar på journalistprogrammet vid JMG, Göteborgs universitet.

inte hörde hemma. Trots att synliggörandet och uppskattningen kändes bra för intensivvårdspersonalen så fanns det förhoppningar om att problemen med deras arbetsmiljö skulle ha fått mer plats på agendan.

För denna studie intervjuades under hösten 2020 tio personer för att ge en detaljerad bild av hur nyhetsrapporteringen upplevdes. De medverkande, varav tre undersköterskor, fyra sjuksköterskor och tre läkare, arbetade på olika intensivvårdsavdelningar på sjukhus i regioner runt om i Sverige. Alla arbetade patientnära med personer som hade covid-19. De arbetade i olika regioner, vilket i sig gör att deras upplevelser kan skilja sig åt. Arbetsbelastningen kan exempelvis ha varierat och det kan ha påverkat hur de uppfattat rapporteringen.

De medverkande upplevde att mediernas rapportering stämde överens med deras bild av intensivvården. Framför allt har deras tunga arbetsbelastning tagits upp i rapporteringen. Det finns dock de som känner att mediernas rapportering ofta utgått från hur det sett ut i Sverige överlag. En medverkande upplevde att medierna under en tidsperiod förmedlade att situationen på intensivvårdsavdelningarna höll på att lugna ner sig. Intensivvårdsavdelningen han arbetade på stod däremot i lågor. Det kan förklara varför de medverkande anser viss rapportering missvisande, på det sätt att den inte liknar situationen på deras egen arbetsplats.

Det rädde delade uppfattningar om vem eller vilka som har representerats i rapporteringen under covid-19. En av läkarna ansåg att det framför allt var epidemiologer och infektionsläkare som intervjuats i samband med covid-19 och intensivvården. Uppfatt-

ningen var den motsatta hos en annan läkare. Enligt honom hade medier visat en mer mångsidig bild än i tidigare rapportering om sjukvård. Han ansåg att det varit undersköterskor och sjuksköterskor som dragit det tyngsta lasset i vården under covid-19. Det var därför rimligt att de fick uttala sig i medier.

(...) De jobbar närmare patienterna i intensivvårdandet, spenderar mer tid i skyddsmask (...) så där tycker jag medier har varit duktiga på att lyfta fram ... att inte gå till verksamhetschefen eller överläkaren eller klinikchefen på sjukhuset utan man har pratat *om* och *med* sköterskor ganska mycket. (Läkare 2)

Samhällets hjältar

Intensivvårdspersonalen kom att målas upp som samhällets hjältar i en del reportage. Hur väl samhället skulle klara av pandemin stod och föll med deras arbete. Många av reportagen var utformade som en hyllning till intensivvården, vilket skapade en slags "hjaltebild". Att bli porträtterad som en hjälte är ärofyllt och smickrande. Det upplevde även den intensivvårdspersonal vi mötte i samband med vår studie.

De tog dock avstånd från hjältebilden då den upplevdes något klyschig. Bilden var något som de stundtals hade svårt att relatera till. De ansåg att det ibland blev viktigare att skapa en dramaturgisk spänning än att skildra verkligheten.

(...) Ett exempel är när man klappade för vårdpersonalen, jag blir bara matt liksom ... aa vad fint att ni står

på balkongen och klappar ... att det dras igång värsta reportagen om det liksom, istället för att fokusera på hur ska vi kunna hjälpa varandra i samhället och vårdpersonalen för att minska smittspridningen eller öka kunskapen om covid-19. Aa jag vet inte, det blir lite fel fokus ibland. (Sjuksköterska 1)

Intensivvårdspersonalen var av uppfattningen att hjältebilden inte bidrog med kunskap till allmänheten. De medverkande tyckte i många fall att rapporteringen endast ledde till uppseendeväckande berättelser även om de inte helt saknade substans eller grund. En återkommande uppfattning bland de intervjuade var dock att rapporteringen som visar en hjältebild riskerar att förstärka det sensationella på ett sådant sätt att det väsentliga hamnar i skymundan. Det väsentliga kan exempelvis i dessa fall anses vara intensivvårdspersonalens arbetsförhållanden.

”Det är inte ett ämne som gör sig väl i media”

Flera ur intensivvårdspersonalen ansåg att mediernas rapportering om covid-19 och intensivvården visat upp en felaktig bild av vad intensivvård innebär och *vem* intensivvård är till för. Bilden blev något missvisande när det enbart skrevs om mängden platser och respiratorer på en avdelning. En medverkande ansåg att det fanns en uppfattning bland många utanför sjukvården att intensivvård innebär *mer* vård. I själva verket innebär det en helt annan typ av vård rent *medicinskt*. Enligt honom var problemet att det ofta saknades nödvändig information om vad för resurser som

krävs för att erbjuda intensivvård. Det krävs till exempel mer intensivvårdspersonal än vad som framgår i rapporteringen.

(...) när medier skriver saker så blir det ofta så grova förenklingar att det tappar liksom ... substansen. Dess kärna försvinner för att det är så mycket förenkling. (...) läsarna är inte heller insatta så ska man hålla det på den nivån som läsarna tycker är intressant ... då blir det ju så. Det är inte ett ämne som gör sig väl i media. Medicinsk forskning är ju ... tråkig. (Läkare 2)

De medverkande tror inte det är journalistens avsikt att rapportera felaktigt. De har förståelse för att journalisten ska redogöra för vad intensivvård innebär på ett begripligt sätt, vilket kan bli svårt när det är ett så pass komplext ämne. Konsekvensen kan bli att viktig information som hade kunnat ge en klarare bild uteblir.

Förändrade medievänor

När trycket på landets intensivvårdsavdelningar var som högst ledde mediernas intensiva rapportering till att en del av de intervjuade valde att undvika nyheter. Det beslutet förklarades många gånger som ett resultat av att kombinera för många intryck på arbetstid med nyhetskonsumtion. Det blev nödvändigt att avstå nyheter för att kunna prestera under arbetstid. Det blev helt enkelt för mycket.

Den där tiden är lite mörk faktiskt. Man, eller jag, jag hade nog faktiskt inte teven och så på faktiskt för man

orkade inte, man var så inne i sin egen bubbla. Så man lyssnade faktiskt inte mer annat än att ”oj vad det sprids”. Jag orkade inte ta in allt riktigt, jag hade nog med det vi hade. (Undersköterska 2)

Några av de medverkande säger att de undviker nyhetsrapporteringen för att klara av sin arbetssituation. De förklarar att det är nödvändigt för att orka med att arbeta under pandemin.

För en av sjuksköterskorna hade pandemin en motsatt inverkan på nyhetskonsumtionen. Hon valde att följa rapporteringen för att få information om hur sjukdomsutvecklingen såg ut i världen.

(...) Jag vill veta liksom. Jag tycker om att vara med och utveckla och förbättra och gör man ju bäst om man är lite påläst. Gärna omvärldsanalyser liksom, att man hör hur andra har det och så. (Sjuksköterska 2)

Journalistens uppgift

Studiens resultat visar att det som publicerats under covid-19 påverkat dem som varit i fokus. För journalisten kan det därför vara viktigt att inför framtiden reflektera över hur man framställer en yrkesgrupp under en kris.

Man kan fråga sig varför medier målade upp en hjältebild av intensivvårdspersonalen. Det är endast vårdarbetare som kan behandla covid-19, vilket kan ha påverkat valet av gestaltning. De blev hjältar då de förväntades vara tillgängliga för allmänheten och arbeta under näst intill övermänskliga förhållanden.

Det kanske var enkelt för journalister att sätta en hjältestämpel på dem som behandlade sjukdomen. Å andra sidan kan journalister tänkas ha producerat hjältereportage i syfte att öka allmänhetens engagemang. Sensationella nyheter tenderar att locka till läsning och är därför attraktiva för medier att publicera. (Strömbäck, 2019) Var det stundtals viktigare att ta hänsyn till nyhetvärderingen än att porträttera en verklig, ibland färglös, bild av intensivvården?

Medier kan tänkas ha bidragit med känslolag argument när de publicerade reportage med intensivvårdspersonal som vädjande höll upp skyltar som uppmanade allmänheten att stanna hemma. Hur medier gestaltar ett skeende kan påverka hur allmänheten uppfattar samma skeende, i det här fallet covid-19. (Tuchman, 1978)

Den uppfattning intensivvårdspersonalen har vad gäller ett felriktat fokus kan analyseras i relation till *hur* medierna rapporterar. Mediernas rapportering under året har delvis varit av kvantitativ karaktär, i form av kurvor och diagram. För att visa upp en övergripande bild är det nödvändigt med en kvantitativ rapportering. De medverkande efterlyser nyansering i rapporteringen, vilket är svårare att få fram med hjälp av siffror.

Som tidigare nämnts upplevde intensivvårdspersonalen i studien att medier i sin publicering visade en bristande kunskap om vad intensivvård innebär. Medier spelar en stor roll för samhällets förståelse och agerande under en pandemi. Jenny Wiik skriver om en studie från 2018 som undersökte journalistkåren i Sve-

rige. Att kunna ”förklara komplicerade förhållanden för publiken” är en av de funktioner som anses vara viktigast för en journalist.

Kapitlet sammanfattar en kandidatuppsats som kan hämtas på följande adress:

<http://hdl.handle.net/2077/67562>

Referenser

- Ekdahl, Ellinor och Morton, Dennis och Starke Sundén, Embla. (2021). *Att stå i medias fokus – en kvalitativ intervjustudie om medias bevakning av intensivvården under covid-19*. (Kandidatuppsats). Göteborg: Göteborgs universitet.
- Strömbäck, Jesper. (2019). Journalistikens nyhetsurval och nyhetsvärderingar. I Michael Karlsson och Jesper Strömbäck (red.), *Handbok i journalistikforskning* (s. 171–183). Lund: Studentlitteratur.
- Tuchman, Gaye. (1978). *Making News: A study of the construction of reality*. New York: Free press.
- Wiik, Jenny. (2019). Den svenska journalistkåren. I Michael Karlsson och Jesper Strömbäck (red.), *Handbok i journalistikforskning* (s. 131–141). Lund: Studentlitteratur.

All makt åt Tegnell – vår statsepidemiolog

En studie av hur Anders Tegnell beskrivits och vilka roller han tilldelats i Aftonbladet och Dagens Nyheters coronarapportering.

Jesper Ahlcrona och Wilma Granström*

Landsfader eller ensam hjälte i en cowboyfilm. På kort tid har Anders Tegnell gått från doldis till kändis när han personifierat den svenska coronastrategin. Dagligen har statsepidemiologen figurerat i nyhetsflödet och beskrivningarna som till en början var positiva och hyllande, blev senare negativa och ifrågasättande.

Anders Tegnell har varit den centrala talespersonen för Folkhälsomyndigheten som tillsammans med regeringen ska leda landet genom krisen. Statsepidemiologen har fått en kultstatus som sällan tidigare skådats hos en myndighetsperson. Han har inte bara deltagit i intervjuer som handlar om smittspridningen utan även porträtterats i reportage i flera av Sveriges största tidningar, varit sommarvärd i radions P1 och deltagit i tv-programmet *Skavlan*.

* Jesper Ahlcrona och Wilma Granström studerar på journalistikprogrammet vid JMG, Göteborgs universitet.

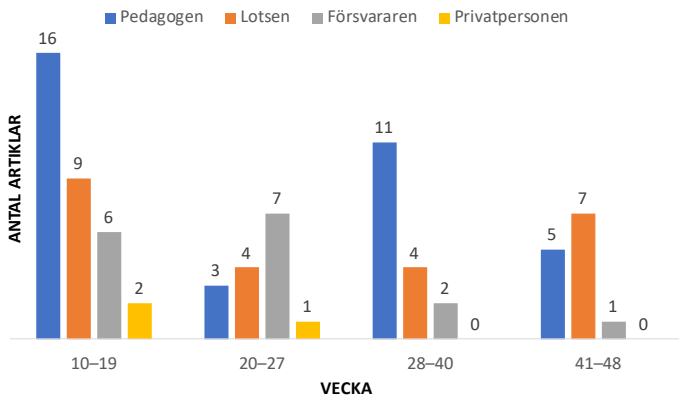
För att ta reda på hur mediernas konstruktion av statsepidemiologen tagit form under coronapandemin har vi genomfört en studie för att se vilka roller han har tilldelats. Genom en textanalys av 99 nyhetsartiklar från *Aftonbladet* och *Dagens Nyheter* mellan den 2 mars och den 29 november kom vi fram till att mediekonstruktionen av Anders Tegnell vilar på två ben – gestaltningar och värderingar.

Gestaltningen bygger på hur han agerar eller beskrivs av andra aktörer. I vår studie utkristalliserades fyra roller: Pedagog, Lotsen, Försvaren och Privatpersonen. Den vanligaste rollen var Pedagog vilket innebar att statsepidemiologen fick förklara och beskriva smittspridningen. Den var mest framträdande under mars och april 2020 då kunskapen om pandemin var låg. Rollerna Lots och Försvare förekom också frekvent, men under olika perioder. I rollen som Lots gav Anders Tegnell råd och rekommendationer för att vägleda landet genom krisen. Det var vanligast under pandemins första våg, mars till april, och inledningen av den andra vågen, oktober till november. Alltså när antalet nya intensivvårdade patienter med covid-19 ökade som mest.

I rollen som Försvare ställdes statsepidemiologen till svars eller fick försvara sig själv eller myndigheten vilket var mest framträdande under början av sommaren när antal intensivvårdade patienter minskade. Den roll som överraskade mest, utifrån hans yrke som stats-epidemiolog, var Privatpersonen. Dessa artiklar hade kanske inte en uppenbar relevans för förmedlingen av samhällsnyttig information om coronaviruset. Han fick istället berätta om sig själv, sitt privatliv och hur

han upplevt kändisskapet vilket är ett tecken på att tidningarna såg ett värde i att berätta om honom när han stod utanför sin yrkesroll.

Figur 1. Hur frekvent Anders Tegnell förekommer i de fyra rollerna.

Utöver rollerna vilade mediekonstruktionen också på värderingar. Anders Tegnell och hans agerande utvärderades av andra som till exempel journalister, politiker och forskare. Med hjälp av stilistiska figurer bedömde och beskrev de honom till en början som till exempel ”hjälte” och ”landsfader”. Senare sker ett skifte till mer negativa och ifrågasättande beskrivningar som när Carl Bildt ansåg att Anders Tegnell ”borde få munkavle” och den tidigare statsepidemiologen Annika Linde sa att han ”blottar strupen”. Skiftet sker när Sveriges dödstal kopplat till covid-19 ökar i högre takt än i de andra länderna i Skandinavien.

Anders Tegnell har, som tidigare nämnt, fått personifiera Folkhälsomyndigheten och den svenska coronastrategin. Det går i linje med studiens resultat som visar att både gestaltningarna och beskrivningarna av Anders Tegnell är tydligt kopplade till pandemins utveckling. När antalet nya intensivvårdade patienter med covid-19 minskade fick han ta emot hyllningar och förklara samt vägleda i rollerna Pedagogen och Lotsen. På liknande sätt, när antalet patienter åter ökade, fick han ta emot kritik samt försvara sig själv och myndigheten i rollen som Försvararen.

Texten baserar sig på författarnas kandidatuppsats som kan hämtas här:

<https://gupea.ub.gu.se/handle/2077/67553>

Tegnell tar över bilden av Sveriges coronastrategi i utländska medier

Klara Alster och Julia Wide*

Under coronakrisen 2020 har Sverige ofta porträtterats som ett undantag i utländska medier. Bilden av Sverige i olika länder är splittrad, men det finns en gemensam nämnare. Sveriges statsepidemiolog Anders Tegnell pekas ut som ensam ansvarig för den unika väg som valts i kampen mot virus spridningen. Samtidigt talas det om svenskar med ett högt förtroende till staten som kan lyssna till rekommendationer utan tvång.

I studien *Det svenska undantaget* undersöks medie-bilden av Sverige under coronakrisen i Storbritannien, Tyskland, Frankrike och USA. Detta för att få en bild av internationella mediers uppfattning av Sverige under april 2020, då antalet dödsfall med bekräftad covid-19 nådde en topp, samt under september samma år då antalet var som lägst sedan smittoutbrottet. Frågeställningarna har besvarats genom en kvantitativ innehållsanalys där totalt 392 artiklar har kodats.

* Klara Alster och Julia Wide studerar på journalistikprogrammet vid JMG, Göteborgs universitet.

Resultatet visar att den internationella mediebilden av Sverige under coronakrisen varken är övervägande negativ, positiv eller neutral, utan i själva verket splitt-rad. En neutral bild är något vanligare, men det kan även konstateras att bilden är mer negativ än positiv. Det ämne som genererar flest negativa artiklar är antalet sjukdomsfall och dödsfall i Sverige. Det som genererar flest positiva artiklar är den svenska sjukvården. Artiklar om Sveriges strategi och Sveriges ekonomi är till största del neutrala.

Den mest positiva bilden finns i Storbritannien. Den mest negativa bilden finns i Tyskland, som även har en unik stereotyp bild av svenskar som besserwissrar i sin rapportering. Detta är något helt nytt. Enligt tidigare forskning från Utrikesdepartementet är det i Tyskland som den mest omfattande, kunniga och positiva bilden utanför Norden finns. Denna förändring skulle kunna bero på att Tyskland har så pass höga förväntningar på Sverige och på så sätt har lättare att se brister och kritisera landet.

Nästan två tredjedelar av artiklarna handlar huvudsakligen om Sveriges val av strategi, det vill säga den väg som valts för att minska virusets spridning. När andra ämnen förekommer är det ofta i relation till Sveriges strategi. Många gånger diskuteras exempelvis antalet dödsfall i Sverige som en konsekvens av strategin.

Hälften av alla artiklar innehåller en stereotyp bild av svenskar som laglydiga. En förutsättning för Sveriges strategi är allmänhetens höga förtroende för myndigheterna. Svenskar porträtteras därför som individer med en god relation till staten som laglydigt följer restrikt-

tioner och rekommendationer utan att det behövs införas lagar om till exempel lockdown eller munskydd.

Den vanligaste typen av gestaltning är ansvars-gestaltning, tätt följt av konfliktgestaltning. Majoriteten av artiklarna framställer alltså ett ämne i relation till vem som bör hållas ansvarig för dess orsak eller lösning, eller betonar en konflikt mellan berörda individer, grupper eller länder. Ett vanligt förekommande exempel på hur ansvarsgestaltningen används är artiklar där Anders Tegnell ensam utses som ansvarig för Sveriges strategi. Tegnell kallas flertalet gånger för ”Arkitekten för Sveriges strategi” och han är den svenska aktör som förekommer allra mest i rapporteringen.

Det är tydligt att Sverige-bilden har förändrats i takt med pandemins utveckling. Antalet artiklar har minskat kraftigt från april till september, samtidigt som smittan minskade i Sverige. I april var bilden av Sverige mer negativt betonad för att i september istället övergå till en positiv bild.

Den viktigaste förändringen som har skett bland de svenska aktörerna över tid är intresset för Anders Tegnell. I september är han den dominerande aktören i hälften av alla artiklar. Medan många andra aktörer har fallit bort helt, har Tegnell blivit ansiktet utåt för hela Sverige under krisen. Stefan Löfven, som förekom relativt ofta i april, finns inte med som huvudaktör i en enda artikel i september.

Artikeln baserar sig på en kandidatuppsats författarna skrivit vid JMG. Den kan läsas här:

<http://hdl.handle.net/2077/67946>

Offentlighet mot personlig integritet under pandemin

Jakob Amnér och Nora Fazel*

Både journalister och kommunikatörer upplever att det finns kunskapsbrister om offentlighetsfrågor hos den andra parten. Samtidigt är coronapandemin en ny och svår situation med tydlig konflikt mellan integritets- och offentlighetsintresset. Hur hanterade kommuner och journalister detta under 2020?

I vår kandidatuppsats undersöker vi den komplexitet som kan finnas omkring offentlighetsprincipen och hur det kan bli ännu svårare i en krissituation. I studien har vi kunnat se att å ena sidan uppger flera kommunikatörer att det varit en viktig prioritering för kommunerna att skydda medborgarnas personliga integritet. Ett par av de kommunikatörer vi intervjuat berättar om hur journalistiken varit hänsynslös eller att det saknas en förståelse för att det i små kommuner går att lista ut vilka enskilda individer är, baserat på hur många smittade det finns på ett äldreboende.

* Jakob Amnér och Nora Fazel studerar Journalistik med samhällsstudier på Södertörns högskola.

Journalister har å andra sidan velat granska kommunerna då de anser att medborgarna har rätt att veta vad som försiggår i verksamheten. Flera journalister har velat uppmärksamma samhällets misslyckande med att skydda människor på äldreboenden. För att granskningen ska vara möjlig säger journalisterna att de behöver uppgifterna från kommunerna. I flera fall har granskning av äldreomsorgen varit svår och medier har istället valt att granska kommunernas hantering av journalisternas begäran om att få ta del av allmänna handlingar.

Vi ville bevaka hur de äldre drabbats av pandemin, men granskningen ändrade fokus i samband med att det stod klart att flera kommuner samt regionen mörkat uppgifter. Vi har fått göra en längre granskning av något vi inte hade tänkt skulle vara utformat så från början. (Journalist)

Resultaten i uppsatsen bygger på intervjuer med sju journalister som arbetar inom lokalmedia och nio kommunikatörer från små och medelstora kommuner i landet. Syftet med uppsatsen har varit att undersöka om, och i så fall hur, relationen och journalistiken påverkas under pandemin. Särskilt fokus riktades mot kommunernas hantering av journalisters förfrågningar om att få ta del av allmänna handlingar.

Studien visar att det finns en förväntan och en strävan från både kommunikatörer och journalister att leva upp till normalläget i relationen. Båda parter upplever att deras respektive arbete i förhållande till varandra fungerat bra i den inledande fasen av pandemin, när medierna mest förmedlade vidare myndigheternas

information. Däremot upplever journalisterna, och några av kommunikatörerna, att arbetet fungerat mindre bra när journalistiken intagit en mer granskande hållning. Flera journalister berättar att de upplever att kommunerna inte har varit tillräckligt transparenta, vilket de säger har påverkat informationsspridning och granskning av kommunerna.

En annan aspekt av relationen är att både journalisterna och kommunikatörerna upplever att det finns en kunskapsbrist hos den andra parten om offentlighetsprincipen. Samtidigt som flera journalister uttrycker att det mycket väl kan vara så att kunskaperna inom yrkeskåren är låga, säger några att de inte ska behöva vara experter på offentlighetsprincipen. De hänvisar då till kommunernas servicekrav gentemot allmänheten. När det gäller kommunerna upplever de flesta av kommunikatörerna att kunskaperna generellt är goda. Däremot uttrycker flera att kunskaperna inom organisationen kan skilja sig åt, att lagstiftningen är svårbedömd och flera av kommunikatörerna som arbetar i mindre kommuner hänvisar till att de saknar en jurist som kan bistå i bedömningen.

För att bland annat jämna ut kunskapsnivåer och förbättra informationsspridning till medborgarna berättar kommunikatörerna att deras kommuner samverkar med andra närliggande kommuner. De säger att det alltid finns en samverkan, att det är något som borde vara okontroversiellt och att det blivit särskilt viktigt under pandemin. Samtidigt poängterar de att varje kommun fattar självständiga beslut om utlämnandet av handlingar.

Länk till uppsatsen:

<http://sh.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A1524706&dswid=4257>

Svensk rapportering framställer USA och Ryssland negativt

Alva Bergland och Moa Haltorp*

I rapporteringen om coronavirusets framfart får Trump spela huvudrollen medan Putin hamnar i skuggan av den ryska statsapparaten. Detta visar studien *Misstänksamhet i öst och Trump-feber i väst*, som undersöker hur Aftonbladet och Dagens Nyheter rapporterar om coronaviruset i USA och Ryssland.

Coronapandemin har under det gångna året präglat nyhetsrapporteringen. I en kris av dessa mått är mediernas uppgift inte bara att rapportera om situationen i landet, utan det krävs också att blicken lyfts och riktas internationellt. ”Misstänksamhet i öst och Trump-feber i väst – *En kvalitativ studie om två svenska tidningars rapportering gällande coronapandemin i USA och Ryssland.*”, undersöker hur *Dagens Nyheter* och *Aftonbladet* rapporterar om coronapandemin i USA och i Ryssland. Studien genomfördes på dessa länder då mediebildens viktighet för hur allmänheten uppfattar vad

* Alva Bergland och Moa Haltorp studerar på journalistikprogrammet vid JMG, Göteborgs universitet.

som händer i länderna. De två stormakterna har drabbats hårt av pandemin och figurerar ofta i den mediala rapporteringen. Studien genomfördes under perioden 9 mars till 11 oktober, detta för att även kunna spåra eventuella förändringar som skett i rapporteringen över tid. För att få fram dessa resultat användes en kvalitativ innehållsanalys kombinerat med en kvantitativ pilotstudie. Den kvalitativa analysen genomfördes på totalt 19 artiklar från den valda tidsperioden, med tio artiklar från *Dagens Nyheter* och nio artiklar från *Aftonbladet*.

Den kvantitativa studien gjordes i mediearkivet med hjälp av sökord som ”corona”, ”covid” samt landet och dess president för att få fram en översiktlig bild av USA:s och Rysslands förekomst i *Dagens Nyheter* och *Aftonbladets* coronarapportering. Det totala antalet träffar var 2 287 artiklar. 80 procent av dessa artiklar handlar om USA och 20 procent om Ryssland. I studien dras därmed slutsatsen att det rapporteras mycket mer om USA än om Ryssland – men med en brasklapp: det amerikanska presidentvalet inföll under den utvalda undersökningsperioden.

Efter en genomförd kvantitativ studie påbörjades den kvalitativa studien. Där visar resultatet att båda länderna framställs i ett negativt ljus, men det som skiljer sig är hur och var kritikens lampa lyser. Dåvarande president Trump är det huvudsakliga målet för kritik vid rapporteringen om USA, medan den kritik som hörs högst i artiklarna om Ryssland är riktad mot den ryska statsapparaten. I de tio artiklar som handlar om USA figurerar Donald Trump som aktör i varenda en – och förekommer i rubriken på sex av de tio artiklar. Artiklarna utgår ofta från Trumps utta-

landen som sätts i kontext till smittskyddsexperternas kritik mot Trump. Det resulterar i en form av konfliktgestaltning och där går det att skönja likheter i rapporteringen om Ryssland, fast på ett annat sätt. Studiens resultat visar att i rapporteringen om coronakrisen i Ryssland utmynnar konfliktgestaltningen snarare i en David mot Goliat-dramaturgi: lilla människan mot stora staten. Medan det i USA är en specifik person som framställs i negativt ljus visar studien att i rapporteringen om Ryssland är det staten som framställs som problemet under coronakrisen.

I studiens resultat framkommer det i rapporteringen ett slags motvilja till Kreml i de artiklar som handlade om Ryssland – i samtliga fall av källanvändning behandlas de oberoende ryska källorna som mer trovärdiga än de som beskrevs som ”Kreml-vänliga” källor. Den kvalitativa textanalysen innefattar även en tolkning av de värdeladdade ord som används i artiklarna. I artiklar om Ryssland kan man urskilja vissa historiska anspelningar med ord som *kapplöpning* och *spioner*. Flera av orden som används framkallar även associationer till mystik: *mystiskt*, *misstankar* och *manipuleras*. I USA så görs kopplingar till krig, med ord som *fruktar*, *kriget* och *attack*. Men det görs även anspelningar på propaganda, då ord som *desinformation* används.

Studiens huvudsakliga resultat visar att rapporteringen å ena sidan framställer ett Ryssland som är splittrat mellan medborgare och makt och å andra sidan en bild av USA som är betydligt mer inriktad på Trump och hans agerande. Men både i rapporteringen från *Dagens Nyheter* och *Aftonbladet* är framställningen ogynnsam för de två länderna.

Artikeln baseras på författarnas kandidatuppsats vid JMG, *Misstänksamhet och Trump-feber – En kvalitativ studie om två svenska tidningars rapportering gällande coronapandemin i USA och Ryssland*. Den kan nås på följande adress:

<https://gupea.ub.gu.se/handle/2077/67556>

Ungas nya nyhetsvanor och oro för framtiden

**Tove Christensen, Oskar Sundström
och Hanna Thorn***

Ungas nyhetskonsumention och deras val av nyheter har påverkats av coronapandemin, visar en ny studie. Däremot påverkar inte mängden nyheter de unga i studien konsumerat deras uppfattning om pandemin.

Under året 2020 har coronapandemin präglat både samhället och mediebevakningen. I medierna har unga ibland framställts som vårdslösa, oaktsamma och obrydda när det gäller pandemins allvar och konsekvenser. Detta väckte de frågor som blev grunden till kandidatuppsatsen ”Den obrydda generationen?”, skriven av studenter vid Institutionen för journalistik, medier och kommunikation vid Göteborgs Universitet. Genom kvalitativa intervjuer med 16 personer mellan åldrarna 16 och 25 år undersöktes hur eller om de ungas uppfattning av krisen har påverkats av hur mycket nyheter de tar del av. Studien undersökte även hur ungas nyhetsvanor ser ut och om det påverkats

* Tove Christensen, Oskar Sundström och Hanna Thorn studerar på journalistikprogrammet vid JMG, Göteborgs universitet.

av pandemin, däribland undersöktes val av nyhetsmedium. Samtliga intervjuer gjordes i början av den andra vågen av pandemin i Sverige.

Majoriteten av de medverkande i den kvalitativa studien har börjat använda sig av fler nyhetskällor och oftare tagit del av nyheter under coronakrisen. De anser att det är viktigt med korrekt fakta under en kris som denna och vissa menar dessutom att det är oundvikligt att ta del av nyheter eftersom informationsflödet har blivit så stort under pandemin. De flesta har även valt att använda sig av andra nyhetskällor än vanligt, eftersom de vill ha säker och snabb information om pandemins ständiga förändringar.

– I vanliga fall brukar jag ju ändå försöka hänga med i vad som händer, men i och med pandemin så har det ju blivit så himla mycket ny information som har kommit väldigt snabbt, så därför har jag velat hålla mig uppdaterad, säger en av de intervjuade i uppsatsen.

Men resultatet är inte entydigt. Intervjuerna visar även att tre av sexton personer i studien tvärtom har börjat ta del av färre nyheter. De anser att nyheterna är för många och negativa, vilket skapar känslor såsom oro, ångest och hjälplöshet. Några deltagare i studien har under perioder dragit ner på sitt nyhetsanvändande av samma anledningar. Majoriteten av studiens intervjupersoner visar på ett väldigt medvetet sätt att använda sig av nyheter och resultatet antyder att nyheterna kan påverka de ungas humör och känslor.

– Så jag tror att jag slutade läsa nyheter särskilt mycket, för att det gjorde mig bara väldigt stressad över någonting som jag ändå inte kunde påverka riktigt, säger en annan av de intervjuade i uppsatsen.

Ett fåtal menar att de inte behöver söka upp nyheter, speciellt angående pandemin, för de känner att viktiga personer runt dem kan uppdatera dem då de tar del av nyheter. De menar att de även pratar mer om nyheter med vänner och familj än vad de gjorde innan pandemin.

När det kommer till synen på pandemin hos de intervjuade så är bilden samstämmig. Detta trots att de intervjuade i studien tar del av olika mycket nyheter. Alla känner oro inför pandemin, men inte för att de själva ska bli smittade. Den främsta oron är inför framtiden och de konsekvenser som pandemin kan ha på den. Flera är oroliga för studier, arbetsmöjligheter eller de negativa konsekvenserna pandemin har på deras sociala liv. Alla tar pandemins konsekvenser på stort allvar och flera menar att det är just nyheterna som fått dem att inse bredden av pandemin. Denna gemensamma uppfattning om pandemin tror författarna kan bero på att alla intervjuade personer har blivit personligt påverkade av coronakrisen, och ofta på liknande sätt. Främst är det studier, arbete och socialt liv som påverkats av krisen.

Sammanfattningsvis konstaterar författarna att resultatet av deras studie inte stämmer överens med den negativa mediebilderna av unga under pandemin. Studien pekar snarare på en medvetenhet om pandemins allvar som påverkar de ungas uppfattning och nyhetsvanor.

Denna artikel är baserad på kandidatuppsatsen ”Den obrydda generationen”:

<http://hdl.handle.net/2077/67560>

En inställd match är också en match

Daniel Dewerud, Adam Fröberg och Heino Ollin*

När sportevenemangen ett efter ett ställdes in till följd av covid-19-pandemin sattes sportjournalistiken på prov. Den tvingades att på kort tid ställa om verksamheten bort från direktsändningar och nyhetsrapportering till mer tidskrävande genrer. Men för vissa intervjuade i en uppsats vid Göteborgs universitet ledde krishanteringen till ökad status.

Kandidatuppsatsen ”Att inte bevaka en match” består av kvalitativa samtalsintervjuer med sportchefer och reportrar från *Sveriges Television (SVT)*, *Radiosporten*, *TV4*, *Expressen* och *Göteborgs-Posten (GP)*. Studien tar upp de grepp som sportjournalistiken tvingades till och hur journalisterna tror att pandemin kan påverka framtiden för genren.

Det tidigare så pålitliga säsongsschemat revs itu. Detta har bland annat inneburit fler tidskrävande former, som reportage och dokumentärer, samt ett

* Daniel Dewerud, Adam Fröberg och Heino Ollin studerar på journalistikprogrammet vid JMG, Göteborgs universitet.

breddat bevakningsområde. Sporter och utövare som tidigare inte har fått särskilt mycket utrymme har fått komma till tals. Bland annat har några av studiens intervjupersoner som jobbar på public service upplevt att de har kunnat utföra sitt samhällsuppdrag bättre nu när det har funnits mer tid för en sådan bevakning.

Det har även funnits tid till att prioritera utveckling på områden där man tidigare har legat efter. Till exempel har *Radiosporten* ökat sin interaktion med publiken. På *TV4* valde man att utbilda ett antal reportrar till enmansteam. Reportrarna fick tillfälle att lära sig kameraarbete, klipp och redigering för att kunna producera reportage helt på egen hand. Detta för att minska smittspridning, effektivisera arbetet, men också för att spara pengar.

På samtliga redaktioner flyttades dessutom några sportreportrar till nyhetsdesken under en period. Hur sportredaktionerna, som enligt tidigare forskning (Peltz, 2010:153–154) ibland beskrivs som en leksaksavdelning, har tagit sig an utmaningarna har bidragit till en ökad status bland kollegor på andra redaktioner.

– Om den fördomen fanns så tror jag att den i stor utsträckning suddades ut när alla såg att sportjournalisterna kunde göra ett otroligt bra arbete på en nyhetsredaktion också, säger **Jacob Hård** på SVT.

Flera av de som intervjuades oroar sig för en potentiell framtida tillvaro som liknar den i England, med mer restriktiva klubbar när det kommer till bland annat spelarintervjuer. De ser det som en farlig, men inte osannolik, framtid inom svensk elitidrott. Covid-19-pandemin har gjort att flera elitklubbar har stängt ute journalister från sina anläggningar för att

minska smittspridningen. Studiens intervjupersoner menar att detta är rimligt, men befarar att klubbarna inte kommer att vara lika öppna efter pandemin som de var innan.

Däremot nämner de intervjuade hos både *SVT* och *TV4* att tillgängligheten i viss mån har förbättrats till följd av det ökade användandet av videosamtal. Visserligen blir den bildmässiga kvaliteten sämre men det blir ett mindre projekt att få till en intervju. Både för reportrarna och för den som intervjuas.

Studien tar också upp andra redaktionella förändringar, nya arbetsmetoder och journalisternas syn på sitt eget arbete. Under ett tidigt skede av pandemin dammades exempelvis gamla matchreferat av på *SVT* och *Radiosporten*. På *GP* publicerade man gamla sportbilder och berättade historierna bakom dem. Detta grepp släppte redaktionerna när idrotten kom igång igen under sommaren.

Sammanfattningsvis dras slutsatserna att det finns en oro för hur tillgängligheten kommer att se ut efter covid-19-pandemin. Däremot finns det en tro bland de intervjuade i studien att de nya greppen och lösningarna redaktionerna har tvingats till kommer leda till att sportjournalistiken tar kliv framåt. Det verkar som att pandemin har lett till en ökad medvetenhet bland sportjournalisterna om att deras bevakningsområde är skört. Det kan finnas anledningar till att stanna upp och reflektera kring sitt yrke och dess metoder – även när säsongen flyter på som vanligt.

Artikeln baserar sig på en kandidatuppsats av författarna som kan läsas här:

<http://hdl.handle.net/2077/67564>

Referens

Peltz, Richard J. (2010). The sportswriter as development journalist: Covering African football. *Ecquid Novi*, 31(2), 149–173.

Liveflödet i fokus för framtidens krisjournalistik

Linnea Olsson Magnholt
och Vilma Stockvall Carlsson*

I det sociala medielandskapet tävlar nyhetsmedierna mot allmänheten om att ständigt vara först på bollen, och när coronaviruset lamslog världen ställdes allt på sin spets. Hur anpassar man krisjournalistiken för att hålla den relevant i de sociala mediernas tidsålder? Kanske kan liveflöden vara svaret.

När WHO i mars 2020 meddelade att coronaviruset klassades som en pandemi inleddes den mest omfattande krisen som inträffat sedan sociala medier började finnas i varenda smartphone. *Aftonbladet* var en av de nyhetssajter som valde att testa ett nytt grepp för journalistiken kring pandemin och upprättade i februari 2020 ett liveflöde. Där varvas korta nyhetsnotiser med frågor ställda av läsare som besvaras av journalisterna på *Aftonbladet*.

Flera nyhetssajter upprättade liknande liveflöden, men *Aftonbladets* verkar ha varit det som engagerat

* Linnea Olsson Magnholt och Vilma Stockvall Carlsson studerar på journalistikprogrammet vid JMG, Göteborgs universitet.

flest. I november 2020 hade drygt 450 000 läsar-kommentarer kommit in via sidans chattfunktion, som då hade öppnats mer än 411 miljoner gånger. Dessa siffror går att jämföra med exempelvis SVT:s liknande liveflöde, som vid samma tid öppnats 115 miljoner gånger.

Liveflöden där traditionell journalistik varvas med inlägg från publiken är ett relativt nytt fenomen. För att undersöka det här nya formatets innehåll och funktion genomfördes en kvantitativ innehållsanalys av de läsar- och journalistinlägg som publicerats under två utvalda veckor. En vecka under våren när nyheten om att viruset nått Sverige fortfarande var färsk, och en vecka under hösten när den andra vågen av smittspridning rullade in över landet. Inläggen för de olika veckorna kodades in efter förutbestämda variabler och jämfördes sedan med varandra för att visa vilka förändringar som skett i innehållet under pandemins gång.

Några av resultaten var väldigt tydliga. Från journalisternas håll var det i huvudsak information som förmedlades. Liveflödet fungerade som ett verktyg för att snabbt nå ut med grundläggande information om vanligt förekommande frågor, en funktion som kan vara av stor betydelse vid en pågående krissituation.

I läsarinläggen syntes den största förändringen i tonläget, då kritik kom att uttryckas allt mer under den senare delen av coronapandemin. Under höstveckan hade andelen kritiska läsarinlägg ökat med hela 37 procentenheter. I huvudsak uttrycktes kritik mot politikernas hantering av krisen, eftersom den svenska strategin efter sommaren börjat ifrågasättas internationellt.

De riktigt intressanta resultaten dök dock inte upp i siffror och statistik, utan märktes först när de sattes i ett större perspektiv. Något av det mest framträdande var hur journalistiken som speglas i *Aftonbladets* liveflöde i det närmaste tagit form av en sambandscentral. Att granska makthavare är en central del i traditionell journalistik – men i det här sammanhanget antar journalistiken snarare formen av statens och myndigheternas förlängda arm. Ännu mer intressant är att armen verkar sträcka sig åt båda håll. Man bistår makthavarna genom att förmedla deras budskap, men omvänt så ger man också publiken en röst där man får möjlighet att exempelvis kritisera stat och myndigheter på nyhetsplats.

Något annat som bör lyftas fram ur uppsatsen är hur den här typen av liveflöde kombinerar social medielogik med traditionell medielogik. Publiken kan bidra med innehåll, men eftersom alla inlägg modereras så kan journalisterna fortfarande upprätthålla sin roll som gatekeepers. Att släppa in en aspekt av sociala medier på nyhetsplats känns som ett naturligt kliv för framtidens journalistik att ta, ett sätt att skapa nytt innehåll där journalistiken inte dränks av bruset i sociala medier utan istället blir del av det.

Denna artikel är baserad på kandidatarbetet ”Varför är det så tyst från Tegnell för tillfället? Har han blivit sjuk?”. Det kan läsas här:

<http://hdl.handle.net/2077/67565>

Journalistik i coronans tid

Aldrig har det gjorts så mycket journalistik om ett enskilt ämne som under detta år av coronapandemi. Men hur har den varit? Ställdes kritiska frågor? Vad handlade bevakningen om? Vilka artiklar väckte reaktioner i sociala medier? Litade befolkningen på journalistiken? Vad tyckte journalisterna själva?

Kapitelförfattare:

Ulrika Andersson, docent, SOM, Göteborgs universitet

Martin Bergman, utredare, Vetenskap och Allmänhet

Gustav Bohlin, utredare, Vetenskap och Allmänhet

Fredrik Brounéus, utredare, Vetenskap och Allmänhet

Peter M. Dahlgren, fil dr, JMG, Göteborgs universitet

Ellinor Ekdahl, student, JMG, Göteborgs universitet

Marina Ghersetti, professor, Göteborgs universitet

Dennis Morton, student, JMG, Göteborgs universitet

Fredrik Mårtensson, JMK, Stockholms universitet

Embla Starke Sundén, student, JMG, Göteborgs universitet

Andreas Widholm, docent, JMK, Stockholms universitet

Emil Östlund, universitetsadjunkt, Göteborgs universitet

Bengt Johansson, professor, Göteborgs universitet (red)

Lars Truedson, föreståndare, Institutet för Mediestudier (red)

Dessutom innehåller rapporten sju artiklar som sammanfattar kandidatuppsatser om coronajournalistik.

www.mediestudier.se

Institutet för
mediestudier

ISBN: 978-91-984982-8-8

9 789198 498288